

Zsinka László:
India története és kultúrája
oktatási segédanyag

Tematika:

1. Az indiai civilizáció földrajzi és nyelvi keretei
2. Az indiai történelem jellegadó vonásai
3. Az Indus-völgyi civilizáció és a védikus kor. Bráhmanizmus, upanisadok.
4. A második urbanizáció kora. Az első államok és birodalmak. Buddhizmus, dzsainizmus. Kr.e. 600-200
5. India klasszikus kora. A politikai széttagoaltságtól a Gupta-birodalomig. Kr.e. 200-Kr.u. 650
6. A hindu középkor. A Delhi Szultanátus kora. Kr.u 650-1526.
7. A mogulok Indiája. 16-18. század.
8. Brit gyarmati uralom a 19. századi Indiában
9. Az indiai nemzeti függetlenségi mozgalom a 20. század első felében. A nemzeti és vallási megújulás irányzatai és doktrínái
10. A független India. A Nehru-korszak alapvetése
11. A független India. Gazdaság, társadalom, politika a 20. század második felében. India külpolitikája
12. A független India. A vallásos nacionalizmus és a BJP felemelkedése. A születő gazdasági nagyhatalom

AZ INDIAI CIVILIZÁCIÓ FÖLDRAJZI ÉS NYELVI KERETEI

Bevezető gondolatok

- **Hegel:** Előadások a világtörténet filozófiájáról – India kifelé hatásának módja: csodák országa, amit mindig kerestek (Hegel idézetek)
- India – az elnevezés kialakulása: az Indus folyótól keletre lévő területet, illetve az ott élő népet nevezték így a perzsák és a görögök. Maga a név a **Szindhu** vagy **Hind** (perzsa hendu = folyó) szóból ered, ami az Indus folyó neve. A középkorban a szubkontinens lakói magukra is kezdték alkalmazni, hogy megkülönböztessék magukat a muszlim hódítóktól. Ebből származnak a **hindu, Hindusztán, ind, hindi, Indus, India, hinduizmus** és **hindutva, (indián, indonéz)** szavak. A terület önelnevezése az ókorban **Árjadésa** (nemes föld). India hindi nyelven: **Bharat (Bhárat)**. A hinduizmus, mint vallás önelnevezése **szanátana dharmá**.
- Nemzetközi földrajzi szóhasználat: **Dél-Ázsia (South Asia)** – magyar földrajzi szóhasználat: **indiai szubkontinens**
- Indiai civilizáció története: az indiai szubkontinensen, de kiterjedt **Délkelet-Ázsiára**, illetve a buddhizmuson keresztül kisugárzott Távols-Keletre és Közép-Ázsiára
- Ötezer éves története ellenére sok érdeklődő számára a mogul kori **Tádzs Mahal** (17. század) határozza meg Indiáról alkotott képét...
- Két **világvallás** születési helye (hinduizmus, buddhizmus)
- Egyedülálló társadalmi rendszer (**kasztrendszer**)
- Jellegzetes filozófia, irodalom, építészet, tudományok
- **Három réteg:** 1. hindu, 2. iszlám, 3. nyugati civilizáció (angol gyarmatosítás + független állam)

India, mint...

- A világ legnagyobb **demokráciája**, kivételes tapasztalat!
- 1947 óta **népessége** napjainkra megnégyszereződött (340 milliőről 1,39 milliárdra emelkedett) – hatalmas tehertétel!
- A 20. század második felében hosszú ideig vontatott **gazdasági növekedés**, ami az elmúlt 3-4 évtizedben felgyorsult.

- A jövő **gazdasági nagyhatalma**. Gazdasági előrejelzések szerint 2050-re GDP-je majdnem eléri az USA-t.
- **Súlyos egyenlőtlenségek**, pl. 2011-es UNESCO adatok szerint majdnem 30%-os írástudatlanság.

Meglepő tények Indiáról:

- Legalább négyszer annyian beszélnek hindiül, mint németül
- Bengáliul többen beszélnek, mint olaszul
- Több muszlim él Indiában, mint Törökországban vagy Egyiptomban
- Több keresztény él Indiában, mint Ausztriában és Magyarországon együtvéve

India földrajza

India kiterjedése

Indiai szubkontinens: 4,5 millió négyzetkilométer (mint Európa az egykori SZU nélkül). É-D legalább 3000 km (Stockholmtól Máltáig), K-Ny szűk 3000 km (Párizstól Moszkváig)

Földrajzilag indiai szubkontinens, avagy Dél-Ázsia.

Dél-Ázsia államai

India (a szubkontinens legnagyobb állama), **Pakisztán** (230 millió), **Banglades** (név: „bengáli ország”, nagyrészt deltavidéken helyezkedik el, eredetileg Kelet-Pakisztán, 1971-ben vált függetlenné India támogatásával, 160 millió lakos, főváros Dakka, köztársaság, szűk 90% muszlim, 10% hindu, környezeti, vízrajzi problémák, a legszegényebb országok között), **Nepál** (30 millió lakos, főváros: Katmandu, vallás: 80% hindu, 10% buddhista, kereszténység és iszlám is jelen van, 2008-ig alkotmányos monarchia, utána parlamentáris köztársaság, a világ 10 legmagasabb hegycúcsa közül 8 itt található, a hagyomány szerint a nepáli Lumbiniben született Buddha), **Bhután** (elzárt ország, lakosság: kb. 80 000 fő 2017-ben, főváros: Timpu, alkotmányos monarchia, 75% buddhista, Indiára támaszkodott Kínával szemben, ezredfordulón feloldották a TV és az internet tilalmát, gross national happiness mérése...), **Srí Lanka** (rég neve Ceylon, lakosság: 20 millió, legnagyobb város: Colombo, köztársaság, szingaléz 75% - tamil 20% ellentét, 70% buddhista, a többi hindu, muszlim, keresztény), **Maldív-szigetek** (szingalézzal rokon maldív nyelv, szunnita iszlám vallás, kb. félmillió lakos, köztársaság, idegenforgalmi központ) + néha **Afganisztán** északkeleti része is ide sorolható

India földrajzi nagyrégiói. Földtörténeti előzmények. Himalája

Három nagy földrajzi egység: 1. Himalája vidéke, 2. Észak-indiai-alföld, 3. Dekkán.

Földtörténetileg a Dekkán eredetileg Afrikához és az Arábiai-félszigethez tartozott, majd lassú mozgással a földtörténeti újkor első szakaszában, az eocén korszakban felgyűrte a Himaláját. (Tengeri élőlények lenyomatai több ezer méter magasan.) Az Észak-indiai-alföld a Himalájától délre hordalékkal feltöltött síkság.

Északon **Himalája** (szanszkrit: „a hó hazája”) 2500 km hosszú vonulata kelet-nyugat irányban húzódik (Szivalik-hegység, Alacsony-Himalája 4000 méteres csúcsokkal, Magas-Himalája) Tőle északabbra: Transzhimalája, Tibeti-fennsík, Kunlun

Himalája előhegyeiben: gurkhák és serpák éltek! Szimla, a brit alkirály rezidenciája!

India földrajzi elkülönülése

Bizonyos mértékű **földrajzi elkülönülés** (nem elszigeteltség), aminek történeti-kulturális következményei vannak. Az önálló civilizációs fejlődés lehetősége!

Északnyugaton a Karakorum és a Hindukus, nyugaton a Szulejmán-hegység (tőle nyugatabbra Beludzsisztán kopár fennsíkja. (beludzsok önálló államot akarnak, indoíráni nép nagyobb részét törzsi keretek között, szunnita muszlimok Pakisztánban, Iránban, Afganisztánban)

Karakorum és az Alacsony-Himalája fogja körül **Kasmírt** (kasmír, mint szövet!) Konfliktus Pakisztán és India között!

Haibar (Khyber, Khaiber)-hágó és **Bolán-hágó** – átjárást biztosított északnyugaton. Elsősorban a Haibar-hágon érkeztek Ázsia felől népek: árjak, perzsák, görögök, szkíták, kusánok, hunok, törökök

Az indiai szubkontinens egyfajta olvasztótégely, vagy gyűjtőmedence – **etnikai szempontból kevert** –, ahová főleg északnyugatról érkeztek újabb népcsoportok (angolok a kivétel, mert tengeren).

Keleten – Hátsó-India és Kína felé – majdnem járhatatlan trópusi őserdők (határövezetben: nágák) és az Arakán-hegység választja el az ázsiai kontinens többi részétől.

Tibeti-fennsíkkal, Burmával szűkös összeköttetések (Tibet meghódítása veszedelmes vállalkozás + nem véletlen, hogy a buddhizmus kerülő úton terjedt Kína felé!)

Az indiai civilizáció tengeri kapcsolatai és missziója (kiteljesedik: Kr.u. 1. évezred):

„Már az Indus-völgyi civilizáció tengeri kereskedelmi kapcsolatot létesített Mezopotámiával a part menti hajózás révén. Az Indus-völgyi kereskedők áruikat Ománig, illetve Bahreinig szállították, ahonnan helyi kereskedők vitték tovább Mezopotámia városaiba. A későbbiekben rendszeres forgalom bonyolódott a Római Birodalom keleti tartományai (elsősorban Egyiptom) és az indiai kikötők között is. A korai délkelet-ázsiai királyságok – Szuvannabhúmi Burma, a Mon Királyság Thaiföld déli részén, Funan és Csenla a mai Kambodzsában, Tyampá (Champa) Vietnamban, Srívidzsaja Szumátrán és Jáván – létrejöttét nagyrészt a tengeri kapcsolatok kiépülése segítette. A korai kapcsolatok a nyugati tengerpart kikötőjéből, Bharukaccshából (ma Bharuch, Gudzsarát) kiindulva létesültek, később ezt a szerepet a keleti part kikötői vették át.” (Renner Zsuzsanna)

Hippalos és a monszunszelek titka. Klasszikus források szerint egy **Eudoxosz** nevű tengerész jutott el először Kr.e. 120 körül Egyiptomból Indiába.

Deficites kereskedelem Indiával szemben már a klasszikus ókorban.

Miért Arab-tenger? Kinek a segítségével tette meg az utat Vasco de Gama?

Útvonalak keletre: Kra-földszoroson át, **Malaka-szoros**, Szumátrát délről megkerülve

Kivételes civilizációs teljesítmény: Khmer Birodalom (fővárosa: **Angkor**) 10-15. század.

Vallása: hinduizmus, majd buddhizmus

Az Észak-indiai-alföld

Alluviális síkság indiai mezőgazdaság centruma (pl. ma Pandzsáb – zöld forradalom sikere)

Indus, Gangesz, Dzsamuna (Jamuná), Brahmaputra folyók

Pandzsáb (öt víz, öt folyó) = Indus öt mellékfolyója, bevándorló árják itt tartózkodtak, és itt formálódtak a Védák. (Lahor (Lahore), a mogul kor fontos városa)

Indus jelentősen változtatta folyását, ma nyugatabbra folyik. Az Indus alsó folyásánál időszámításunk kezdetekor még számottevő királyságok voltak, az elsivatagosodással lehanyaglottak.

A monszun vonulási iránya is valószínűleg megváltozott a Kr.u. 7. században. Keleti irányba mozdult el.

Thár-sivatag (Thar): Industól keletre – a történeti éghajlatváltozás miatt lett sivatag

Szind: Indus völgyének déli része

Az Indus és a Dekkán között

Kathiavár-félsziget – feltöltött terület. **Gudzsarát** (dzsainizmus, Gandhi, Ahmadábád – fővárosa)

Rádzsasztán – rádzspu fejedelemségek. Málva-fennsík

Dzsaiapur, Udaipur

Hindusztáni-alföld

Gangesz alluviális síksága 1600 km, szélessége 200-500 km. India gazdasági és politikai központja (**Amarnáth** barlang szent hely – Siva fallikus szimbólumának tartják azt a jégképződményt, amiből a Gangesz ered.) Ma Bihár, az ókorban Magadha területén az ókor legfontosabb államai, birodalmai.

Jamuná: a Gangesz mellékfolyója

Delhi (főváros), **Mathurá** (művészet), **Váránaszi**, azaz Benáresz (szent város), Pátaliputra

Brahmaputra: Gangesz deltájába érkezik

Bengália

Nagyobb része Bangladeshez tartozik

„bengáliai reneszánsz”

Kalkutta (Kolkata) – angol alapítás

Asszám (Assam) – Kelet-India

Dekkán

Vindhjá-hegység (+ Aravalli-, Szátpura-, Kájmur-hegységek) határolják északról

Dekkán egésze déli irányba kissé lejt

Szon és Narmadá folyók közötti hágón jutnak el északról a Dekkánra az utazók

Nyugati-Ghátok – szakadékos fennsíkok erődítményül szolgált a part közelében, átjárható szurdokok keleti irányba utakat nyitnak.

A Narmadá torkolatától délre lévő partszakasz főleg az időszámítás kezdete körül kulcsfontosságú a nyugatról érkező áruk számára (**Malabár-part**). Innen jutnak el északra és keletre.

Bombay (Mumbai) – angol támaszpont

Púna (Púne) – maráthák központja volt. Mahárástra állam

Tápti a Narmadától délre folyik, és majdnem ott éri el az óceánt, mint a Narmadá, de völgye utat nyit a Gódávari felé és déli irányba a Dekkánon. A Gódávari a Dekkán fő folyója

A Gódávaritól torkolatától északra Orissza állam található.

A torkolattól délre trópusi partvidéki síkság (pálmafák) – Keleti-Ghátok, **Koromandel-part**. Tamil népek, etnikailag különböznek az észak-indiaiaktól. Krisná-folyó termékeny síkságot öntöz.

Gódávari és Krisná körül egykori Ándhra állam, ma Ándhra Prades. Később muszlim fennhatóság – Haidarábád alapítása (nizám)

Maiszúr (ma: Karnátaka) az angolok elleni harc központja

Madrász (Csennai) – angol gyarmatosítás fontos központja

Kójambattúri nyiladék lehetővé tette a kereskedők számára a srí lankai szoros sekély vizeinek elkerülését.

Arikamédu – régészeti lelőhely a tamil síkságon – időszámításunk körül fontos kikötő a nyugatról érkező áruk számára

A monszun Indiában

India éghajlata a várhatónál melegebb, mert a Himalája távol tartja a hűvösebb ázsiai légtömegeket.

A **monszun** India éghajlatának a meghatározója. Júniustól három hónapig tart.

Néhány déli vidéktől eltekintve a szubkontinensen más évszakokban nem esik az eső. A monszun oka, hogy az ázsiai kontinens felett felmelegedő levegő emelkedő légáramlásba kezd, és a helyére óceáni páradús levegő érkezik.

Október közepén már nem esik. A délkeleti területeken az ún. **második monszun** novemberi esőket hoz. Legszárazabb időszak a májusig tartó „tavasz”. Ekkor akár 50 fok is lehet a szubkontinens belsejében.

A **Himalája** megállítja a párás légtömegeket. Itt a legnagyobb az éves csapadék a Földön, 12000 mm. Ebből az Észak-indiai-alföldre is bőven jut. A **Nyugati-Ghátok** is megállítja a monszunfelhőket és esőt okoz.

A Dekkán ennek **esőárnyékában** létezik, így viszonylag kevesebb csapadékot kap. Thár-sivatag vagy a Dekkán belseje – alig 250 mm csapadék.

Monszuneső hatására a **természet megújul**, minden kizöldül, az indiai szerelmi költészet is megverseli. A víz szent, mert az életet jelenti. A beteljesedő emberi szerelem jelképe.

Vallásos tisztelet a föld termékenységét biztosító **folyóknak**, amiket istennők személyesítenek meg. Vizük rituális tisztaságot is ad, ezért megmerítkeznek + halottak hamvait beleszórják. Váránaszi a legszentebb hindu város a Gangesz partján. Jamuná és Gangesz találkozásánál 12 évente a nagy **kumbh mélé** zarándoklat, ahol 2011-ben 120 millió zarándok fordult meg.

De **pusztító áradások**, majd megint szárazság. Víztorlók fontossága (aki áttört egy gátat, a legnagyobb bünt követte el). Kutak, földalatti lépcsős kutak.

Természeti erőforrások. Termények, állatvilág, ásványkincsek

Eredetileg hatalmas erdőségek. Ezek jelentős részét kiirtották, mind a Gangesz vidékén (már az ókorban), mind a Dekkánon. A nagy eposzok még sűrű erdőket említenek. Az erdő a szent emberek otthona volt. Törzsi népek maradványai gyakran ma is itt élnek

Rododendron, himalájai cédrus, banyánfa (ficus benghalensis), pippal (pippala), lótusz

Bengáli tigris, majmok, kígyók

Észak-indiai alföldön nyugatabbra búza, keletre rizs, délen a Dekkánon köles. Gyapot, juta, cukornád. Tea (Dardzsiling, Asszám)

Szarvasmarha, jak, juh, kecske

Réz van, ón alig, vas jelentős, ezüst alig, arany (Hérodotosz: aranyásó hangyák), gyémánt legendás (Kohinoor – valószínűleg Dél-Indiában került elő a középkorban. A brit gyarmatosítók megszerezték az angol koronaékszerek számára.)

Kereskedelmi utak

Északi út a Gangesz keleti övezetéből északnyugatra. Becsatlakozik a Selyemútba

Egy másik út a Gangesz keleti övezetéből a nyugati partvidékre

Déli utak a Dekkánon

A szárazföldi kereskedelem a politikai és közbiztonsági viszonyok miatt sokszor veszélyes, ezért a víziutak jelentősége nagy.

+ Monszun idején az utak járhatatlanok (Vándorszerzetesek is barlangokba húzódtak.)

Nyelvi megoszlás Indiában

1.) *Ind vagy indoárja nyelvek* (indoeurópai nyelvcsalád indoiráni ága).

Szanszkrit (összetett, feldíszített) nyelv archaikus formáját az északról bevándorló törzsek beszélték (védikus, epikus és klasszikus szanszkrit). Nyelvtanát Pánini összegezte a Kr. e. 5. században (Astádhjáji).

Kr.e. 6. század – Kr.u. 11. század: egyszerűsödött helyi beszélt változatok a (középinde) *prákrít* nyelvek. Közülük a *páli* nyelv a théraváda buddhizmus szent nyelve.

A prákrít nyelvekből alakultak ki az újind nyelvek az ezredforduló után: *hindi* (370 millió és 160 millió második nyelvként), *gudzsaráti* (szűk 50 millió), rádzsasztáni, bihári, *bengáli* (több mint 230 millió, Banglades hivatalos nyelve), *maráthi* (75 millió), *pandzsábi* (75 millió – két abc: perzsa és brahmí írás), szindhi, asszámi, nepáli, szingaléz.

Urdu + hindi = hindusztáni

Urdu (100 millió) nyelvtana megegyezik a hindivel és a szókészlet jelentős része is, de a hindiben több a szanszkrit, az urduban a perzsa és arab eredetű szó. Különbözik az írás is: hindi – dévanágari írás, urdu – arab betűk.

Iráni nyelvek, pl. beludzs, *pastu* vagy *patán* (pathán) nyugaton (40-60 millióan beszélik, Afganisztánban, Pakisztánban, Iránban, írás: módosított arab abc, újperzsához képest archaikus).

2.) *Dravida nyelvek* (több mint 200 millió)

A szubkontinens déli részén (*tamil és telugu – Ándhra Prades, malajálam – Kerala, kannada - Karnátaka*)

Északabbra gond nyelv, nyugatra brahui nyelv.

Időszámítás kezdetétől írásos emlékek.

Egyes feltételezések szerint indus-völgyi civilizáció lakossága.

Jelenlétük valószínűleg megelőzte az ind nyelvekét. Szanszkritba átkerült jövevényszavak, de később fordítva, azaz a szanszkrit hat a helyi déli nyelvekre.

3.) *Ausztroázsiai nyelvek – munda nyelv* (rokonai pl. az Indokínában beszélt nyelvek). Lehet, hogy megelőzte a dravidát is. India középső és északi részén mintegy 12 millió ember beszéli. Legismertebb a szantáli nyelv India és Pakisztán határán (5 millió).

4.) *Sino-tibeti* nyelvcsalád *tibeto-burmai* ága megjelenik északon.

1971-es népszámlálás alapján Indiában kb. 1500 nyelvet beszélnek. Közülük sok a törzsi dialektus, amit csak néhány ezren.

A nyelveknek és a rasszoknak nincs sok közük egymáshoz. Az egyes nyelveket antropológiai szempontból kevert rasszok beszélik.

AZ INDIAI TÖRTÉNELEM JELLEGADÓ VONÁSAI

Indiai időszemlélet

Az indiai szemlélet a földi időt a **kozmosz idő** perspektívájában helyezi el

Az idő nem lineáris, hanem **ciklikus**

A világegyetem fennállásának és „visszahúzóadásának” váltakozása

Brahmá isten egy napja = 4,32 milliárd földi év (**kalpa**). Ezt ugyanilyen hosszú éjszaka követi.

Egy kalpa 1000 nagy korszakból (**mahájuga**) áll. Ezek egyenként négy korszakból (szatja, tréta, dvápara, káljuga) állnak. Az elején egyfajta aranykor (szatjajuga) figyelhető meg, majd egyre romlik az emberiség, végül eljön a káljuga, amikor a romlottság miatt világ megérdemli a pusztulást és a megújulást. Ez isteni beavatkozásra meg is történik. Új mahájuga kezdődik. Ezerszer ismétlődik ez meg Brahmá egy napja alatt.

Brahmá egy éve 360 ilyen nappól áll (311 billió 40 milliárd év). Az univerzum egésze szempontjából csak egy pillanat. Több Brahmá keletkezik és tűnik el.

Ezt a szemléletmódot főleg a **puránák** sugallták (Kr.u. 4-10 században jegyezték le őket, de korábbi eredetűek).

Az indiai történelmi tudat jellemzői. Az indológia kialakulása és a modern India-kutatás

Történelmi tudat Indiában

Írott források a viszonylag későbbi korszakokból maradtak fenn, mert romlandó anyagra írtak (pl. **pálmalevél**). Ezek a helyi időjárási körülmények között elpusztultak.

Nem alakult ki a görög és római történetírás hagyománya. A múltból szóló indiai művekben a **mitikus** és a **történelmi ismeretek** keverednek (pl. puránák).

„Az az indiai kultúra, melynek a (brahman) nirvánáról kialakított eszméje egy tökéletesen ahistorikus lélek lehető leghatározottabb megnyilvánulása volt, a „mikor” kérdése iránt - bármilyen értelemben véve is azt - a leghalványabb érzést sem táplálta.” (Spengler: A Nyugat alkonya)

Azok az események datálhatók viszonylag pontosan, amelyek tárgy emlékekkel (pénzérmék), utazók látogatásaival, nemzetközi eseményekkel is meghatározhatók.

A **krónikairás** a muszlim hódítással és a mogul korban alakult ki. A tudományos igényű történetírás pedig az angolok hatására.

Még ma is sokat változhat felfogásunk az indiai történelemről új leletek hatására.

Az indológia kialakulása

Filippo Sasetti firenzei kereskedő – 1583 és 1588 között öt évet élt Goában. Valószínűleg ő volt az első, aki felismerte a szanszkrit és az európai nyelvek közötti hasonlóságot.

William Jones (1746-1794) – megtanul szanszkritul egy pandittól. Felhívta a figyelmet több európai nyelv és a szanszkrit közötti rokonságra. Indoeurópai nyelvrokonság! A Bengáliai Ázsiai Társaság alapítója. Ázsiai Kutatások című kiadványsorozat. Tevékenységét a fő kormányzó is támogatja. Lefordítja Kálidásza Sakuntalá című drámáját.

Herder, Goethe, Schelling, Novalis, Heine, Schlegel fivérek, Kant, Schopenhauer vonzalma az indiai irodalom és filozófia iránt. Hat a német idealizmus filozófiájára.

Az európai gondolkodás a romantika korában szabadulni akart a felvilágosodás racionalizmusától, és a mesés Keletben csodálatos vallásos és filozófiai mélységet látott.

Franz Bopp az indogermán összehasonlító nyelvészet megalapítója

Max Müller (1823-1900) – német származású oxfordi professzor. Az indológia tudományának elmélyítője

A modern India-kutatás

Az indológia kezdetben erőteljesen európai és nyelvészeti stúdium volt.

1861 **Indiai Régészeti Felügyelőség** létrejötte. Tárgyi és művészeti emlékek feltárása, gyűjtése, rendszerezése.

Az angol gyarmatosítók a korabeli Indiáról is rengeteg anyagot gyűjtöttek különféle összeírások révén. Ez kincsesbánya a 19-20. századot kutatók számára.

A 20. századi történetírás néhány változata:

Angol birodalmi történetírás Indiáról.

Az indiai nemzeti történetírás változata.

Alternatív történetírás az elnyomott, háttérbe szorított, marginális stb. csoportokról.

A hindutva nacionalista történetírása.

Társadalomtudományos kutatások hatása a 20. században.

Cambridge-i India története sorozat

Két kortárs történész és indológus: **Romila Thapar, Wendy Doniger**. A modern történetírás egyesíti a klasszikus nyelvészeti, történeti és a társadalomtudományos szemléletet.

Magyar indológusok

Stein Aurél, Baktay Ervin, Schmidt József, Vekerdi József, Harmatta János, Wojtilla Gyula, Töttössy Csaba, Ruzsa Ferenc, Renner Zsuzsanna

Balogh András, Gáthy Vera

(Könyvek!)

Tárgyi emlékek

Fa, vályog épületek elpusztultak, sokszor a kő és a terrakotta is az indiai éghajlat következtében.

Leginkább a **kőből épült vallásos épületek** maradtak fenn (buddhista sztúpa, hindu templom)

Pálmalevéltre, pamutanyagra, nyírfakéregre írt illusztrált könyvek és képek általában elvesztek. **Kr.u. 1000 előttről egy sem maradt fenn** (kivétel néhány buddhista kézirat, ami Belső-Ázsia homokjában maradt meg).

India éghajlata mellett a papírra írt könyvek élettartama 200-300 év, így gondoskodtak az újramásolásról.

Szárított, füstöléssel kezelt, átlukasztott, zsineggel könnyé fűzött pálmalevél kéziratok közül a legkorábbi egy **Kr.u. 9. századi saiva szöveg** a cambridge-i egyetemi könyvtárban.

Írott források és írásbeliség

Az elpusztult tárgyi emlékekhez képest a vallásos és nem vallásos szövegek fennmaradása a kéziratok másolása révén az indiai civilizáció lényegének megismerését teszi lehetővé. Ehhez képest az anyagi kultúra elpusztult. Főleg szanszkrit nyelven örökítették át a szövegeket. A **théraváda buddhizmus páli nyelven**, de a **mahájána** már **szanszkritul** öröklődött. A **hinduizmus** szövegei és az irodalmi szövegek is főleg **szanszkritul**. A szanszkrit az időszámítás kezdete körül és az utána következő századokban kifinomult és árnyalt gondolatok közlésére alkalmas nyelvvé vált. A szanszkrit biztosította az indiai kultúra egységét, erejét, kontinuitását. Idővel holt nyelvvé vált (**India „latinja”**) Például az indokínai királyságokban is szanszkrit szövegek. A bráhmánák (papok) ezen a nyelven művelték a vallást, filozófiát és a tudományokat.

A Védákat a hagyomány szerint szóban örökítették át, de mikortól kezdődött az **írásbeliség**?

Valószínűleg a Kr.e. 5. században, mert városi társadalom alakul ki. Kr.e. 2. században már könyvtárak is léteztek.

Asóka feliratai a Kr.e.3. században – helyi prákrit nyelven. **Bráhmí** (bráhmí) írással vagy **kharosthival** (Perzsia felől hatás)

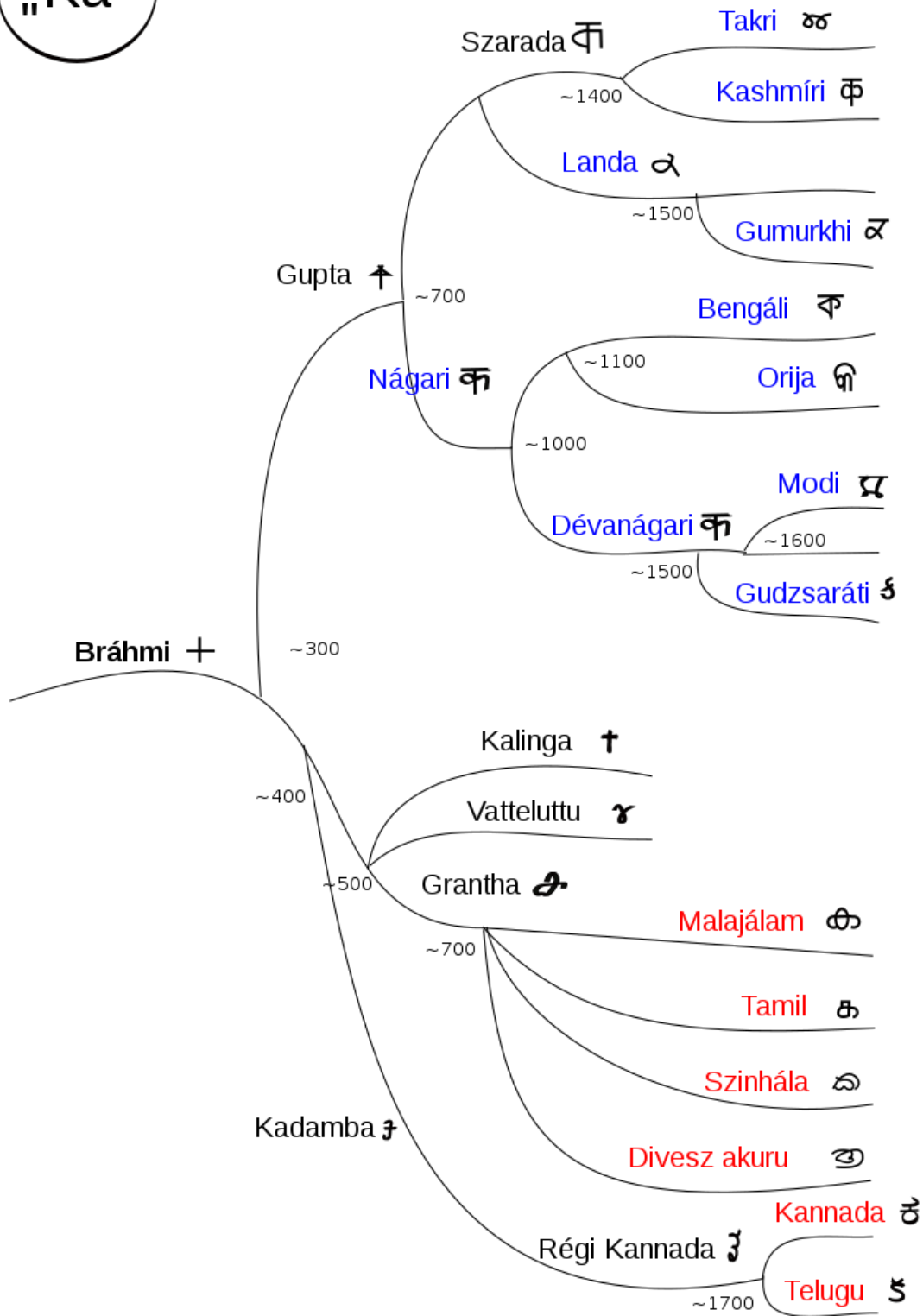
A kialakuló változatos szanszkrit irodalmat valószínűleg lejegyezték.

Bráhmí eredetű írásrendszerek szolgálták a szanszkrit, majd prákrit és újind nyelvek lejegyzésére.

Dévanágari (dévanágari) – betűk felső részét összekötő vízszintes vonal alkalmazása („isteni városi”)

Esztétikailag kimunkált. A kora középkor írása. Modern hindi is alkalmazza!

„Ka”

Az indiai történelem sajátosságai

1.) Civilizációs súlypontok változása és regionális eltérések

kezdetben Indus-völgy, majd máig Gangesz vidéke az indiai civilizáció súlypontja

déli rasszok sötétebb bőrűek

nyelvi különbségek – észak: indoeurópai nyelvek, dél: dravida nyelvek

délen a papság befolyása jelentős és nagy templomvárosok alakultak ki

- 2.) **Birodalmi hagyomány** – első birodalom (Maurják), második birodalom (Gupták), harmadik birodalom (nagy mogul állam), negyedik birodalom (brit gyarmat). A birodalmi mozgásforma kevésbé érvényesül, mint Kínában, de jobban, mint Európában.
- 3.) **Faluközösség** – az önmagukat igazgató faluközösségek Indiája. Vízjárólók.
- 4.) Az indiai civilizáció **vallási meghatározottsága**

India vallásföldrajzi képe (2011)

Indiai vallások

ásztika (ortodox) – elfogadják a Védák tekintélyét

hinduizmus – nyugati tudomány által használt műszó India „maistream” vallására (korai formáját bráhmaizmusnak is nevezik) A hinduizmus fejlődése a védikus vallás – bráhmaizmus – hinduizmus ívet írja le.

násztika (heterodox) – elutasítják a Védák tekintélyét

új vallások – buddhizmus, dzsainizmus, ádzsívikizmus – a Kr.e.6. században

A Kr.e. 6. század után a buddhizmus dinamikus terjeszkedésnek indult és majdnem kiszorította a hinduizmust. A Kr.u. 1. évezred során a hinduizmus lassú ellentámadása következett be, amely fokozatosan kiszorította a buddhizmust. Bráhmaizmus + népi kultuszok = megújult hinduizmus

Hinduizmus:

- Közkeletű meghatározások: vegetarianizmus, a tehén tisztelete, a világ illúzió, kasztrendszer...
- Hinduizmus a nyugati tudomány által alkotott fogalom. A hinduk **szanátana dharmának** hívják vallásukat. **Vaidika dharma**, azaz védikus dharma, amely az örök világtörvény indiai társadalomra való alkalmazása. **Hindu dharmáról** is beszélnek, amikor a hinduizmust, mint nyugati műszót alkalmazzák saját vallásukra.
- **Nem kinyilatkoztatott vallás** (szemben a kereszténységgel és az iszlámmal, hanem hosszabb történelmi folyamat eredménye). Nincs vallásalapító.
- Nem vallás, hanem **szampradáják**, azaz vallási közösségek (vallások, istenek és kultuszok együttese – egyfajta politeizmus számos istennel), valamint életmód és társadalmi rend, ami jelen van a mindennapokban.
- Főszabály: **hindunak születni lehet**, áttérni nem. Nem térítő vallás. A legutóbbi időkig csak az lehetett a közösség tagja, aki valamelyik elismert

dzsátihoz tartozott, szülei hinduk voltak, átesett az előírt szertartásokon, nem szegte meg a hagyományos életmód szabályait. Aki Nyugatra költözött, kizáratott a közösségből. Mára ez változott, 2000 körül kb. 2 millió hindu élt Nyugat-Európában és Észak-Amerikában, illetve újkori misszionárius mozgalmak születtek. Hinduizmus Bali szigetén és Kelet-Afrikában az újkori migráció következtében.

- A hinduizmus területhez kötött vallási rendszer. A különféle helyeknek szakrális tartalma és kötődése van. **A hinduk számára India szent föld.** Sok kisebb szentély, szobrok, kövek, fák jelölte szent helyek. Ellentéte annak, amit Max Weber a világ „varázstalanításának” nevezett. Visnu isten földi megtestesülései (avatára) konkrét helyszínekhez kötődnek (Ajódhjá Ráma szülőhelye. Bábri Maszdzsid lerombolása).
- **Bhárat Mátá** (= India Anya), illetve a hozzá írt dicsőítő ének egy 19. századi bengáli író, **Bankim Csandra Csattardzsi** Ánandamath című regényében jelenik meg. Az 1777-es muszlimok és britek elleni szannjászi lázadásnak állít emléket. Az ország jellemvonásai egyben az istennő attribútumai. Az ország felszabadítása az istennek tett szolgálat. Mindez vallásos nacionalista tartalmat adott a függetlenségi mozgalomnak. India Anyát a hitetlen mléccsháktól kell megszabadítani. Radikális vallási nacionalisták kitartanak amellett, hogy csak annak van joga Indiában élni, akinek a terület szent föld. Ez a hindutva felfogása.
- **Nincs egyháza, egyházfője** szervezeti struktúrával
- **Nincs egységes és kanonizált tanítás**
- **Hogyan közelíthető meg a hinduizmus?** Az egységet, vagy a különféle irányzatok, kultuszok sokféleségét hangsúlyozzuk? A hinduizmus rétegei:
1. Védikus vallási és társadalmi hagyomány, amit nagyjából mindenki elfogad.
2. Különféle vallási irányzatok, kultuszok sokfélesége. 3. Intellektuális érdeklődés a különböző filozófiai irányzatokban öltött testet.
- **Henoteizmus** (A henoteizmus – görög heisz theosz, „egy isten” – kifejezést Max Müller alkotta arra a vallási nézetre, amikor valaki egy istent imád, de elismeri más istenek létezését. Müller úgy vélte, a henoteizmus „elvben monoteizmus, gyakorlatban politeizmus.” Ezt a kifejezést tette meg a nyugati teológiát és vallási kivételességet illető kritikája központjává; a kritikában kifogásolta azt a feltételezést, hogy az egyistenhit felsőbbrendű a sokistenhitekhez képest.)
- A legfőbb istenek: Trimurti (Brahmá, Visnu, Siva) + számos egyéb isten. **Vaisnavák** (Visnu), **saiviták** (Siva) és a **nagy istennő** (Mahádévi) kultusza
- **Szent szövegek:** 1. **sruti** (hallás útján megismert tudás, amiről a hagyomány szerint a bölcs risik isteni kinyilatkoztatás útján szereztek tudomást): védák (4), bráhmanák, áranjakák, upanisadok, 2. **szmriti** (emlékezet által megőrzött tudás, hagyomány, nem része a kinyilatkoztatásnak, de mértékadó és köztiszteltetben álló szövegek, amelyek a mindennapi életre számottevő hatást gyakorolnak): Mahábhárata (része a Bhagavad-gítá) és Rámájana (eposzok), puránák (18 legfontosabb purána – hinduizmus mítoszai, teremtés, istenek történetei, kozmogónia, erkölcsi tanítások), dharmasásztrák (törvénykönyvek, amelyek a különböző társadalmi csoportok jogait és kötelességeit sorolják fel)

- **Védák** (tudás - video) – a hinduizmus legfőbb egybetartó ereje. Elsősorban fő hivatkozási alap, de ehhez képest kevésbé ismerték és értették. Hosszú ideig nem írták le, hanem mnemotechnikai módszerekkel kívülről megtanulták és tanítványoknak adták tovább. (A Védákat egy-két szekta bírálja, vagy nem fogadja el.)
- Újjászületések (**szamszára**) – lélekvándorlás, reinkarnáció, újjászületések sorozata. **Móksa** – megszabadulás az újjászületések körforgásából.
- **Karma – dharma**: a dharma kötelezettségek összessége, karma tetteim, cselekedeteim, sorsom összessége. A karmának összhangban kell lenni a dharmával. Például amelyik kasztba születtem, annak kötelezettségeit kell teljesítenem a magasabb újjászületés érdekében.
- **A kasztrendszer elfogadása**
- Védikus áldozat (**jádnya**) – védikus és bráhmanikus korban nagy jelentőséggel bírt. Szerepe a korai időszakhoz képest csökkent. Többféle áldozat létezett. + szómaáldozat (a szóma azonosítása vita tárgya, egyesek egy gombára, mások egy cserjére gondolnak). Atirátra a szómaáldozat egy formája, amely 1975-ben bemutatásra került. A híres lóáldozat a trónörökösök koronázási ceremóniájakor (asvamédha). Valószínűleg egy rádzsput uralkodó udvarában mutatták be utoljára a 18. században (médha = az a szubsztancia, ami lehetővé teszi, hogy az áldozat hatékony legyen. Nem minden állat rendelkezik vele, pl. kecske igen, tevé nem). Ma az áldozatbemutatás ismét egyre népszerűbb.
- A négy életszakasz (**ásrama**) (tanítvány – (guru), házigazda, erdőlakó, lemondás szakaszai)
- **Négy életcél**: dharma (egyéni élethelyzet vonatkozó vallási-rituális előírások összessége), artha (megélhetés, gazdaság), káma (érzéki örömök), móksa (transzcendenssel egyesülés)
- Vallási megújulás (**religious revival**): az utóbbi évtizedekben megnőtt a szertartásokon részt vevők száma. Egyre többen vesznek részt közös himnuszénekléseken, Bhagavad-gítá felolvasásokon.
- Az utóbbi évtizedekben a politikai életben is egyre nagyobb szerepet játszik (**hindutva, BJP**)

5.) Kasztrendszer

Varna (= szín, szanszkrit) rendszer, Kr.e. 1500–Kr.e. 7. század alakult ki.

Bráhma – hatalom legitimitása, áldozat, közvetítés

Ksatria – hatalom védelme

Kettejük vetélkedése végigvonul az indiai történelmen.

Vaisja – népesebb csoport, kereskedelem, földművelés, ipar

Három felső varna – **kétszer születettek** (dvividzsák), mert felnőtt kor elején beavató szertartásban részesültek, megkapták a **szent fonalat**. Ezzel az árja társadalom teljes jogú tagjai: tanulmányozhatták a Védákat, részt vehettek szertartásokon, ünnepeken

Súdrák – kiszolgálni a többiekét, alacsonyabb rendű foglalkozások. Kizárva a felsőbb kasztok kiváltságaiból. Később varnák közötti házasság tilalma

Kezdetben csak a négy varna létezett.

A korai **Purusa-szúkta** szerint (legősibb hindu eredetmítosz a Rigvédában): Purusa feláldozása – az ember egy emberiség formájú kozmikus lény, a Purusa feláldozásával keletkezett. Fejéből bráhmanák, karjából ksatriják, combjából vaisják, lábszárából súdrák. Organikus felfogás, ami szerint a kaszt természetes, természetesen alakul, és isteni akaratot fejez ki.

Dumézil szerint az indoeurópai társadalomban három csoport különül el: papok, harcosok, közemberek (termelők) – trifunkcionális hipotézis, 1930-as évek. Középkor: oratores, laboratores, bellatores.

Kr.u. 1. század – Manuszmriti (Manu törvénykönyve) – differenciáltabb társadalom dzsátikból is (kasztok, portugál kifejezés) – általában endogámiát gyakorló örökletes foglalkozási csoportok, céhek. Bonyolult szabályok, hogy az egyes dzsátik tagjai kivel házasodhatnak, és kitől fogadhatnak el ételt.

Pontosan nem tudjuk, hogy a **dzsáti-rendszer** mikor bontakozik ki, vélhetően a Kr.u.1. évezredben. Az ókor végétől, középkortól a kasztrendszer megmerevedik.

André Bêteille francia szociológus szerint mintegy 3000 dzsáti létezik.

Státuszcsoporthoz (Max Weber): a kaszt státuszcsoporthoz tartozás határozza meg.

A buddhisták és a dzsainák nem fogadták el. De végül dzsainák is kasztokba szerveződnek (kereskedőkasztokba).

A kasztokat kaszttanács irányítja. Kölcsönös szolgáltatások rendszere a falvakban. Az egyik kaszt tevékenységével ellátja a másikat, harmadikat és fordítva.

Mivel a kasztszabályok megszegését a csoportból való kizárással büntették, idővel a társadalom mintegy negyede kaszton kívülivé vált. Kialakultak az **érinthetetlenek** (nihszprisja) Rituális tisztasággal, tisztátalansággal függött össze, amely a Védákban még nem volt jelen. Megkötések a velük való érintkezésre.

Srí családja (Visnu párja) – Rámánudzsa elnevezése a 12. században a kaszton kívüliekre. Az utóbbi időben **dalitok**, azaz elnyomottak az elnevezésük, míg Gandhi elnevezése **haridzsanok** volt. Indiai alkotmány eltörölte (egészen pontosan az alkotmány nem a kasztrendszert törölte el, hanem az érinthetetlenek intézményét és hátrányos megkülönböztetésüket), de ma is létezik. (**Ámbédkar** is érintetlen volt, ez ellen küzdött. A kaszton kívüli Nárájan köztársasági elnök lett az ezredforduló előtt.)

Az érinthetetlenek a falutól elkülönülve élnek. Közöttük is hierarchia: a borbély jobb helyzetben, mint a halottégető vagy a söprő ember.

Az iszlám feloldja a kasztrendszert a hívők egyenlősége szellemében, másfelől a muszlimok között valamennyire kasztok is fennmaradtak.

A keresztények 70%-a dalit, de püspökeik 65%-a bráhmána származású.

A nyugati egyenlőségesszéményel nehezen fér össze.

Hatalmas irodalma van, 1957-ig mintegy 5000 munka, és azóta is kutatják.

Az indiai történelem korszakai:

- Indus-völgyi civilizáció. Az első urbanizáció kora 2600-1900
- Védikus kor. 1500-600
- A második urbanizáció és az első birodalmak kora. Vallási és filozófiai megújulás. 600-200
- Kora klasszikus kor. A kereskedelmi és kultúraközi kapcsolatok kora. Kr.e. 200 - Kr.u. 300
- Klasszikus kor. Gupta-kor. A szanszkrit kultúrák virágkora. A hinduizmus felemelkedése. 300-650
- Kora középkor. Hindu dinasztiák. A regionális különbségek kibontakozása. 650-1200
- Késő középkor. Delhi Szultánátus. Regionális identitások megerősödése. 1200-1526
- Kora újkor. Mogul-birodalom és regionális utódállamai. 1526-kb.1800
- Újkor. Angol gyarmatosítás kora. Az indiai nacionalizmus válasza. kb.1800-1947
- Jelenkor. A független India 1947-től

AZ INDUS-VÖLGYI CIVILIZÁCIÓ ÉS A VÉDIKUS KOR. BRÁHMANIZMUS, UPANISADOK

Az Indus-völgyi civilizáció

1875 Alexander **Cunningham**, majd John **Marshall** ásatott. Újabb nyomok kerülnek elő a vasútépítés miatt. Nehru kárhoztatta az 1940-es években az ásatások elmaradását, mert tönkremennek a felszínre került leletek. A felosztás után jelentős hányada **Pakisztánhoz** került. A felosztás gátolta a munkát, de az 1960-as évektől ismét feltárások zajlottak. Mortimer **Wheeler** ásatásai. Ma belpolitikai csatározások tárgyává vált a régészeti kutatás.

Több mint **egymillió négyzetkilométer**. Kr.e. 3-2 évezredben feltehető, hogy a világ legnagyobb civilizációs zónája. Mintegy 250 település nyomai.

Legjelentősebb városok **Harappá** és **Mohendzso-daro (Móhedzsódáró)**. Az előbbiről kapta a nevét a régészeti kultúra.

A **rádiokarbon** adatok szerint Harappá 2300 és 1750 között élte virágkorát.

Mohendzso-daro a becslések szerint **50-100 ezer lakossal** rendelkezett.

Nehéz nyomon követni, hogyan lett a földművelő közösségekből városi civilizáció.

Nehéz felbecsülni az elő-ázsiai civilizációk hatását. Primer civilizáció?

Az ókori keleti **bronzkori civilizációkhoz** soroljuk, de a réznek (és az átmeneti kőrézkornak) nagyobb a jelentősége.

Politikai vagy eseménytörténetét nem ismerjük az írott források és az **írás megfejtésének hiánya** miatt. A társadalmi viszonyok, rétegződés szempontjából is hiányos a kép. Hasonlóan keveset tudunk a gazdasági szerveződésről és a civilizációt egybetartó vallási és politikai keretről.

A „**nagyvárosok**” **mérnöki pontossággal**, merőleges utcákkal tervezett települések. **Alsóváros** és **felsővárosra** osztható (központi része a citadella). Az elit lakott itt, valószínűleg a papi elit. A felsőváros az áradások és az özvívízszerű esők ellen is védelmet biztosított. Az alsóváros feltételezhetően foglalkozási ágak szerint különféle negyedekre osztható.

A leletek között egy **fürdő** is található. Kultikus-rituális célokat szolgál? Hasonlítható a dél-indiai templomok megoldásaihoz.

Sakktábla alakú városok szemben Mezopotámia sokszor rendezetlenebb városaival

A házak **égetett téglából** készültek. Sehol ennyi jó minőségű tégl

Sehol ekkora kiterjedésű **jó minőségű csatornahálózat**.

Feltűnő a **fizetőeszközök hiánya**, valamint az **írásrendszer fejletlenebb**, mint Mezopotámiában vagy Egyiptomban.

Az **anyagi kultúra** megoldásai meglehetősen **változatlanok** az évszázadok során (a civilizáció fennállása alatt 700 éven át egységes és változatlan **súly- és mértékrendszer**, ami a 16-os váltószámon alapszik) és eléggé uniformizáltak az egész civilizáció területén.

Fő foglalkozási ág a **földművelés a monszunra támaszkodva**. (Csatornaépítésben **elmaradás** a nyugat-ázsiai civilizációktól.) **Búza, árpa**, a rizs ismeretlen volt. Ha ekét ismerték, valószínűleg egyszerű **faekét** használtak. Kőből készült **sarlóval** arattak. A városok citadellájában találtak épületet, ami feltételezhetően **magtár** volt.

Marha, bivaly, kecske, disznó, de a **lovat nem ismerték**.

A **gyapotot** ismerték. Fejlett **fazekasság**

Fémek: főleg **bronz** (őn Afganisztánból) és réz, illetve nemesfémek

Szállítás: ma is használatos ökrös vagy bivaly vontatta szekéren

Ló, harci szekér, kard ismeretlen volt. Nagy katonai vállalkozások és védelem erős támadókkal szemben lehetetlen. Később árják!

Távolsági kereskedelem: a kapcsolat bizonyított Mezopotámiával (Thor Heyerdahl félbemaradt expedíciója 1978-ban).

A **társadalmi rétegződésre** és a **hatalom természetére** utaló leletek: az alsóvárosban van a vagyon felhalmozására alkalmas módosabb ház és „tömegszállások” a szegényebb „munkások” számára. Nem tudjuk a rabszolgaság mennyire lehetett elterjedt. **Papkirályság, templomgazdaság** létezett-e – mezopotámiai párhuzamok – legfeljebb csak óvatos feltételezés lehet.

Középületek, szobrok, nagy központi terek hiánya a centralizáció gyengeségére vagy hiányára utal. Mi lehetett az egybetartó erő? Valószínűleg nem a kevéssé hatékony hadsereg. A **kereskedőréteg** lehetett befolyásos, illetve a **vallás társadalomszervező ereje**.

Általában puha kőből készült **szobrok**

Az **írásjelek pecsételőköveken** (kisméretű táblákon, kerámiaedényeken) kerültek elő. Kb. 2000 pecsételőkövet ismerünk. Mintegy 400 jelet ismerünk. A feliratok átlagos hossza 4-5 karakter. 20-nál több karaktert egy felirat sohasem tartalmaz. Ez nehezíti a megfejtést.

A jelrendszer nincs megfejtve. Több sikertelen megfejtési kísérlet.

Az egyik feltevés szerint egy korai dravida nyelv lejegyzésére szolgáló kép- és szótagírás, a másik feltevés szerint nem írás jellegű szimbólumrendszer.

Nehéz eldönteni, **az Indus-völgyi civilizációnak volt-e írásbelisége**. Egyes vélemények szerint egy ilyen bonyolult civilizáció számára ez elkerülhetetlen. Lehet, hogy jóval több írás kerülhetett volna elő, de elpusztult, mert romlékony anyagra írták.

Pecsételőkön és más tárgyakon előbukkannak a későbbi vallásra utaló képek: a **bikakultusz** nyomai, a **nagy anyaistennő, Siva-kultuszra** utaló fallikus szimbólumok, **jógapózban** ülő alak, **szvasztika** (nap és termékenységi jelkép)

A 20. század második felében népszerű feltételezés szerint **proto-dravida nyelvet beszélő lakosság?** Ezeket a bevándorló **árják délre szorították** volna, így alakult ki India mai nyelvi képe.

Antropológiai szempontból kevert népesség

Az Indus-völgyi civilizáció pusztulása

A nagyvárosok néhány évszázad alatt elnéptelenedtek. Az első urbanizációs hullám vége Indiában.

Lehetséges okok:

1. Az **érkező árja** (indoeurópai nyelvcsaládba tartozó ind) **népek** döntötték volna meg az Indus-völgyi civilizációt. A Rigvéda csatákról és erődök ostromáról ír. Ez lett volna 1750-1500 között az árják támadása. De: nincs bizonyíték arra, hogy az árják és az Indus-völgyi civilizáció lakosai találkoztak.
2. **Éghajlati változások** következtében a civilizáció fokozatos pusztulásnak indult (kiszáradás, szikesedés, az Indus pusztító árvizei). E fentebbi két ok akár együttesen is vezethetett a hanyatláshoz.
3. Különböző okok (népességnövekedés, romló természeti körülmények) változásokat kényszerítettek ki, amelyek a népességet új megélhetési források keresésére ösztönözték. Ez a **rizs** volt, ami csak keletebbre termeszthető. Ezzel az indiai civilizáció súlypontja a Gangesz felé tolódott el.
4. **Az árják nem bevándoroltak, hanem őslakók lettek volna**, ami a hanyatlásra és a pusztulásra nem ad magyarázatot, de az India történetével kapcsolatos képet ábrázolja. Ezt a felfogást a hindu vallási nacionalisták képviselik az utóbbi évtizedekben. Politikai motiváltsága ellenére tudományos érvek is felvonultathatók mellette, de nem tekinthető bizonyítottnak. Eszerint az Indus-völgyi civilizáció a védikus civilizáció egyik ága lett volna, és a védikus kultúra őshonos Indiában. Az **indiai nacionalisták** vágyakoznak arra, hogy kultúrájukat minél régebbinek és őshonosnak mutassák be. (India a világ legősibb kontinuitással rendelkező kultúrája. + az Indus-völgyi civilizáció írásjelei mögött védikus árja nyelv áll. A neves történész Romila Thapar például ezt tagadja.)

Védikus korszak

Védikus kor (Kr.e. 1500-600)

Késő védikus korszak fogalma: az ezredforduló utáni századok (Kr.e. 850-től)

Az árja szó jelentése

Eredeti jelentés (feltételezés): **árja, aki arikkal** (ellenség, idegen) **rendelkezik**

Mai **Irán** nevében is benne van

Ma is tiszteletadó, **udvarias megszólításnak** számít

Árja: **nemes, előkelő**

A szó **fajelméleti utóélete** a 20. században

Indoeurópai nyelvcsalád és nyelvrokonság kérdése

Indoeurópai/indogermán nyelvcsalád

Franz Bopp (1791-1867) felfogása – történeti összehasonlító nyelvészet

Indoeurópai őshaza feltételezése (Dél-Oroszország, Kaukázus, Belső-Ázsia). Az alapszókinccs problémája (pl. az éjszaka szó). Széttelepedés folyamata. Mindezt ma jóval bonyolultabbnak látjuk.

Kentum (nyugati) és **szatem** (keleti) ág. Az indoárják ehhez tartoznak (jelentős hasonlóságok a **Védák** és az **Aveszta** nyelve között). Irániak és indek szétváltak, az egyik a mai Iránba, a másik Indiába nyomult be.

Nyugat-Ázsiában a Kr.e. 2. évezredben indoeurópai etnikumot találunk (pl. **hettita** szöveganyag, Kr.e. 1500-1300 között). Sőt lehet, hogy már hamarabb is.

Az árja betelepülés. A védikus kor gazdasága és társadalma

Kr.e.1300 körül az árják a **Pandzsáb** (Indus és öt mellékfolyója) vidékén telepedtek meg. Valószínűleg itt született a Védák vagy legalábbis a **Rigvéda**. Fő forrás: irodalmi források a védikus korról.

Körülbelül **500 település** nyomait tárták fel.

Árja törzsek (**laza törzsszövetség**)

Ló használata, ló vontatta harci szekér – párosával a kétkerekű harci szekér elé fogták a lovat (katonai fölény a helyiekkel szemben), levél formájú kard

A behatoló árja törzsek harcolnak a **dászákkal** (sötét bőrűek, „orrtalanok”)

Pásztorkodás – fő foglalkozás az árják számára: marhatartás (a marha a legfőbb értékmérő). A harc egyik neve: „teheneket keresni”. Földművelés: kezdetben inkább a helyi korábbi lakosság.

Kevert népesség (nyelv közös, antropológiai azonosítás a régészeti leletek alapján nem lehetséges)

Kevés régészeti nyom, mert nomád pásztorok, a földművelés jelentősége csak később növekszik.

Kerek vagy négyszögletes kunyhók bambuszból, szalmafonatból. Házaikat palánkkal, döngölt földfallal vették körül. Később a Gangesz körül a szövegek már több szobás, kerttel körülvett házakat említene. Sáncokkal erősített település. Ezek nem maradtak fenn.

Patriarchális társadalom. Törzsi demokrácia: szabad köznép, fegyveres előkelők

Politikai intézmények: rádza, öregek tanácsa, népgyűlés

Változások a védikus kor második felében

Behatolás a Gangesz vidékére – az őserdők részleges kiirtása és szélesedő földművelő tevékenység

Kr.e. 1. évezred eleje – a **vas elterjedése**. Vasapucsos faeke megjelenése

Rizs elterjedése

Differenciálódó **mesterségek** és fejlődő **kereskedelem** a késő védikus korban

A korszak végén a **területi állam** kezdetei

Védák

Istenekhez szóló költészet, prózairodalom – ezek a művek a fő forrás a korszakhoz

4 Véda – Rigvéda (1028 himnusz). „Himnuszok tudása”. A Rigvéda legrégebb himnuszai Kr.e.1500-1300 körül keletkeztek Pandzsábban. Egyes vélemények szerint a Védákat Kr.e. 900 körül állíthatták össze nagyjából végleges formában. Tkp. istenekhez írt himnuszok. (Indrához 250, Agnihoz 200 himnusz) Kb. olyan hosszú, mint az Iliász meg az Odüsszeia együttvéve.

Számavéda – „dalok tudása”, dalok és éneklésük módja. Szómaáldozathoz írt dalok gyűjteménye és további énekgyűjtemények, előírás szerint kántálták.

Jadzsurvéda – „varázsigék tudása”, a szertartások közben mondott énekek mellett az áldozati rítusok leírását is tartalmazza. Prózai vagy versben írt mondókák sora, ezeket mormolták a pap és segítői bizonyos áldozatok végrehajtása közben. Megjelennek a varázsmondások és misztikus szótagok is. Áldozati kultuszt propagálja.

Atharvéda – a „tűzpapok tudása”, egy mitologikus papi családhoz kapcsolódik, varázsénekeket, sok varázsmondást tartalmaz. Himnuszok gyűjteménye, nem kapcsolódik az áldozatbemutatáshoz.

Védikus szanszkrit – bonyolult ragozó nyelv. Később elszakadt a népnyelvtől.

Később terjedelmes kommentárirodalom. Az idő múlásával egyre távolabb került a Védák nyelve a beszélt nyelvtől. A papok először bonyolult magyarázatokat szerkesztettek, majd összefoglalásokat készítettek belőlük, és ezeket is megtanulták. Fokozatosan létrehozták szent nyelvük **filológiáját**.

Védák szájhagyományban keletkeztek és öröklődtek, leghitelesebbnek vélt változataik ma is szóban hagyományozódnak.

Több mint 3000 éves szövegek megőrzése **szóbeli hagyományon** keresztül. **Komplex recitációs rendszerek** segítik ezt: szövegek szó szerinti memorizálása, hangok pontos kiejtése, hangmagasság, hangsúlyok

UNESCO 2003-ban Emberiség szóbeli, szellemi örökségének nyilvánította

A középkortól vannak írott kéziratok. A Rigvéda **legrégibb papírra írt kézírata** 1362-ből származik, a Bengáli Ázsiai Társaság gyűjteményében található.

Védikus istenek

Sokistenhívők (politeizmus). Védikus panteon sajátossága, hogy **nem létezik benne hierarchia** (Max Müller). Mindig az az isten áll a középpontban, akihez a hívó a himnuszát intézi. Ez is egyfajta henoteizmus.

Kozmikus világrend (**rita**)

Dévák: etikai szempontból közömbösek. Valamennyire az áldozattól és a himnuszoktól függenek. Agni, Indra. **Aszurák:** nem függenek az áldozattól. Varuna, Mitra.

Három isteni szféra: föld, légkör, ég

Föld – **Agni**, tűz, közvetítő ember-isten, **Bhiraszpati**, istenek tanácsadója, bráhmána papok égi prototípusa, **Szóma**, áldozati ital istene

Levegő – **Indra**, istenek királya, árja harcos típusa, mintaképe, **Váju**, szél, **Rudra** kiszámíthatatlan pusztító (Siva előzménye)

Ég – **Mitra**, **Varuna**, a kozmikus rend őrei (áditják), **Djausz** égisten (Zeusz), **Szúrja** napisten, **Usasz** hajnalistennő, **Visnu** a nap perzselő erejét testesíti meg, de még nem főisten

Fejletlen túlvilágképzetek.

Egyes védikus istenek ma is megvannak, de nagyjából a puránikus mitológia istenei váltják fel őket

Egyes védikus istenek megváltozott funkcióval továbbélnek a hinduizmusban – égtájörökként

Védikus áldozat (jádnya)

A védikus korban az árja vallásgyakorlat középpontjában a himnuszéneklés és az áldozati rítusok. A Védákat főleg ebben az összefüggésben kell értelmezni. A papi kaszt később ezt abszolút fontosságúvá teszi.

Kezdetben volt emberáldozat is.

Áldozat megosztása istenekkel és a közösség tagjaival

Tűzáldozat – állatok, tej, tisztított vaj feláldozása felszentelése. (Tűzoltár építése nagy pontosságot igénylő eljárásokkal.) **Szómaáldozat.**

Áldozatnál himnuszokat recitáltak

Ksatriák, vaisják is mutatnak be áldozatot, de főleg a bráhmanák, akiknek hatalmát növeli az erre vonatkozó tudás

Az Árja Szamádzs istentiszteletén a tűzáldozat az egyetlen engedélyezett szertartás.

A védák után keletkező vallásos szövegek (sruti):

Bráhmańák – papi könyvek, áldozati rítusok, szertartások szabályai és magyarázata. Az indiai mítosz és folklór talán legősibb leírása. A szertartásokra összpontosítanak, de sok gondolat a világ keletkezéséről, az egyéni halhatatlanságról, a tudás fontosságáról.

Áranjakák – erdei könyvek, áldozatok jelképrendszere. Áldozatokkal, szertartásokkal foglalkoznak, de van, amelyik a meditációra és a megértésre helyez hangsúlyt.

Upanisadok – filozófiai gondolatforma. A szó jelentése „mellé ülés”, mert a tanítványok a mester mellé ültek. Hagyományosan 108-at tartanak nyilván. Vannak verses és prózai upanisadok. Gondolkodási fordulat kibontakozása.

Védáńga/védáńgak – (védák tagjai, védák végtagjai) – egyfajta „segédtudományok” a védákhoz. **Szmrítinek** számít. A védák megőrzésének szándékával íródott magyarázó szövegek. Kr.e. 1. évezred közepétől alakult ki, és úgy tekintették, hogy a védák tanulmányozását segítik, de leszakadtak a védákról. (1.fonetika, 2.rituálé, 3.nyelvtan, 4. etimológia, 5.metrika, 6.asztronómia)

A bráhmańizmus és a bráhmańista kultúra kezdetei a késő védikus korban

A **ritualisztika** és az áldozat növekvő fontossága

A legfőbb isten (**Brahman**) és a hallhatatlan lélek (**átman**) tana

Az **upanisadokról** szóló elmélkedés, mint a **vallásfilozófiai gondolkodás kezdete**. A Védákból ismert gondolatok metafizikai értelmezései. Már a Védákban is vannak utalások a világ egységességének, ősojának problémájára. Az upanisadok ezt teljesítette ki. Az upanisadok minden későbbi hindu gondolkodási tradícióra nagy hatást gyakorolt (a buddhizmus is csak ennek fényében érthető) Kiemelkedő hatása a nyugati gondolkodásra.

Az **újjászületések tana** is megjelenik az upanisadokban.

Májá – illúzió tana is előkerül.

A **karma** eredeti jelentése az áldozat elkerülhetetlenül bekövetkező hatásával állt kapcsolatban. Az **upanisadok kritikája** szerint az áldozat nem képes az embert kiszabadítani az újjászületések láncolatából. Így a karma új jelentést kapott, valamennyi emberi cselekedetet és következményeit jelentette, amit később kapcsolatba hoztak az újjászületés minőségével.

A későbbi bölcséleti iskolák előzményei: **száńkhja** (Kapila Kr.e. 800 körül), jóga, védánta

A papság és harcos rend közötti vetélkedés jelei a Kr.e. 8-6. században

A MÁSODIK URBANIZÁCIÓ KORA. AZ ELSŐ ÁLLAMOK ÉS BIRODALMAK. BUDDHIZMUS ÉS DZSAINIZMUS

A második urbanizációs hullám. Gazdasági és politikai változások

Kr.e. 600 után a Gangesz középső medencéje lett az indiai civilizáció központi területe (Madhjadésa = középső ország). Kiterjedő mezőgazdaság, növekvő népesség.

Kr.e. 600-500 körül második urbanizációs hullám kezdete. Városok újjászületése. Nagy városok létrejötte. Lyukjeles érmék. Pénzverés kezdete.

Fejlődő kereskedelem. A buddhista források szerint az utakon ökrös szekerekből álló menetoszlopok haladtak.

Jól kormányzott városok. Az uralkodók által építtetett üdülőkertek a városok falain túl.

A városlakók között megjelenik a világlátott művelt típus.

India északnyugati szélétől, Gandhárától a keleti Bengálig terjedő királyságok, és már a Dekkán északi részén is megjelentek.

A királyságok két típusa. A folyóvölgyek szélesebb síkságain nagyobb területű királyságok kialakulása erős uralkodói hatalommal. A hegyvidéki területek jellegzetes államformája az arisztokratikus törzsi köztársaság/királyság kisebb uralkodói hatalommal (Buddha is egy ilyen kis ország trónörököse volt).

16 mahádzsanapada („nagy ország”). Nagyobb politikai egységek létrejötte.

Kási és Kósala megerősödése után Magadha felemelkedése. Az első jelentős hegemon hatalom Indiában.

Bimbiszára király volt Magadha uralkodója Buddha életének nagy részében.

Fia, Adzsátaszatru megalapította Pátaliputrát (ma Patná). Itt kis terrakotta szobrok sorát ásták ki a régészek. Mindennapi világias témákat ábrázoltak – például állatokat, táncoló lányokat, világias örömeket – közvetlen, élethű stílusban. Ez is az indiai művészet része, nemcsak a vallásos témák!

Fia Kr.e. 493-ban apja meggyilkolásával szerezte meg a trónt. Hódítások sora. Utána még öt utóda uralkodott. Az egyik alkirály, Sisunága végül új dinasztiát alapított, ami fél évszázadig volt hatalmon. Kr.e. 362-ben az alacsony származású Ugraszéna döntötte meg hatalmukat, aki megalapította a Nanda-dinasztiát. A Nandákat alantas – sűdra – származásúaknak tartották, és rossz volt a vélemény róluk.

Dareiosz perzsa uralkodó Kr.e. 518 körül érte el Indiát. Behisztuni feliratán (ékírással – óperzsa, újjelámi és akkád nyelven) az indiai tartomány neve szerepel (Gandhára). A perzsa hódítással India kapcsolatba került a nyugat-ázsiai és a földközi-tengeri világgal. Hérodotosz már úgy írt Indiáról, hogy az indusok az emberiség legnagyobb népe és 360 talentum aranyport fizetnek adóként.

A második urbanizációval a társadalom differenciáltabbá vált. A városokban valószínűleg művelt kereskedő és kézműves osztályok. Az új vallási irányzatok tanításának támogatói.

A bráhmanák által kisajátított rituális ortodoxia helyett növekvő igény személyesebb vallási tapasztalatra. (Marxista interpretáció is lehetséges, hogy a papok és harcosok közötti gazdasági, hatalmi vetélkedés részeként értelmezzük a vallási reformerek fellépését.)

A ksatriják fogékonyabbak a közvetítőt nem igénylő vallási tanokra. Egyre több remete, vándoraszkéta az erdőkben. Sramana („vezeklő”)-mozgalmak. Ebből nőtt ki a buddhizmus is.

Ádzsívikizmus – alapítója Gószála Makkhaliputta, bírálta a papi rendet és a kasztrendszert. Tanításai inkább erkölcsi és társadalmi jellegűek voltak, így ez az irányzat később egyfajta népi irányzattá vált. A sors a világmindenség hajtóereje. Determinizmusba hajló fatalizmus. Nem rugalmas a tettek és következményei szempontjából, mint a karma-dharma. Nem véletlen, hogy nem tett szert sok hívőre.

A korszak a szellemi forrongás időszaka. Ekkor jött létre a materialista irányzat is (Bhiraspati, Csárváka). Eredeti iratok nem maradtak ránk, hanem bráhmanista vitairatokból ismerjük őket. Voltak, akik le akarták járatni a materialistákat.

A dzsainizmus születése

Vardhamána Dzsnyátriputra, azaz Mahávira („nagy hős”) (Kr.e. 599-527 vagy 540-468) az dzsainizmus alapítója.

Magát nem tartotta vallásalapítónak, hanem huszonnegyediknek a tírthankarák („ösvénycsináló”, „gázlókészítő”) sorában.

Ksatrija fejedelmi család sarja, lemondott rangjáról.

12 év önsanyargatás után a test kötöttségein felülemelkedve elérte a megvilágosodás állapotát, és felszabadult az újjászületések láncolata alól. Ezért neve Dzsina (Győztes).

Három évtizedig hirdette tanait.

Tanítványait szigorú szerzetesrendbe szervezte. A világi hívők magatartási előírásait is lerakta.

Központi tanítása: ahimszá („nem ártás”) elve az élőlényekkel szemben.

72 évesen úgy halt meg, hogy halálra éhezette magát.

Nincs személyes isten, csak az örök törvény.

Csak az ember képes tudatos és erkölcsös életet élni, hogy megszabaduljon kötöttségeitől.

Célja: a lélek tökéletesítése és megtisztítása az anyagi szennyeződésektől, amelyek a tettek következményeként tapadnak rá, és újjászületéseken át kötik a lelket a fizikai testhez.

Ha ez sikerül, a lélek (dzsiva) megmenekül az újjászületésektől. De addig hosszú idő – akár több születés is – eltelik.

Így a földi élet célja nem közvetlenül a megvilágosodás elérése, hanem fegyelmezett erkölcsös életmód a nem ártás gyakorlása révén.

A buddhizmus születése

Gautama Sziddhártha herceg, ksatrija származású. Történelmi személy, India és Nepál határvidékén született Lumbiniben a sájka törzs királyának fiaként. (Kr.e. 563-483, de több elképzelés van életének pontos dátumairól)

Legendás és csodás történetekkel átszótt életrajzát Asvaghósa írta meg szanszkritul a Kr.u. 1. században (Buddhacsarita). Fogantatását, születését csodás jelek kísérték, a látnokok szerint világuralkodó vagy megváltó próféta születik belőle. Trónörökshöz illő nevelést kapott, megházasodott, gyereke született.

Az öregséggel, a betegséggel és a halállal szembesülve rájött az evilági élet szenvedésekkel teli voltára, s szerzetes lett, hogy megtalálja a kivezető utat.

Különbféle szerzetesi iskolákhoz csatlakozott, de rájött, hogy a túlzott aszkézis nem vezet sehova. Éppúgy elvetette, mint a világi kényelmet. Ezek helyett: középút követése. A szenvedés problémájára hiába keresve a választ, egy fa alatt ülve addig akart meditálni, amíg nem leli meg a megoldást. Egy vadfügefafa alatt hétszer hét nap böjt és elmélyült meditáció után megtalálta a szenvedés okát, és felismerte a megszabadulás módját, azaz megvilágosodott.

A vágyak tökéletes kioltása révén el lehet jutni a nirvánába, és lehetséges a kiszakadás az újjászületések láncolatából.

Első prédikációját a Benáresz melletti Szárnáthban (Őzparkban Benáreszi Prédikáció annak az öt szerzetesnek, aki korábban csalódottan elhagyta) tartotta, ahol megforgatta a Tan kerekét. Élete további 44 évében vándortanítóként a felismert igazságot hirdette.

Négy Nemes Igazság: az élet szenvedés, a szenvedés oka a vágy, a szenvedés megszüntethető a vágyak kioltásával, a szenvedés megszüntetésének módja a nemes nyolcstréű ösvény követése.

Nemes Nyolcstréű Ösvény: helyes szemlélet, szándék, beszéd, cselekvés, életmód, erőfeszítés, gondolkodás, elmélyedés.

Mindennapi életben az erkölcsileg helyes cselekvés az előírás.

Világi hívő számára öt előírás: ne ölj, lopj, paráználkodj, hazudj, részegeskedj!

A szerzetesekre nőtlenségi és szegénységi fogadalom is vonatkozott.

Buddha elvette a Védák tekintélyét és a bráhmanák előjogait.

Buddha tanítása az egyénhez szólt, mindenkihez osztályhoz tartozástól függetlenül. Mindenkinek megnyitotta az üdvözülés útját.

Tanítványai bráhmanák és ksatriják közül kerültek ki, de alacsonyabb származásúak is csatlakozhattak.

A szerzetesi közösség (szangha) és a világi követők száma gyorsan növekedett. Tehetős támogatók is akadtak. Jelentős politikai személyiségek érdeklődését és támogatását is kiváltották.

A szerzetesek kolduló életmódot folytattak. E hagyomány emlékeként máig „koldusnak” (bhiksu) hívják őket.

Kolostorok (vihára) alapítása.

Tanítványai egy része már élete alatt útra kelt, és hirdette a tant Indiában.

„Apácarend” létrehozásával nők felvételét is engedélyezte a rendbe.

Megvilágosodásával elvágta az újjászületések láncolatát. Kusinagarban bekövetkező halálával a nirvánába távozott.

Testét elhamvasztották, és szétosztott maradványai felett földhalmokat emeltek.

Tanait nem foglalta írásba és nem jelölt ki utódot.

A Maurja birodalom

Két évszázadon perzsa uralom az indiai határszélen. A perzsa és az indiai kultúrák keveredése.

Kr.e. 326 – Nagy Sándor Indiában. Átkelt a Hüdaspész (Dzshélam) folyón és legyőzte az ellene felvonult helyi kisebb indiai király (Puru vagy Pórosz) seregét (Curtius Rufus leírása). Katonai fellázadtak és visszavonulásra kényszerítették. Mezopotámiába vonult vissza tengeren (Nearkhosz) és szárazföldön csapataival. Hadjárata révén kiszélesedett a kommunikációs csatorna India és Elő-Ázsia között.

Ekkoriban a Nandák elleni felkelés élére Csandragupta Maurja (a buddhisták szerint ugyanabból a nemzetségből származott, mint Buddha) állt, aki végül megdöntötte a Nandák hatalmát, és új dinasztia, birodalmat alapított.

Valószínűleg magas udvari tisztsége lehetett a Nanda udvarban. Miután sikertelenül próbált meg palotaforradalmat kirobbantani, a Pandzsábba menekült. Ide barátja és szellemi vezetője, Kautilja Csánakja is elkísérte. Görög történetírók szerint találkozott Nagy Sándorral, akit a Nandák elleni háborúra akart rávenni. Nagy Sándor távozása után elűzte a görög helyőrségeket, majd a pandzsábi törzsek élére állt. Megtámadta és legyőzte a Nandákat, Kr.e. 317-ben bevonult Pátaliputrába.

Nagy Sándor egykori hadvezére, Szeleukosz Nikátor megpróbálta visszafoglalni az indiai tartományokat, de sikertelenül. Békeszerződést kötött Csandragupta Maurjával, és harci elefántokat kapott tőle (500 db), amiket Nyugat-Ázsiában sikerrel vetett be vetélytársai ellen.

Szeleukosz küldte a görög Megaszthenészt Csandraguptához, aki Maurja főváros életének eleven leírását adja.

A Maurja-birodalom kiépítése: mintaszerű birodalmi államszervezet, állami centralizáció, közigazgatási hierarchia, az állami tisztviselők meghatározott fizetést kapnak. Hivatásos hadsereg, hadiipar kiépítése.

Maurja-korban jelenik meg a művészet, először görög és perzsa hatások. Például az oszlopok perzsa oszlopfőket utánoznak.

Csandragupta főminisztere Kautilja lett

Kautilja: Arthasásztra („a haszon tudománya”) című művében lefektette a kormányzás alapelveit. A könyvet sokan későbbi keletkezésűnek tartják, de egyes részei valószínűleg a Maurja-korra mennek vissza. Cél: termelés gazdaságossá tétele és a királyi hatalom növelése, hadsereg megerősítése. Információszerzés fontossága. Cél szentesíti az eszközt.

(Egy másik hasonlóan nem vallásos jellegű mű a korból a vélhetően Kr.e. 200 körül keletkezett Káma-szútra)

Csandragupta a dzsainizmushoz csatlakozott, és aszkétaként önkéntes éhhalállal vetett véget életének (dzsaina források szerint). Fiáról és utódáról keveset tudunk.

A Maurja birodalom harmadik uralkodóját, Asókát (Kr.e. 268-231) a buddhisták India szent császárának tartják.

Egyes források szerint ifjúkorában kicsapongó életet élt és kegyetlen zsarnok hírében állt. Kalinga ellen folytatott egyetlen háborúja ráébresztette az erőszak hiábavalóságára.

Ettől fogva uralkodói hatalmát a Törvény (Dharma) szolgálatába állította, ahogyan erről sziklafeliratai és emlékoszlopai tanúskodnak. Asóka feliratai a Kr.e.3. században – helyi prákrit nyelven. Bráhmí írással (mássalhangzókat jelöl + a szótagképző magánhangzókat a mássalhangzókhöz kapcsolódó diakritikus jelek jelölik), vagy északnyugaton kharosthival (Perzsia felől hatás). Mai Pakisztánban, Afganisztánban használták ezt az írást.

Buddhizmushoz való megtérése után terjeszkedett, de békés eszközökkel. Hangsúlyozta a békét és a megbocsátást. Az igazságos uralkodást vallási kötelességnek tekintette. Az uralkodó kötelessége, hogy népéről gondoskodjon. A dharma fogalom nem annyira csak vallási és jogi, hanem inkább etikai fogalom feliratain.

Dharma-ügyi „minisztérium” ügyelt arra, hogy a vallási parancsolatokat mindenhol betartsák.

Asóka a buddhizmus világi hívője volt, de támogatta a dzsaina és ádzsivikista közösségeket is. A bráhmanákat nem üldözte, de az állatáldozatot megtiltotta. A vallási türelmet hangsúlyozta.

Kr.e. 250 körül a lejelentősebb tanítók részvételével megtartotta a 3. buddhista zsinatot. Majd zarándokúton látogatta végig Buddha szent helyeit, végül maga is szerzetes lett, elvonultságban, szerzetesi lemondásban halt meg.

Asóka kiűrtette a kincstárat a vallási közösségeknek tett adományokkal és valószínűleg kivívta a papi kaszt ellenszenvét. Visszavonulásában valószínűleg a királyi udvar elégedetlensége is szerepet játszott.

Asóka után az utódlási harcok során meggyengült a Maurja-birodalom. A Kr.e. 2. század elején már csak a Gangesz medencéjére terjedt ki. Az utolsó Maurja királyt hadvezére ölte meg Kr.e. 184-ben, és megalapította a Sunga dinasztiát, amely kb. 100 évig volt hatalmon. Állítólag a bráhmanizmus hitét követte, és irtotta a buddhizmust. Az utolsó Sungát főpapja ölette meg, és a Kr.e. 1. század elején megalapította a Kánva-dinasztiát.

A nem túl erős nemzeti dinasztiák miatt a Baktriában (mai Afganisztán, Közép-Ázsia) uralkodó hellenisztikus királyok többször támadást indítottak India ellen.

Euthüdeosz harcokat vívott Nagy Antiokhosz Szeleukida uralkodóval, és biztosította Baktria függetlenségét. Fia, Démétriosz (Kr.e. 2. század eleje) alatt a baktriai görögök hatalma a tetőpontra volt. Pátaliputrát is megostromolta, de vissza kellett térnie Baktriába lázadások miatt. Démétriosz halála után a baktriai királyság részeire hullott, és megerősödőben volt a Parthus Birodalom. A déli baktriai tartományokban még egy évszázadon át virágzott a hellenisztikus kultúra. Itt Menandrosz a Pandzsábban önálló dinasztiát alapított. Állítólag egy buddhista tanító hatására maga is a Tan követője lett. Milinda Panhá („Menandrosz kérdései”) őrzik megtérése történetét.

Gandhárában kivételesen érdekes görög-indiai szobrászati stílus alakult ki, ahol buddhista és görög elemek egyaránt ötvöződtek.

A buddhizmus fejlődése

Buddha nem jelölt ki utódot és nem alakult ki intézményes egyház.

Tanítványai elkülönülését a szerzetesek közössége (szangha) biztosította (sáfrányszínű köntös, rendszeres találkozók, egyhangú határozattal hozott döntések)

A hagyomány szerint Buddha halála után Rádzsagrihában ültek össze követői, és megállapították a tan (páli nyelven: dhamma) és a szerzetesi fegyelem (vinaja) főbb pontjait. A tan hosszú ideig szójhagyományban őrződött.

Idővel a nézetkülönbségek fokozódtak, és a buddhizmus felekezetekre szakadt.

Kr.u. 1. században már bizonyára lejegyezték a tanokat – páli nyelven Srí Lankán, szanszkritul Kásmírban –, ami elkerülhetetlenné tette a két fő ág kialakulását.

A théraváda buddhizmus (thérák páli nyelven „vének”) vagy hínájána („kis kocsi” – némi gúnnyal a mahájána hívta így): Srí Lanka, Burma, Thaiföld, Laosz, Kambodzsa. Déli buddhizmusnak is nevezik. Buddha közvetlen tanítványainak tana. Ideálja az arhat, a nirvánát elért szerzetes, aki már megszabadult a vágyak kötöttségétől és a halálban megsemmisül. Fő erény az ész. Ez csak kevesek számára lehetséges.

Mahájána („nagy kocsi”) buddhizmus: Ladakh, Nepál, Tibet, Mongólia, Kína, Korea, Japán. Északi buddhizmus. Hívei abban hittek, hogy maguk is elérhetik a megvilágosodást. Ideálja a bódhiszattva, aki már elérte a megvilágosodást, de lemond a nirvánáról, hogy a földi szférában segítse embertársait a megvilágosodás felé.

Ebből nőtt ki kései fejleményként a vadzsrajána buddhizmus („gyémánt kocsi”). Félelmetes istenségek, bódhiszattvák, szellemi emanációk, mantrák, mandalák rendszere.

Déli buddhizmus kánonja: Tipitaka („három kosár”): 1. Vinaja-pitaka (Fegyelem kosara) – szerzetesi közösség szabályai, 2. Szuttapitaka (Tanítóbeszéd kosara) – Buddha beszédei, a Tan fő forrása, 3. Abhidhammapitaka (Magasabb Tan kosara) – a Tan skolasztikus kifejtése. Évszázadokig szóban őrizték. A 3. zsinat után Asóka fia vagy öccse vitte Srí Lankára, ahol Kr.e. 1. században leírták.

Északi buddhizmus tanait a szútrák őrzik. A szanszkrit szövegek jelentős része kínai és tibeti fordításban maradt fenn. (Szútra = aforizmak sora)

A 3. zsinat (Kr.e. 250 körül) nem terjedt ki a teljes buddhista közösségre, lehet, hogy már itt elkülönült a déli és az északi ág. Úgy tűnik, hogy itt a théravéda buddhizmus kerekedett felül, és más irányzatokat meg sem hívtak. A hagyomány szerint Asóka szerzeteseket küldött Gandhárába, Kásmírba, Srí Lankára, Hátsó-Indiába. Ebből a Srí Lanka-i igazolható, de a burmai buddhista hagyomány is őrzi az Indiából jött szerzetesek emlékét. Itt kezdődött a térítő tevékenység.

A korai buddhizmust nem nevezhetjük sem vallásnak, sem filozófiának, és idegen tőle a metafizika. Később istenvilágépül ki köré.

Figyelemre méltó és eredeti a buddhizmus azon gondolata, hogy az ember megfelelő számú összetevőből áll, ha ezek felbomlanak, az adott egyén megszűnik létezni.

A buddhista művészet kezdetei: legjellemzőbb építmény a sztúpa (tkp. földhalmok). Buddha testi ereklyéjének elhelyezése. Később téglával, kővel burkolták, és kerítéssel vették körül. A sztúpa félgömb alakú, az eget mintázza, középpontban álló oszlop a világtengelyt jelképezi. A korai száncsi sztúpa kerítéskapuin a domborművek Buddha életét ábrázolják. Az ábrázolások van, hogy világiasak.

A korai buddhista művészetből hiányzik Buddha alakja. Buddha maga tiltotta, hogy ábrázolják. Később, amikor istenként kezdték tisztelni, már ábrázolták, és kialakultak annak művészi konvenciói, ikonográfiája (a bódhiszattvákkal együtt). A gandhári iskola a Kr. u. századokban is hatást gyakorolt. Az afganisztáni Bámián óriás Buddháit, amelyek a Kr.u. 4-5 században épültek, 2001-ben a talibánok rombolták le.

A dzsainizmus fejlődése

A dzsaina szerzeteseknek két ága alakult ki: digambarák („égruhájú”, azaz ruhátlan rend), svétámbárak (fehér ruhájúak). Az előbbieket rendelkeztek szigorúbb előírásokkal. Mindkettő ma is létezik.

A szerzetesek söprögetik az utat maguk előtt, nehogy egy élőlény életét kioltásák.

Kerülendők az állatokat véletlenül megsértő mezőgazdasági foglalkozások. Vegetáriánusok. Általában városi foglalkozások és sikeres kereskedő közösség. (Gandhi!)

Radikálisan legfeljebb öregkorban lehetett megvalósítani az átlagember számára, aki halálra koplalta magát.

A dzsaina templomépítészet kivételesen szép. Fehér márvány épületek, amelyek középpontjában Dzsina ábrázolása.

Irodalmi hagyatéka: szanszkrit, prákrit, újind nyelveken. Kanonikus szövegei: ágamák.

A dzsaina kánont Pátaliputrában tartott zsinaton állították össze a Kr.e. 4. század második évtizedében a svétámbara irányzat alapján.

Nem folytatott térítő tevékenységet Indián kívül.

INDIA KLASSZIKUS KORA.

A POLITIKAI SZÉTTAGOLTSÁGTÓL A GUPTA-BIRODALOMIG

Gazdasági és politikai viszonyok

Az időszámítás kezdete körül a politikai széttagoaltság, az északnyugat felől érkező népek támadásai és a virágzó nemzetközi kereskedelemben való részvétel jellemző Indiára.

A Maurják után a Sunga és a Kánva-dinasztiák (Kr.e. 1. század) kerültek hatalomra.

A Kr.e. 2. század második felétől felerősödtek a sztyeppei nomád népek déli irányú támadásai.

Észak- és Északnyugat-India

Szaka betörések kora Indiában. A Kr.e.1. század elejére a szakák megerősítették helyzetüket a hellenisztikus Közép-Ázsiában, és támadásokat indítottak az észak-indiai tartományok ellen. Fejedelmük Mauész (Kr.e.120-90 körül) már saját pénzt veretett, és a „királyok királyának” nevezte magát. Szaka uralom alatt volt: Pandzsáb, Indus vidék, Rádzsasztán, Gudzsarát.

A hellenisztikus Szeleukidákat meggyengítő és az Irán térségében a Kr.e. 3. századtól a hatalmat gyakorló Párthus Birodalom keleti terjeszkedésének a felemelkedő Kusánok vetettek véget.

A Kusán név eredetileg nem nép, hanem egy törzset vagy törzsszövetséget vezető nemzetség neve lehetett.

Kr.u.1. században a nagyhatalommá váló Kusán állam az Aral-tótól az Arab-tengerig, Kínától Perzsiáig egyesítette a különböző népeket. Fontos szerepe volt a nemzetközi kereskedelmi útvonalak fölötti ellenőrzésben (Selyemút).

Ebben az időszakban India bekapcsolódik a nemzetközi kereskedelembé. Nemcsak a Selyemúton, hanem a rómaiakkal is. (Alexandriában indiai kereskedők és római aranypénz áramlik Indiába, Plinius szerint a legnagyobb indiai hajó 75 tonnás volt.) Kibontakozó, fejlődő városok, urbánus kultúra.

Az egyik kusán király a királyok királyának nevezi magát és Siva szerepel a pénzein (indiai kultúra hatása).

A Kusán-birodalom fénykora Kaniska alatt a Kr.u. 1-2. század fordulóján.

Hadjáratokat vezetett a Han-dinasztia nyugat-kínai helytartói ellen (vereséget szenvedett Pan-csao helytartótól? Pan-csao követet küldött volna a római birodalomba?). Délen a Dekkánig jutott.

Fővárosát délebbre Baktriából Pesavarba tette.

Traianus oszlopán kusán követek láthatók. Kapcsolat a római birodalommal.

Vegyes indiai, közép-ázsiai, görög stb. kultúra a Kusán-birodalomban.

A buddhista történetírás szerint Kaniska a buddhizmus követője volt.

Sztúpákat, kolostorokat építtetett és buddhista tanítók tartózkodtak udvarában.

Asvaghósa, a buddhista költészet kiemelkedő alakja udvarában alkotott.

Pártfogásával ült össze a 4. buddhista zsinat.

A Kusán-birodalom a buddhizmus északi, azaz belső-ázsiai irányi terjeszkedésének fontos szakaszát jelentette.

Kaniskát valószínűleg főemberei gyilkolták meg.

Kaniska halála után a Kusán-birodalom meggyengült és indianizálódott a Kr.u. 2-3. században. Hindu uralkodónevek.

Nága uralkodócsalád a Gangesz északi részén. Ksatrapa fejedelmek északnyugaton.

Dél-India korai történetéről kevés forrásunk van. A dravida népek alapítottak államokat, ahol az erős papi kaszt miatt a ksatriják csekély szerepet játszottak. A matriarchátus itt erőteljesebben maradt fenn.

Srí Lanka betelepülése a kontinens felől már az időszámítás előtti századokban megkezdődött. Tamil és szingaléz népcsoportok kialakulása a szigeten. A buddhista vallás terjedésének fontos állomása.

Dél-Indiában három királyság alakult ki az időszámítás kezdete körüli századokban: Csóla, Pándja, Cséra (Kerala – a hagyomány szerint ide érkezett Tamás apostol). A Csókák Srí Lanka ellen is háborúztak. A Csóla-állam a Kr.u. 9-10. században majd újra felemelkedett, és Dél-India jelentős birodalma lett tengeri hatalommal.

A tamil irodalom első felvirágzása délen (Kr.e.300 – Kr.u. 300)

Ándhra (Szátaváhana)-dinasztia Közép-Indiában (valószínűleg Kr.e.2. század végétől – Kr. u. 3. századig) Lehet, hogy dravida eredetű dinasztia volt.

Gupta-dinasztia (Kr.u. 320-550) uralkodását az ókori indiai civilizáció aranykorának szokták nevezni. Kisebb területre terjedt ki, mint a Maurja-birodalom. Uralmuk főleg az északi területekre terjedt ki.

A Gupták a vaisja kasztból származtak, és lehet, hogy a hanyatló Kusán birodalom hűbéresei voltak.

Az alapító I. Csandragupta a Liccshavik régi nemzetségéből választott magának feleséget, ami megnövelte tekintélyét.

Fia, Szamudragupta sikeres hódító volt. Egy történész „indiai Napóleonnak” nevezte. (Kálidasza a mitikus Raghu király alakjában mintázta meg személyét.) Hinduizmust követte, de türelmes volt a buddhizmussal.

II. Csandragupta – további sikeres hódítások.

Belpolitikai stabilitás! Jól szervezett ország, nem magas adók.

Gazdasági és kulturális szintézis. India ekkor asszimilálta a görög-kusán hatásokat, illetve hinduizmus, dzsainizmus, buddhizmus egyszerre virulens ebben a korszakban.

Öntözéses gazdálkodás továbbra is a gazdaság alapja. Az uralkodók figyelmet fordítanak a víztároló és a csatornarendszer építésére, karbantartására.

Kifinomult városi kultúra, textil- és vasipar.

Híres vasoszlop, amit II. Csandragupta készíttetett. 7 méter magas, 6 tonna, 1500 éve nem rozsdásodik. Az európai vaskohászat csak a 19. században vált ilyenre képessé.

Ekkoriban kezdődött el az indiai kultúra ázsiai missziója.

Fa-Hszien, kínai buddhista zarándok a Kr.u. 4. század végén lelkesen méltatta a Gupták államát.

Srénik – az európai céhekhez hasonló kézművesszervezetek.

Kereskedelem a Földközi-tenger vidékével és a Kelettel tengeren. Bizánc már nem töltötte be teljesen Róma egykori szerepét.

A kereskedelem a Gupta-korban kisebb, mint az időszámítás kezdete körül volt. A második urbanizáció felívelő szakasza véget ért a Gupta-korszakban. A városias fejlődés megtorpanása, de erős központi hatalom! Viszont a civilizációs-kulturális fejlődés a csúcson!

A papság hatalma a buddhizmus miatt csökkent, a harcosok rendje pedig a nagy uralkodói zsoldossereg miatt veszített befolyásából.

Négyosztályos varna rendszer felaprózódása megkezdődik dzsátikra.

A királyok egyre többször adnak örökös tulajdonba birtokokat főembereknek, vallásos közösségeknek. Ez a későbbiekben fontos tendencia lesz!

A Kr.u. 5. század második felében és a 6. században heftalita hun betörések (az újperzsa birodalmat is támadták) meggyengítették a Gupta-dinasztiát. A Gupta uralkodók pénzeinek egyre csökkent az aranytartalma.

Mihirakula (Kr.u. 6. század) „India Attilája” a Dekkánig eljutott, de a helyi erők összefogása végül kiverte a hunokat.

A hun támadások Észak-India etnikai arculatát is alakították. A gurdzsarák a hunok leszármazottai (Gudzsarát tartomány). A rádzsputok pedig a gurdzsarák és más törzsek keveredéséből keletkeztek. Jelentős szerep a középkori India történetében!

A Kr.u. 7. század első felében Harsa királysága néhány évtizeden át erős hatalmat teremt Indiában (Gupták mellékága). Utána a széttagolódás erősödik.

Buddhista irodalom, filozófia

A szanszkrit Lótusz-szútra, amely valószínűleg Kusán területen keletkezett, a mahájána buddhizmus egyik alapvető szövege lett Kínában és Japánban.

Asvaghósa (Kr.u. 80-150) megírta a Buddháról szóló nagy szanszkrit verseit. (Buddhacsarita, Szaundarananda) A két nagy hindu eposzhoz hasonló művekkel akarta megajándékozni a buddhistákat.

A buddhizmus bölcséleti iskolái

Théraváda iskolák:

Szarvásztiváda – a dolgok nem örök szubsztanciák, de valóságosak

Szautrántika – csak jelen valóságát ismerte el, és fogalmi kategóriának minősítette a jövőt és a múltat

Mahájána iskolák:

Madhjamaka – Nágárdzsuna (Kr.u.150-250) – sokak szerint az egyik legnagyobb keleti gondolkodó, elsősorban a logika területén hozott létre maradandót

Jógácsára – tagadta a bármiféle objektívitás létét. Az érzékvilág puszta fogalomvilág, amit a jógához hasonló gyakorlatokkal irányítani lehet.

A buddhizmus irodalmi és filozófiai termése is jelentős a korban, de a szanszkrit világi irodalom és a hinduizmus megújulásához köthető kulturális változások még fontosabbak!

Klasszikus kori kultúra Indiában

Irodalom és tudományok felvirágzása az időszámítás utáni századokban és a Gupta-korban

Irodalom

Az időszámítás körüli és utáni századokban a prákrit nyelveken is születnek már szépirodalmi alkotások, de a szanszkrit irodalom kibontakozása a legfontosabb jelenség a Gupta-korban.

Klasszikus szanszkrit nyelv és irodalom. Hosszadalmas szóösszetételek (mellékmondatok helyett). Szinonimaszótár.

A szanszkrit líra, próza, dráma tetőpontja és klasszikus korszaka. A szanszkrit *kávya* udvari stílusa – nyelvezete díszes, tele költői képekkel, metaforákkal, szójátékokkal.

Mindegyik műnemben a kor legnagyobb költője Kálidásza (Kr.u. 5. század) (Nem sokat tudunk róla – halálának története...)

Két műeposza (nem szerencsés az európai terminológia, helyette inkább „nagy költemény”) közül az egyik a hadisten születését, másik Ráma királyfi családfáját beszéli el. Egy további verse az évszakokkal foglalkozik (a Georgicához szokás hasonlítani...)

Méghadúta (Felhőkövet) – egy száműzetését töltő szellem vágyakozása kedveséhez (Goethe nagyra becsülte)

A gnómikus líra további nagy mestere Amaru (Kr.u. 7. század)

Klasszikus dráma. Szerzők: Kálidásza, Súdraka (Agyagkocsika), Harsa.

Korai drámaíró a Kr.u. 2. században Bhásza: Vászavadatta álma

Az ind dráma sajátosságai: bevezető ima, jelentekre oszlik, nem lehet tragédia, kötelező happy end, állandó szereplők, jellemábrázolás gyenge, költészet dominál a drámai hatás rovására, kapcsolatban van a tánccal, konfliktus megoldása általában váratlan fordulattal.

Sakuntalá – egy király és egy erdei vezeklő lányának szerelme (Goethe a legszebb csillagok egyikének tartotta levelében, Arany János is pozitívan nyilatkozott róla.)

A király és a bajadér

Pancsatantra – meseirodalom, állatmesék sora, jelentős hatása a világirodalomra (középperzsa pehlevire lefordították)

A korszak vége felé új műfaj jelenik meg, a regény.

Esztétika: Bharata: Nátjasásztra (a klasszikus kor előtt keletkezett) rasza („íz”)-elmélet megfogalmazása. Bármely műnek – zene, dráma vagy képi ábrázolás – az esszenciája hozzásegíti a nézőt egyfajta katarzishoz, aminek célja a transzcendens megtapasztalása. A rasza esztétikája kifinomult és műértő városi közegben érvényesülhetett.

Tudományok

Orvostudomány – szakrális tudománynak tekintették, templomokban is tanították. Csaraka (Kr.u. 1-2. század), Szusruta (Kr.u. 5. század) műveiből kiderül, hogy félezer gyógynövényt ismertek. Jelentőséget tulajdonítottak a táplálkozásnak, szemcseppeket használtak. Hályogműtétek.

Matematika, geometria – kezdetei az áldozati oltár kiméréséhez nyúlnak vissza. Kr.u. 6-7. században a nagy matematikusok – Varáhamihira, Áryabhata, Brahmagupta – már ismerték a gyökvonást, negatív számokat, többismeretlenes egyenleteket, szögfüggvényeket. Indiai eredetű a számok helyi értékének leírása, és az arab közvetítéssel elterjedő számok indiai eredetűek.

Csillagászat – főleg matematikusok művelték: bolygók Nap körüli mozgása, nap- és holdfogyatkozások oka, Föld gömb alakú.

A hinduizmus kibontakozása

A hinduizmus kibontakozó istenalakjai

Bráhmaizmus + népi kultuszok = megújult hinduizmus

Árja istenek + helyi bennszülött kultuszok

Az értelmiségi jellegű vallásfilozófiától a legegyszerűbb helyi istenségek tisztelete

A Trimurti (Brahmá, Visnu, Siva) képzelete a hinduizmus idején alakul ki.

Brahmá kultusza nagyon korlátozott, és alig vonz hívőket.

Visnu – a fenntartó jóságos isten, aki földre száll, ha az emberiséget veszély fenyegeti. 10 megtestesülése avatárja van. Közülük a két legnépszerűbb, Krisna és Ráma. Visnuval Srí vagy más néven Laksmí, a felesége is földre száll. Visnu hátságállata Garuda sasmadár.

Siva – pusztító, aszketikus, egyben erotikus isten, a jóga ura, táncoló Siva, állatok ura, uralkodik az idő felett, tudomány pártfogója, felesége Párvatí (nászukból két gyerek születik: az elefántfejű Ganésa, és Szkanda, a hadisten), aki nőnemű princípiumként (más nevekkkel) azonos a világot átható energiával.

Ez egyben utat nyit a nagy Istennő (Déví) kultuszának. Déví követői szerint az ő istenük a legerősebb!

Vaisnavák, saiviták, saktizmus a három legfontosabb irányzat.

A Gupták általában Visnu kultuszát támogatták, később a hindu középkori dinasztiák részéről előtérbe került Siva kultusza.

A puránák jelentősége az új vallásosság elterjedésében!

Az eposzok és a Bhagavad-gítá

A puránák és az eposzok képviselik a hinduizmus karakterét a legjellegzetesebben. Klostermaier: „a hinduizmus szíve”.

Mahábhárata (Vjásza) és Rámájana (Válmíki) Kr.e. 400 – Kr.u. 400 között keletkezett, és ebben az időszakban terjedelme egyre duzzadt, de mindkét eposz szövegének magja visszavezethető a védikus korra.

A Mahábhárata esetében a kuruksétrai csata – 18 napig tartott – a védikus kor törzsi harcainak emlékét őrzi (Kr.e.1000 körül). Bonyolult cselekmény hosszú kitérőkkel. Az eposz címének fordítása: Bharata fiainak harca. A Kauravák és a Pándavák harca. Mintegy nyolcszor hosszabb, mint az Iliász és az Odüsszeia együttvéve. 100 000 párversből áll. „Ami nincs a Mahábháratában, az nincsen Indiában.” Peter Brooks kilencórás drámai filmfeldolgozása.

Rámájana a királyságát, Ajódhját visszaszerző és a feleségét a gonosz Rávana fogságából kiszabadító Ráma királyfi története. A déli irányba előrenyomuló árják, mint történeti valóságmag. Ez jóval rövidebb, mint a Mahábhárata, de hasonlóan nagy terjedelmű. 20 000 párvers, azaz 40 000 sor. „A hinduk legkedvesebb könyve”

A kedvelt Rámájanát különféle népnyelvekre lefordították és színpadon is előadták.

A Gupta-kor elején nagyjából kialakult az eposzok végleges szövege. Eredetileg hősköltemények. A hősi harcok emlékét később a papi szerkesztők a hinduizmus szempontjai szerint átrajzolták. Például Ráma alakja, mint Visnu megtestesülése jelenik meg.

A Bhagavad-gítá a Mahábhárata legfontosabb és legismertebb része. A hinduk gyakran olvassák egyedül vagy közös felolvasásokon. Egyszerre etikai normák, vallási-filozófiai iránymutatás, és isten megjelenése. Kerettörténet: a kuruksétrai csata előtt a Pándava Ardzsuna megdöbben a várható mézárólástól. Kocsihajtója – valójában Krisna, Visnu megtestesülése – elmagyarázza neki, melyek a harcos kötelességei, és miért nem kell félnie azok teljesítésétől. Le kell mondani a tettek gyümölcseről, de mindenkinek a karmája szerint

cselekednie kell. Az áldozatközpontúsággal szemben a Bhagavad-gítá a helyes cselekvés fontosságát hangsúlyozza. Eközben Krisna feltárja isteni valóját Ardzsuna előtt.

Darsanák

A Gupta-korra a hinduizmuson belül hat ortodox, vagyis a Védák tanítását elfogadó iskolát különböztettek meg, amiket darsanáknak („látásmód”) neveztek el:

(Minden darsana egyetért az upanisadok alaptéziseiben: átman létezik, karma törvénye, végső megszabadulás elérése a cél.)

1. szánkhja – korai rendszer, buddhizmus előtti valószínűleg, alapítója Kapila. Prakriti (természet) és purusa (lélek) dualizmusa. A purusa újra és újra kibomlásra készíti a természetet. A bölcs célja feltárni ezeket a jelenségeket, és eljutni a szabadság állapotába.
2. jóga – Patandzsali (Kr.u. 2. század) – légzéstechnika, meditáció révén eljuttatni az elmét magasabb létállapotba.
3. vaisésika – a hinduizmus természetfilozófiája. Anyagi és szellemi szubsztanciák megkülönböztetése és vizsgálata. Legjelentősebb filozófusa, Kánada.
4. nyája (njája) – a hinduizmus logikája. Ismeretelméleti irányzat. Jelentős alakja, Gótama.
5. mímámszá – a bráhmanista ritualisztikát filozófiai síkra terelte.
6. védánta – upanisadokra támaszkodik. Brahman-átman viszonya, és a többi darsana tanításaiból is merített. Talán a legnagyobb tekintélyű és hatású irányzat.

Építészet, képzőművészet:

A sztúpák mellett barlangszentélyek, aminek csúcspontja Adzsantá templomépítészete a Kr.e. 2. század és Kr.u. 8. század között. Freskói a Gupta-korban készültek.

A szobrászat fontos iskolája a gandhári görög-indiai stílus. A buddhizmus szellemisége és a görög formanyelv egyesül.

A kusán korban alakul ki Mathurá szobrászművészete. Létrejön a buddhista ikonográfia alapvető formanyelve, de hindu isteneket is ábrázolnak.

A HINDU KÖZÉPKOR. A DELHI SZULTANÁTUS KORA.

KR.U. 650-1526

A hindu középkor a **hinduizmus** és a hindu kultúra felívelésével járt. Az ezredforduló után megjelentek a **muszlimok**, aminek jelentős hatása lett India történetére. Az egész korszakban megfigyelhető volt a **regionális nyelvi-kulturális identitások** formálódása, erősödése.

A hindu középkor

Hindu dinasztiák a kora középkorban

Harsa lehanyatlása után erősödött a **politikai széttagoltság** a szubkontinens területén. Számos állam jött létre.

Északkeleten a Pálák (8-12. század), északnyugaton a Gudzsara-Pratihárák (7-10. század), délnyugaton a Rástrakúták (8-10. század), a Dekkánon a Csálukják (7-8. század), délen a Pallavák (7-9. század), majd a Csólák (9-13. század) uralkodtak. Ez utóbbiak hatalmas flottával rendelkeztek, és erős tengeri hatalmat építettek ki, ami ritka jelenség India történetében.

A hindu középkor társadalmi és politikai viszonyai

A szubkontinens államait nem annyira területük, hanem központjuk határozta meg. Az uralkodó hatalma csak a központban volt erős, amittől távolodva a periférikus területek függése csak névleges volt. A szakirodalom ezt **mandala-államnak** nevezte el. Az uralkodó a királyság szakrális középpontjában felépítette az általa tisztelt istenség templomát, ezzel kinyilvánítva hatalma isteni eredetét. Ez a szakrális hatalomgyakorlás a maga teljességében a délkelet-ázsiai hindu királyságokban bontakozott ki.

A hindu középkor nemcsak számos állam kialakulásával járt, hanem az államok/társadalmak belső szerkezete is módosult.

Az északnyugati államokban nagy jelentőségre tett szert a **rádzspat katonai elit**, amely később is jelentősen befolyásolta India katonai erőviszonyait. Valószínűleg a gurdzsara néptörzsekből is alakultak ki, akik még a hun támadások során kerültek India északnyugati területeire. Végül a hinduizmus asszimilálta őket a kasztrendszerbe. Vélt előkelő származásukra utal, hogy „rádzsaputra” (királyi sarj) az önelnevezésük. A papi kaszt leszármaztatta őket például Agnitól, és ksatrijának ismerték el őket. Mindez északnyugaton növelte a ksatrija, és mérsékelte a papi és vaisja réteg jelentőségét.

Az ókorban a föld az állam és a faluközösségek birtokában volt. A Gupta-kortól a földbirtok az uralkodók részéről egyre gyakrabban **örökadomány** tárgyát képezte. Ez a tendencia erősödött fel a hindu középkorban. Az uralkodók adományszövegei szerint: „amíg a Nap, a Hold... a helyükön állnak”... – addig tart az adomány. Ez a **földbirokos osztály** kialakulását és megerősödését jelentette az államhatalommal szemben. Korábban ezért a történetírás egyes

irányzatai – például az egyetemes formációelméletben gondolkodó szovjet marxista történetírás – a **feudalizmus** indiai megjelenéséről beszélt. (Mi a feudalizmus?)

A hindu középkorban az uralkodói adományok következtében hatalmas **templomgazdaságok** és templomvárosok jöttek létre. Főleg délen a saivita irányzatot követő **Csóla** uralkodók járultak hozzá nagy templomvárosok kialakulásához.

Délen további sajátosság a virágzó kereskedelem miatt nagy **kikötővárosok**, erős **kereskedőcéhek**, városi tanácsok létrejötte.

A középkori Indiában a helyi társadalmak irányításában a **faluközösségek** számottevő szerepet játszottak. (falusi önkormányzati testület - pancsajat)

Vallási gondolkodás a hindu középkorban

Sankara és az advaita védánta. Bhakti irányzatok

A hindu középkorban a buddhizmus gyengülésének, és a hinduizmus uralkodó helyzetbe kerülésének lehetünk tanúi.

E folyamat egyik legfőbb előmozdítója **Sankara** volt.

Vitatott, mikor élt, de legvalószínűbb, hogy a Kr.u. 8. század végén.

Állítólag gyermekként nagy tehetséget árult el, mert rendkívüli gyorsasággal megtanulta a Védákat. Szannjászi, azaz vándorszerzetes akart lenni anyja akarata ellenére.

A hagyomány szerint sokat vándorolt, vitákat folytatott.

Kolostorokat alapított **India négy szélén**, és megszervezte a szerzetesek tíz rendjét.

A mímámszá követőit tekintette legnagyobb ellenfeleinek, akik az áldozat és a ritualisztika fontosságát hirdették. Ezzel szemben ő az upanisadokra támaszkodott.

Létrehozta az advaita védántának (kettősség nélküli) nevezett (vallás)filozófiai irányzatot, ami a **Brahman-átman azonosságot** hirdette. Tagadta az abszolút Isten és a lélek különbözőségét. Ennek nagy hatása volt az **újkori európai filozófiára**, és sokan úgy vélték, hogy ez az indiai filozófia, holott Sankara csak egy irányzatot testesített meg.

Többen kritizálták Sankarát, hogy a világ csak **májá** számára, és ez a buddhista filozófiákhoz közelíti őt. Holott Sankara nem tekintette a világot illúzióknak, hanem annak számára válik a világ májává, aki eljut a megvilágosodáshoz.

Tanítása túl elvont volt ahhoz, hogy széles körben elterjedjen.

Érdekes, hogy Indiában inkább a **hinduizmus megerősítőjének**, népszerűsítőjének tartják, míg a Nyugaton **filozófusként** vált ismertté.

Rámánudzsa a 11. században módosította és közérthetőbbé tette Sankara felfogását. Vaisnava és papi családból származott. Filozófiája az úgynevezett **módosított advaita védánta**. A világegyetem nem illúzió (májá), hanem Isten teste. Fontosnak tartotta az Isten iránti személyes, odaadó szeretetet (**bhakti**).

Csaitanja (15-16. század) – **bengáli vaisnavizmus**. Az Isten azonos a teremtéssel, mégis különbözik tőle. A tökéletesség a tiszta istenszeretet révén nyerhető el.

Noha nem dualista, valamennyire **megkülönbözteti Istent és teremtményeit**. Bhakti!

Az eddigieken túl a hindu középkorban már megjelent a **tantrizmus** is. Siva extatikus kultusza összekapcsolva mágikus formulákkal, ráolvasásokkal, varázsigékkel.

A hindu templomépítészet

A hindu templom a **világmindenség szimbóluma** középpontban az istenséggel. Alapvető formája a hegy mélyében megbúvó barlang a középpontban isten szobrával. A kozmikus jelképrendszert a templom falait elborító égi lények serege erősíti.

A templomépítészetet kezdettől fogva rituális konzervativizmus és **hagyományőrző építési technológia** jellemezte. Az előírások tiltják a kupola és a boltív használatát. Ezt gerendás áthidalások álkupolák helyettesítik. Így a hindu templomterek sokszor kimondottan szűkek.

Monolit és épített templomok megjelenése a középkorban.

Hindu középkor: templomépítészet nagy korszaka. Himalája hegy szimbóluma. Khadzsuráhoi templomok.

Az északnyugati régióban megfigyelhető dzsaina vallási felvirágzás következtében csodálatos **dzsaina** templomok épültek a 12. században.

A regionális nyelvi-kulturális identitások kibontakozása és megerősödése

A régiók nyelvi-kulturális identitása már a hindu középkorban erősödni kezdett. A bekövetkező muszlim hódítások kiváltották a helyi közösségek önkifejező törekvéseit. Talán ez még gyorsította a folyamatot.

A **nemzeti nyelvek és irodalmak születése** az ezredfordulótól.

A középind prákrit nyelvekből alakultak ki az újind nyelvek az ezredforduló után: hindi (hindusztáni), gudzsaráti, kásmíri, bengáli, maráthi, pandzsábi. A dél-indiai nem árja nyelveknél is végbementek hasonló megújulási tendenciák.

Ezeken a nyelveken értékes nemzeti irodalmak születtek az ezredforduló után. Lefordították például nemzeti nyelvekre a nagy eposzokat.

Ezzel együtt a szanszkritot is használták irodalmi nyelvként, bár egyre kevésbé. (Egyre mesterkétebbé vált.) Egyik utolsó mestermű **Dzsajadéva: Gíta Góvinda** a 12. századból, ahol Krisna vigad a pásztorleányokkal. Értelmezhető szerelmi líraként és vallásos költészetként.

Az iszlám megjelenése Indiában. A Delhi Szultanátus

A muszlim hódítások

A Bagdadi Kalifátus először határos lett Indiával, majd 712-ben az arabok elfoglalták a **Szindet** megdöntve az ottani buddhista dinasztiát. A Bagdadi Kalifátus meggyengülése, az erős rádzsput államok és a Thár-sivatag miatt a muszlimok három évszázadon át nem jutottak

tovább. Az ezredfordulótól erősödtek fel a muszlim betörések, és a 12. századtól váltak hódításokká. Ezután délre hatolva a muszlimok fokozatosan elfoglalták Indiát.

Gazni Mahmúd (998-1038) Szent István kortársa. Afganisztánban megszerveződött török népcsoportokra támaszkodó állama a felbomló Bagdadi Kalifátus egyik utódállama. Közép-Ázsia egyik nagyhatalmává vált (udvarában: Al-Bírúni arab tudós és Firdauszi perzsa költő).

17 véres és kegyetlen hadjárat India ellen. Volt rádzsput fejedelem, aki a vereség után szégyenében elevenen elégette magát. Egyelőre csak a Pandzsábot tudta elfoglalni.

A Gaznavida állam később szétesett – ezért is szüneteltek a hódítások –, és maradványaiból emelkedett ki Gor állama, aminek fejedelme **Gori Muhammad** foglalta el végül Észak-Indiát a 12. század végén.

III. Prithvirádzs, a szövetséges rádzsput fejedelmek vezére először győzelmet aratott felette, de a rádzsput lovagi etika szerint nem üldözte a megvert ellenséget. Gori Muhammad később újra támadott, és győzött – s azonnal kivégeztette elfogott ellenfelét. Ezzel kezdődött a muszlim előretörés Indiában.

Az utána következő időszakot a **Delhi Szultanátus** korának nevezi a történetírás. Öt dinasztiaát különíthetünk el: 1. Mameluk, (1206–1290), 2. a Hildzsik (1290–1320), 3. a Tuglukok (1320–1414), 4. a Szajjidok (1414–1451) és 5. a Lódik (1451–1526) kora.

A 13. század végén harcolni kellett a mongol betörések ellen, majd a 14. század végén **Timur Lenk** lerohanta Észak-Indiát. Ez utóbbi rövid és kegyetlen hadjárat volt.

A **Tugluk** (Tuglak)- dinasztia alatt a fokozatos déli előrenyomulás miatt már szinte az egész szubkontinens a kezükbe került. A Lódik alatt a politikai széttagolódás ismét jelentős, számos kisebb muszlim állam szerveződött. Délen hindu államok maradtak fenn (Vidzsjanagara).

A muszlim hódítások következményei

A muszlimok a hindukat bálványimádóknak tartják, szigorúbban bánnak velük, mint a keresztényekkel és a zsidókkal. A hinduizmus számára az iszlám radikális monoteizmusa az első olyan kihívás, amit korábbi módszereikkel nem tudtak asszimilálni.

A **polihisztor Al-Bírúnit** (ezredforduló) az "indológia alapítójának" és az "összehasonlító vallástudomány atyjának", "a modern geodézia atyjának" és első antropológusnak nevezik. Kiemelkedő volt a fizika, a matematika, a csillagászat és a természettudományok területén, valamint történészként, kronológusként és nyelvészként is. India című művében kifejezésre juttatta, hogy a hinduk vallása lényegét tekintve különbözik az iszlámtól. Utalt a kasztrendszerre, és ismert hindu vallásos szövegeket.

A **muszlim hódítók** úgy tűnik többet pusztítottak, mint építettek, és a **hindu történelmi emlékezetet** számára megalázó és szomorú fejezetet jelentettek a hódítások. A mai hindu nacionalizmus hangsúlyozza e hódítások pusztító jellegét. A muszlimok szankcionálták a hindu vallást, leromboltak templomokat. A hinduk ettől fogva befelé fordulóvá váltak, ami hozzájárult egyes társadalmi szokásaik megmerevedéséhez.

A muszlim hódítás miatt **bevégződött a buddhizmus története** Indiában. Pálák alatt buddhista megújulás ment végbe a szubkontinens északkeleti részén. A Pála-uralkodók diplomáciai kapcsolatot tartottak fenn Nepállal, Tibettel és szerepet játszottak a buddhizmus itteni elterjesztésében. Azonban összességében a buddhisták kiszorultak Indiából. A 13.

században az iszlám lerombolta az utolsó buddhista központokat. Például a híres nálandái buddhista „egyetemet” a 12. század végén pusztították el a muszlim hódítók.

Az indiai muszlim államok jelentős deficitje a politikai legitimáció és a „**jó kormányzás**” **hiánya** volt. A katonai elit különféle csoportjai egymástól ragadták el a hatalmat, és a szultánok számos esetben esztelen zsarnokok voltak (például Muhammad Tuglak döntése Delhi lakosságának elköltöztetéséről).

Mit hozott az iszlám civilizációs és kulturális szempontból Indiának?

Egyfajta „**civilizációs ellenpont**”: vallási monoteizmusa, kozmopolita kultúrája, a vallás gyülekezeti jellege, a kasztrendszerrel szemben megfogalmazódó egyenlőségeszménye, hatalmas épületeinek tágas, nyitott, letisztult struktúrái, az emberábrázolás tilalma, a szobrászat hiánya, a kalligrafikus írás fontossága, az idő lineáris szemlélete ellentétben állt a hindu civilizáció évezredes mintáival.

Szúfi miszticizmus, hindusztáni klasszikus vokális és hangszeres zenében arab és perzsa hatások, a miniatúrafestészet hatása a mogul korban.

Építészeti megoldások: boltívek, kupolák, égetett téglák, habarcs, vakolat – a muszlim hódítással ismerték meg Indiában. Épülettípusok: mecset, minaret, medresze.

Kutub Minár Delhiben a világ legmagasabb minaretje. (72,5 méter, UNESCO világörökség)

Mesterségek: mázas kerámia, fémművesség, fegyverkészítés, drágakőfaragás, textilkészítésben a fémszálás és egyéb hímzések, brokátszövés, szőnyegszövés.

Egy független hindu állam délen: Vidzsjanagara állam

„Győzelem városa”

14-16. század.

Sok forrást ismerünk.

Nem központosított állam, inkább egyfajta rituális királyság alárendelt fejedelmekkel.

Tengeri kereskedelem, monetarizálódó pénzviszonyok.

Virágzott a **szanszkrit műveltség**.

Csodálatos **városépítészet** alakult ki.

Kereskedelmi szerződés a portugálokkal.

Muszlim fejedelmek összefogása és támadása vezetett összeomlásához.

A MOGULOK INDIÁJA. 16-18. SZÁZAD

A hindu-muszlim együttélés újabb szakasza a kora újkorban. Továbbra is muszlim politikai uralom. A Nagymogul Birodalom fénykora idején a világ egyik legszervezettebb állama volt (virágzása idején 100-150 milliós gazdag és kifinomult kultúrájú ország). A hindu-muszlim ellentétek hozzájárultak a meggyengüléséhez. Fénykora idején sem hozott létre tengeri uralmat és flottát, ami lehetővé tette, hogy az európaiak uralják az Indiai-óceánt.

A mogul állam kezdetei

Timur Lenk közép-ázsiai birodalma felbomlott a nagy hódító halála után. Romjain afgán, türk és mongol törzsek uralkodtak. Részállamok!

Bábur ősei egy kisebb afgán tartományon, Fergánán uralkodtak. Valószínűleg türk származásúak voltak, de családjukat Dzsingisztől és Timurtól származtatták. Ezért vette fel a család a mogul (mongol, vitéz) nevet.

Bábur fiatal korában sokat háborúzott a szomszédos sejkékkel, elfoglalta Szamarkandot. Az üzbégek kiszorították saját hazájából, ezért Kabult hajtotta uralma alá. Mivel rájött, hogy Közép-Ázsiában nehéz birodalmat teremteni, „ősei jogán” India meghódítására törekedett.

Ürügyet az északi tartományok lázadása, a jogalapot Timur korábbi hadjárata jelentette Bábur számára a támadáshoz.

1526 döntő ütközet Pánipatnál: Bábur jóval kisebb serege legyőzte Ibrahim Lódi szultán seregét. (12 000 fős hadsereg és tüzérség)

Bábur a győzelmet kihasználva azonnal elfoglalta Delhit és Agrát. Megtiltotta katonáinak, hogy zsákmányoljanak. Nem hallgatott hazatérést követelő vezérei. Hűbértokokat osztott főembereinek – hosszú távon akart berendezkedni Indiában.

Egy évvel Pánipat után összecsapott a rádzsput fejedelmek seregeivel. Vezérük Ráná Száng 100 000 katonát vezetett, de a kisebb mogul sereg győzött a tüzérségnek is hála. A megvert fejedelmet saját miniszterei mérgezték meg.

Bábur négy évig uralkodott Delhiben (1526-1530)

Kivételes személyiség. Jó hadvezér. és uralkodó, szerette az élet örömeit. Zenében, költészetben jártas volt. Vallása ugyan tiltotta, de szerette a bort. Költeményei és önéletírása, a Bábur-náma ma is népszerű olvasmányok. A legenda szerint beteg fiáért saját életét ajánlotta Allahnak, és kérése meghallgatásra talált.

Humájun és Sér sah kora

Uralkodásuk alatt a szubkontinens még nincs egyesítve mogul uralom alatt, és a birodalom sincs megszervezve.

Humájun (1530-1540), Sér sah (1540-1545), Ibrahim sah (1545-1554)

Bábur négy fia között osztotta fel a birodalmat, és azt akarta, hogy azok ismerjék el feljebbvalóként kedvenc fiát, Humájunt.

Humájun tehetséges hadvezér volt, Bahadur sahhal szemben betört Gudzsarátba. Erődöt építtetett Delhiben („Régi erőd”), amely a mogul építészet első alkotása Indiában.

Humájun értette és támogatta a művészeteket. A misztikus tanok lelkes híve volt. Elképzelései voltak az ideális államról és az asztrológia hatása alatt állt. Ópiumot szívott. Öltözékét a csillagállásoknak megfelelően állította össze, hét fogadóterme volt (a bolygóknek szentelve), sokszor égi előjelek alapján hozott döntéseket.

Az országot „misztikus alapon” próbálta átszervezni. „Négy lételem”-minisztérium: Tűz-hivatal – hadügyek, Levegő-hivatal – királyi konyha, öltözék, Víz-hivatal – csatornák, víztárolók, királyi borospince, Föld-hivatal – földművelés, építkezések.

Lázadások törtek ki ellene öccse és a bihári afgán nemesség részéről.

A felkelőket Sér vezette, Humájun Kanauzsnál veszített, és Szindbe, majd Perzsiába menekült 15 évig.

Sér bevonult Delhibe és sahhá nyilvánította magát.

Sok történetíró szerint Sér sah tekinthető a mogul állam igazi megalapítójának.

47 kormányzóságra osztotta az országot, és a hivatalnokok egységes föld- és adótörvények alapján állapították meg, ki mennyi adót fizessen. Ez véget vetett az adószedők önkényének. Az adót termény helyett pénzben követelte. Ehhez egységesíteni kellett a pénzürendszert.

Sér sokat építtetett, bevezette a lovas gyorspostát.

Egy újabb rádzspu háborúban vesztette életét, amikor felrobbant egy lőszeres kocsi. Fia Ibrahim sah követte apja politikáját. Halála után utódát összeesküvők megölték, ezt használta ki Humájun, hogy visszatérjen és megszerezze ismét a trónt.

Humájun száműzetésben született fiát, Akbart is túszként tartotta. Sokan elpártoltak mellőle, csak a türkmén Bajrák kán tartott ki mellette. Előbb a perzsa sahnál tartózkodott, majd elfoglalta Kabult, és innen várta a lehetőséget a visszatérésre. Bevonult Lahorba, majd legyőzte Sér unokáját, és elfoglalta Delhit. Visszatérése után nem sokkal palotája könyvtárának a lépcsőjén belebotlott köntösébe, legurult a lépcsőn, beütötte halántékát és ebbe néhány nap múlva belehalt.

Uralkodása alatt fogadta Ali Reisz oszmán admirálist, aki csatázott a tengeren a portugálokkal. Ali Reisz tájékoztatta őt az Oszmán Birodalomról, aminek lelkes csodálója volt.

A mogul állam fénykora és hanyatlása

Nagy Akbar kora (1556-1605) a mogul állam fénykora. Akbar sikeres katona és minden iránt érdeklődő „reneszánsz államférfi”. Alatta a legerősebb a mogul állam és egyesíti India jelentős részét. Mivel a hindukkal való együttélésre törekedett, mint a lehet egyes modern indiai politikai irányzatok számára (Nehru nagyra becsülte India felfedezése című könyvében)

A fiatal Akbar trónt örökölt, de hatalmat egyelőre nem. Az első években Sér sah rokonságát kellett legyőzni. Közben a „kánok kánjává” előlépett Bajrám minden hatalmat a kezében tartott. Siíta volt, így a szunnita párt végül megbuktatta. Akbar száműzte, és Mekkába való zarándoklat kezdetén „váratlanul” meghalt.

Hadjáratainak első szakasza: Akbar uralkodása elején hódító háborúkba kezdett, legyőzte Málvát (uralkodója, Bahadur mogul szolgálatba lépett). Szövetségre lépett a rádzsput fejedelmekkel, akik katonai erejére ettől fogva támaszkodhatott (rádzsput hercegnőket vett feleségül).

Gondvánai hadjárat, Akbar vezére is fellázad, pandzsábi felkelés, Akbar győz, és elfoglalja a kikötői miatt fontos Gudzsarátot, majd Bengált (1574-1576).

Székvárosa: Agra

Akbar jellemzése: inkább a tettek, mint az eszmék embere volt, erős fizikum, kiváló íjász, vadász, ágyúit néha maga öntötte, egy ízben 17 csövű fegyvert szerkesztett, álruhában vegyült a nép közé, haláláig nem tanult meg írni, olvasni. Hatalmas tudásszomj a történelem, vallások, művészetek iránt. 24000 kéziratból álló könyvtár maradt utána. Általában könyörületes, de kegyetlen is tudott lenni, merénylő öccsét ledobatta a palota teraszáról, és amikor túlélte, ledobatta még egyszer. Jó emlékezőtehetség, kevés alvás, kikérdezte az utazókat, mit tapasztaltak, éjjel néha hitvitára gyűltek össze tudósai. Meghallgatott európai keresztény térítőket is.

Az államapparátus átszervezése követve Sér sah centralizációs politikáját. Pénzügyminisztere hindu származású volt. Bevezette a manszabok vagy dzságirok (földbirtokok) hierarchikus elosztását. A hivatalnokokat és földbirtokosokat 35 rangba sorolták be, ennek alapján megállapított birtoknagyság és kötelezettség ezzel arányos mennyiségű lovaskatona kiállítására. Dzságirdárok, manszabdárok. (Lényegét tekintve hasonló az oszmán szpáhi-rendszerhez, csak ez hierarchikusabb.) A hűbéri haszonbirtokot állami fizetéssé akarta Akbar alakítani, de ez a tiltakozás miatt megbukott.

Pénzügyminisztere Todal Mal irányításával statisztikai adatgyűjtések az adószedéshez.

Ellenzéke az ortodox muszlim papok és törvénytárgyalók. Akbar velük szemben magát a vallás legfőbb letéteményesének tekintette.

Több vallási megegyezést szolgáló rendeletet adott ki.

1563-ban eltörölte a hindu zarándokok különadóját. 1564-ben eltörölte a hitetlenek fejadóját, a dzsizját. Kompromisszumot akar a hindukkal (rádzsputokkal). A muszlimok több helyen lázadoztak, de a hadsereg rendet csinált.

Akbar nemcsak politikai okokból érdekelték a vallások. Abul-Fazl szúfi bölcs volt szellemi mestere, tanácsadója, hadvezére.

Akbarnál portugál térítők, buddhisták, dzsainisták, zoroasztriánusok egyaránt jártak.

1582-ben Mohamed halálának 1000. holdéves évfordulóján új vallást alapított: Dáni Iláhi („Isteni hit”). Középpontjában a Napként vagy Tűzként megnyilvánuló Legfőbb Isten és az igazságos uralkodó (Akbar). Fatehpur Szíkri („Győzelem városa”) az új vallás központja.

épületei a mogul építészet gyönyörű példái, de a város vízrajzát rosszul mérték fel, később el kellett hagyni.

1580-as évektől a háborúk második szakasza – északnyugat (Kasmír, Szind, Beludzsisztán) elfoglalása) és háborúk a Dekkánon.

Akbar magánélete szerencsétlen: háremintrikák, két fia halálba itta magát, Szelim herceg pedig megpróbálta megbuktatni.

Dzsehángir (1605-1627)

Szelim herceg jutott trónra Akbar halála után Dzsehángir néven.

Megvakított a lázadó fiát, adófizetésre kényszerített néhány rádzsput fejedelmet, egy elfoglalt városban leöletett egy szent tehenet és mecsetet emeltetett. Nem követte apja türelmes vallási politikáját. Az Ahmadnagari Szultánátus legyőzése a szolgálatukban álló a marátha lovass csapatok miatt tartott tíz évig, ami mutatja a muszlim mogul hatalom korlátait.

Tiltotta a szeszes italok fogyasztását, de ő maga ivott. Nyilvánosság előtt az erény őre volt, de kifinomult ízlésű mecénás is egyben.

Dzsehángir kedvelte a művészeteket, kerteket, ő építtette a lahori Királymecsetet és az agrai Gyöngymecsetet. Udvarában európai követek (köztük politikai kalandorok is), hadseregében európai tüzérek voltak. Fő szenvedélye főfelesége, a perzsa Núrdsahán volt, aki beleszólt a hatalomba, pénzt veretett és főurakat csapott el.

Núrdsahán az iráni klikket juttatta hatalomra, ami feldühítette a türköket, a rádzsput elitet. Saját fiát akarta hatalomra juttatni, és lázadásba kergette a trónörökös Sahdzsahánt, akinek menekülnie kellett. A főfeleség Mahábbat kán fővezér ellen áskálódott ezután, aki rádzsputjaival elfogta az uralkodót. Később a mogul tisztek kiszabadították, de zűrzavaros lett a helyzet, aminek csak Dzsehángir halála vet véget. Sahdzsahán trónra kerülésekor egész rokonságát leölette.

Sahdzsahán (1628-1658)

(1666-ban halt meg, de utolsó éveiben már nem uralkodott)

Amennyire kegyetlen volt rokonaival, annyira jóindulatú alattvalóival. Értett a pénzügyekhez. Hívó ember volt, de szerette a kifinomult élvezeteket.

Számos háborút folytatott: szikh és rádzsput felkelők ellen, dekkáni hódítások, afganisztáni, iráni betörések.

Éhínség pusztított uralkodása alatt (1630-1632).

Ő építtette a delhi Vörös Erődöt, Nagymecsetet, valamint felesége emlékére a Tádzs Mahalt.

Egyik fiát, a tehetséges Aurangzebet nevezte ki a meghódított déli területek alkirályává, aki az adóterhek enyhítésével sikereket ért el az újjáépítésben és a térség újranevelésében.

Sahdzsahán megbetegedett és kiszorult a hatalomból, négy fia között zajlott a mogul örökösödési háború. A vallásilag türelmes jelölttel szemben a muszlim fanatikus Aurangzeb került hatalomra, aki megölette testvéreit és apját élete végéig az agrai várba záratta.

Aurangzeb (1658-1707)

Uralkodása alatt muszlim vallási türelmetlenség, fanatizmus, konfliktus a hindukkal, folyamatos háborúk ellenük, a birodalom hanyatlása. Szunnita fanatikusként a síitákkal szemben is fellépett. Az állandó háborúk miatt megnőtt a hadsereg és a hivatalnokok száma.

Személy szerint puritán ember volt. Elutasította fényűzést, az udvari művészet ezzel megszűnt. A Korán alapján alattvalói erkölcsire is figyelt. Megtiltotta az alkoholfogyasztást, kábítószer, nyilvános táncot, zenét. Az volt utolsó kívánsága, hogy olcsó koporsóba temessék, aminek árát sapkavarrással ő kereste meg.

Aurangzeb hinduellenes álláspontja valószínűleg abból is fakadt, hogy az örökösödési háborúban a hinduk vetélytársait támogatták.

Adókedvezményt adott a muszlimoknak, lefokozta rádzsput vezéreit, hindu templomokat rombolt le, bevezette az Akbar által eltörölt dzsiját.

Szikhek, rádzsputok, és maráthák felkelése. Sahdzsahán és Aurangzeb elfoglalták a déli területeket. Ekkortól vált a mogul állam igazi indiai állammá.

Sivadzsi (Sivadzsí) (1627-1680) nagy múltú marátha családból származott. A marátha szabadcsapatokból reguláris haderőt szervezett, és megsarcolta a mogul tartományokat. Aurangzeb ettől fogva csapataival kénytelen volt a Dekkánon állomásozni. A maráthákkal szemben uralma végén vereségek is érték.

Sivadzsi 1674-ben királlyá koronáztatta magát. Alakja a hindu nemzeti függetlenség szimbólumává vált az utókor számára. Halála után a maráthák egysége több államra esett szét.

Aurangzeb háborúi miatta a mogul állam meggyengült.

A mogul állam szervezete, gazdasági és társadalmi viszonyai

A birodalmat tartományokra (subah) osztották, azokat kerületekre (szarkár). Katonai, pénzügyi és egyházi hivatal (szadarat – bírák kinevezése, egyházi birtokok elosztása) irányította őket, amelyek egymástól függetlenül működtek és egymást is ellenőrizték. Az uralkodónak vagy a pénzügyminiszternek voltak alárendelve.

Akbar hűbéreseinek 70%-a nem indiai volt, a maradékon fele-fele arányban osztoztak a helyi hindu (rádzsput) és muszlim előkelők. Akbarnak 400-500 nagyhűbérese lehetett.

A dzságir a legáltalánosabb hűbérbirtok. Haszonélvezet, elidegeníteni, továbbadni, örökíteni nem lehetett. Meghatározták a kiállítandó csapatok létszámát. A hűbérurak fényűző udvartartással és gyakran hatalmas jövedelmekkel rendelkeztek. Adóügyek kivételével nem bíraskodhattak. A peres ügyeket állami bírák intézték. A hűbérurak magánbirtokká akarták alakítani az adományokat, de az uralkodók ezt akadályozni akarták.

A francia Bernier (17. századi utazó Indiában) leírása arról, hogy az európai feudalizmussal szemben a mogul rendszer nem örökletes.

Kisebb hűbérurak voltak a zamindárok. Rádzsput fejedelmek vagy régebben letelepedett muszlim főurak. Ezekről a központi hatalom adót követelt, de nem szólt bele ügyeikbe. A zamindárok birtoka örökletes volt.

A földtulajdon harmadik típusa az egyházi tulajdon (vakf) volt. Ez az iszlám világban elterjedt. Liberálisabb uralkodók hindu templomoknak is adtak.

Vannak közvetlen uralkodói tulajdonban lévő birtokok.

A hadsereg gerincét a nagyhűbéresek által kiállított lovascsapatok jelentették. Akbar idején 250 000 fő. A tüzérséget az udvar maga tartotta fenn. Hatalmas létszámú kiegészítő gyalogoscsoportokkal is rendelkeztek. Flottát alig építettek.

A hűbéri adók mellett a császári földek jövedelme, a belső vámok, királyi monopóliumok alkották a bevételeket. A földadó Akbar idején még csak a termés egyharmada volt, később a felét is elvették. A turbánadót új hűbérbirtok beiktatásakor kellett fizetni. Bernier megállapítja, hogy az önkényeskedéssel szemben semmilyen védelemre nem számíthatnak a parasztok.

Faluközösséget ekkor rájátvárnak hívták. A falufőnök gyűjtötte be az adót. Egy-egy család gyakran 1-3 holdon gazdálkodott. Ilyen kis területen még az egyharmad rész is magas adónak számított, növelése nagy terhet jelentett.

Falusi kézművesség. Kifinomult városi kézműipar nagy hagyományokkal a mogul korban. Nincsenek európai értelemben vett manufaktúrák. De remekművek születtek, például az intarzia területén.

A mogul korban gazdag kereskedők, akik a földbirtokos osztályba igyekeznek beolvadni.

Az európaiak jelenléte ellenére az indiaiak részt vettek a tengeri kereskedelemben. Az egyetlen jelentős kikötőváros a mogul korban Szúrat. Az európaiak általában oda tartottak. A gudzsarati Szúrat városában a 18. században angol-indiai, holland-indiai vegyes társaságok is alakultak.

A birodalom lényegét tekintve katonai állam volt. Adórendszerével monetarizálta és egy ideig fellendítette a gazdaságot, aztán a túlzott terhek és katonai konfliktusok miatt bekövetkezett a birodalmi „leszálló ciklus”. Továbbá alapvetően gyengítette a hindu-muszlim ellentét.

A mogul kor kultúrája

A legnagyobb alkotások az építészet, a miniatúra- és a portréfestészet terén. Perzsa és újind nyelveken irodalmi alkotások.

Udvari művészet.

Építészet

Szeldzsuk török stílusjegyként már a Delhi Szultánátus korában elterjedt a boltív, a vakolat, a kertek, a teraszok építése. Közép-ázsiai eredetűek a színes kerámiával borított kupolák. Perzsa és európai hatások. Intarzia. Hindu stílusú ablakívek, erkélyek, oszlopok, lótszkupolák is megjelentek. Hindu és muszlim stílusjegyek szintézise.

Delhiben: Régi erőd – Humájun, Sér sah – mecset.

Akbar – nagy építető: Delhi, Agra. Fatehpur Szíkri („Győzelem városa”) – a 11 km kerületű, vörös homokkőből épült város néhány év alatt készült. Mivel lakói elhagyták, az ostromok

elkerülték, szinte érintetlenül megmaradt. Pancs Mahal („Ötemeletes palota”) az új vallás temploma, Nyilvános és Magánfogadások Csarnoka. Nagymecset.

Dzsehángir uralkodása alatt a perzsa hatások erősödtek. Agrai Gyöngymecset, lahori Királymecset, Dzsehángir lahori síremléke. Fajansz, féldrágakő berakások.

Kertépítészet – perzsa hatásra – önálló műfaj lett. Mogul építészet tetőpontja Sahdzsahán alatt: delhi Vörös Erőd, lahori Tükörpalota, agrai Tádzs Mahal szeretett feleségének, Mumtáz Mahalnak. Nemzetközi építészgárda (francia mester is), 20 éven át 20 000 dolgozott rajta.

Amritszári Aranytemplom (18. század) – a szikh szakrális építészet kiemelkedő példája.

Miniatura-festészet

Perzsa és közép-ázsiai könyvművészet hatására. A festészet első szakasza archaikus jegyeket mutatott. A festményt három részre osztották. A távolabbi alakokat fenn, a közelebbieket lenn ábrázolták. A főalak mérete többszöröse a mellékalakoknak.

Akbar és Dzsehángir korában megjelenik a jellemábrázolás, és nyugati hatásra használni kezdik a perspektívát.

Az udvari festőműhely ontotta a festményeket. Ugyanazt a fázist ugyanaz a művész készítette – manufaktúra jelleg. Állatábrázolások, szerelmi jelenetek, életképek.

Portréfestők szinte az udvari „fényképész” szerepét láttál el.

Hatott az indiai képzőművészetre is. A rádzsput festészet legkedveltebb témája Krisna ábrázolása volt.

Irodalom

A mogul udvar irodalmi nyelve a perzsa volt. Szanszkrit műveket fordítottak le perzsára.

A szanszkritot továbbra is használják.

Arab, török, perzsa nyelvjárássok hatására a mogul korban vált irodalmi nyelvvé az urdu (jelentése „tábor”). A szó eredete, hogy nagy létszámú nem helyi nyelvet beszélő hadsereg hatására is alakult ki Delhi környékén. A 18. században lett a műveltek irodalmi nyelve. Urdu költészet virágzása a 18-19. században.

Udvari irodalom mellett a népnyelvi költészet is virágzott. Újind (maráthi) nyelven Sivadzsi személyéről hősballadák sora született.

Európai beszámolók: Bernier, Tavernier, Manucci

A szikh vallás születése

A szikh vallás előzményei

Náth szekta a középkorban – bírálják a kasztrendszer, kigúnyolják a papokat.

Szúfizmus – a síita irányzathoz köthető muszlim miszticizmus, amely az egy istennel való egyesülést akarta. A tételes vallás nem volt számukra fontos, annál inkább a misztikus élmény.

Bhaktik – továbbra is a szeretetteljes könyörületes Isten felé fordulnak.

Mahdizmus – utópisztikus gondolat, amely az iszlám hívőket egyetlen családba akarta egyesíteni, akik vagyoni egyenlőségben is élnek (15. század).

Kabír – a vallások közötti megbékélés nagyhatású képviselője. Megözvegyült bráhmána asszony kitett gyerekeként született, akit egy muszlim takács nevelt fel. Később szúfi és bhakti mesterek követője lett. A kor népi szentjeihez hasonlóan misztikus költeményekben fejtette ki nézeteit. A hindu és a muszlim ortodoxiát bírálta.

Nának tanítása

Kabír eszméi megjelennek a lahori gabonakereskedő Nának tanításában. Hindu születésű volt, de a szúfi bölcsek is hatottak rá, akik megfordultak Pandzsábben. Két fia született. Húsz évig aszkétaként vándorolt. Férfikorában egy vándoraszketá tanítványa lett. Azt vallotta, Isten nem hindu vagy muszlim. Hol hindunak, hol muszlimnak öltözött. Bejárta Indiát, a Himalája vidékét, eljutott Mekkába? Ötvenévesen Pandzsábben, Kartarpurban prédikált, és tömegek hallgatták.

Szembefordult a kasztrendszerrel, elvetette a zarándoklatokat, önsanyargatást, vallási formalizmust, ceremóniákat, istenképek imádatát. Az emberek szívében élő egyetlen igaz Isten tiszteletét szorgalmazta. Isten, az igaz tanító felette áll minden alaknak és emberi fogalomnak.

Visszatért szülőföldjére és vallási közösséget alapított, aminek tagjai főleg kézművesek, kereskedők, parasztok voltak. A közösségben nem létezik papi méltóság, hanem a szellemi vezető (guru) irányít. Később őket nevezik szikheknek.

A szikh vallás formálódása

Az első négy guru idején zavartalanul növekedtek. 17. század végére számuk megnövekedett, és körzetekre osztották a területet, élén egy-egy vezetővel. A környék szegényeit vallásuktól függetlenül megvendégelték. Máig fennmaradó szokás.

A negyedik guru, Rámdász alatt felkeltették a vallások iránt érdeklődő Akbar figyelmét, aki az Amritsár környéki földeket adományozta nekik. Itt épült fel később az Aranytemplom, ami vallási központjuk lett. Az építkezésekhez adományokat fizettek, ami később adóvá változott.

Az ötödik guru, Ardzsun idején összeállították az Ádi Granth-t (Első Könyv), a szikhek szent könyvét. 3384 himnusz. 1430 oldalas szent könyv, amire mint gurura tekintenek. A szellemi elődök, például Kabír verseit is tartalmazta.

Fokozatosan különvált a muszlim és hindu hittől és egyfajta pandzsábi nemzeti vallássá alakult.

Dzsehángir összekülönbözött velük, fellázadtak, Sahdzsahán büntetőhadjáratot vezetett ellenük.

Már a hatodik guru, Hargóbind idején a 17. század elején militarizálódtak (minden férfitag fegyvert viselt).

Aurangzeb nem muszlim vallásokat sújtó politikája ellen lázadtak. A kilencedik gurut 1675-ben felnégyelték. Ez is erősítette a közösség katonai jellegét.

Az utolsó tizedik guru Góbind Szingh (17. század végén) katonai közösséggé (khálsza) szervezte a szikheket. Van szikh, aki tagja ennek, van, aki nem.

Ekkor vált szokássá az 5 k: hosszú haj (kes), fésű (kangha), kard (kirpan), tör (kara), rövid nadrág (kaccsha).

A mogul állam hanyatlásával a szikhek politikai szerepe növekedett. Váltakozó sikerrel felvették a harcot az afgán hódítókkal a 18. században. Az egyik afgán támadás során hatalmas veszteségeket szenvedtek („szikh holokauszt”).

Gyarmati időkben a brit haderőben szolgáltak.

Minden szikh férfi felveszi a Szingh (oroszlán) elnevezést. Kitűnő műszaki érzék, mérnökök, sokan szolgálnak a hadseregben, az észak-indiai taxisok egy időben gyakran szikhek voltak.

A Nagymogul Birodalom felbomlása és utódállamai

Aurangzeb uralkodásának végére meggyengült a mogul állam. Dzságirdárok önkényeskedése a lakossággal. Az eliten belüli csoportok marakodása (szunnita mongol-türk, siíta perzsa, afgán csoportok) A kíméletlen adóztatás és a háborúk számos vidék elszegényedéséhez vezetett.

A mogul hadsereg korszerűtlenné vált: hatalmas méretű, nehézkesen mozgó haderő, amely nehezen mozgott a rossz minőségű utakon. Helyi erők függetlenedése.

Aurangzeb után a központi hatalom meggyengült. Bahadur sah (1707-1712) próbálkozott a központi hatalom erősítésével, Farruh Szijár (1713-1719) a Szajjíd fivérek befolyása alá került, akik végül megfojtották. Muhammad sah (1719-1748) elpuhult, tohonya ember volt.

1739 Nadir sah, a perzsa uralkodó hadjárata Indiába. Delhi elfoglalása, a Pávatrón elrablása.

Afgán állam létrejött a 18. század derekán, amely állandó rablóhadjáratokat indított Észak-Indiába. Ezzel szemben az ellenerőt már nem a mogulok, hanem inkább a maráthák és a szikhek képviselték.

A mogul állam Aurangzeb utódai alatt darabokra hullott. Bengália függetlenedése a 18. század elején Uralkodói, a navábok egyre nagyobb engedményeket adtak a Kelet-indiai Társaságnak.

Haidarábád önállósulása a Dekkánon. Uralkodói a nizámok.

India tényleges urai a 18. század első felében a maráthák voltak. Marátha konföderáció. Négy marátha fejedelemség létezett. A Púnéban székelő pészva (bráhma főminiszter) irányította őket.

A 18. században a pészvák engedélyt kaptak a moguloktól az adószedésre, bekerítették és hadisarc fizetésére kényszerítették a mogul sereget, illetve Bengáliába is betörték. A marátha rablóseregtől rettegett a lakosság, a Malabár-parton kalózflottát szerveztek, az angolok kénytelenek voltak flottát bevetni ellenük.

1761-ben az afgán sah verte szét a marátha sereget a megrettent mogul uralkodó kérésére, s ez véget vetett indiai hegemóniájuknak.

BRIT GYARMATI URALOM A 19. SZÁZADI INDIÁBAN

Az első gyarmatosítók

Portugál kereskedelmi uralom

A portugálok érkezése előtt az Indiai-óceán a muszlim kereskedők kezén. Az indonéz szigetvilág felé kiterjedő muszlim hódítások.

Cseng Ho kínai flottájának megjelenése a 15. század első felében. A Malabár-parton és Ceylonban is megjelentek a kínai hajók.

A Malabár-parton a legnagyobb kikötő Szúrat. Kezdetben az európaiak is főleg ide igyekeznek.

Portugál felfedezőutak több mint fél évszázadon át fokozatosan vezettek el Indiába. Az utolsó útszakaszt Vasco da Gama egy arab navigátor segítségével tette meg az Indiai-óceánon.

Legfontosabb fűszerek: bors, szegfűszeg. (fontos az indonéz szigetvilág!)

A portugálok nem hatoltak be a szárazföldre, Afrikában és Ázsiában csak kikötőket, támaszpontokat hoztak létre.

A velenceiek érzékelték az új veszélyt, amikor az első hajórakományok megérkeztek Lisszabonba.

A portugálok jól érzékelték, hogy csekély erőikkel mely stratégiai fontos pontok birtoklásával lehet biztosítani az Indiai-óceán feletti uralmat (Goa – a portugálok indiai jelenlétének központja – India 1961-ben annektálta, Jóreménység-foka, Hormuz, Malaka).

Az egyiptomi-gudzsarati hajóhad vereséget szenvedett a portugáloktól (1509 – hajóágyúk újszerű alkalmazása), akik ettől fogva uralták a tengert.

A portugál kereskedelem királyi monopólium.

A portugálok hajózási engedélyeket adtak vagy tagadtak meg.

1570 Goa ostroma az indiai muszlim államok részéről. A túlerő ellenére sikertelen.

Később a meggyengülő portugálok már csak kalózkodtak, és Sahzsahán lerombolta egyik erődjüket.

A hollandok megjelenése

1580-tól spanyol-portugál perszonalunió. Ellenük holland és angol támadók feltűnése. A portugál kikötők megkaparintása fegyverrel, majd diplomáciával az 1660-as években.

Az agresszív hollandok gyorsan kiszorították a portugálokat.

1602 Holland Kelet-indiai Társaság,

A hollandok a gyarmatosítás erőteljesebb formáját művelték, mert az indonéz szigetvilágban a termelést is ellenőrizték, ezt a portugálok sohasem tették. Ők csak kereskednek.

A hollandok később kiszorultak Indiából, az indonéz szigetvilágban viszont megerősítették pozícióikat. (Indonézia még a 20. században is vonzó a japán hódítók számára. Már kevésbé a szegfűszeg, hanem a színesércék és a kaucsuk stb. miatt.) Az indonéz szigetvilágban Szingapúr (Malaka) később az angolok kezébe került.

Az angol gyarmatosítás kezdetei

1600 Angol Kelet-indiai Társaság megalapítása I. Erzsébet uralkodása idején.

Az angolok kezdetben nem túl erősek, és a helyi fejedelmekkel való együttműködésre összpontosítanak. London kezdetben tiltotta a Kelet-indiai Társaságnak a területszerzést, és a 18. században, amikor sor került rá, rosszállással fogadta.

Thomas Roe angol követ 1615-1618 között Dzsahánpúr udvarában.

Az angolok indiai jelenlétének alapjai –1639 Madrász (György-erőd), 1650 majdani Kalkutta területe (Vilmos-erőd), 1665 Bombay megszerzése (II. Károly feleségül vette Braganzai Katalint és hozományul kapta Bombay-t)

Cromwell háborúja a holland tengeri uralom megtörésére a 17. század derekán.

Cromwell és II. Károly kiváltságokat adományozott a Kelet-indiai Társaságnak: bíráskodhatott a kereskedőtelepek lakossága felett, hadsereget, flottát tarthatott fenn, nem keresztény királyokkal háborút vívhatott és békét köthetett, önálló pénzt bocsáthatott ki.

„Állam az államban”. Döntéseit a korona és parlament nem befolyásolta. Talán ez páratlan sikerének alapja.

A 17. század második felétől növekedett az Indiában szerencsét próbáló angolok száma. Sokan milliomosok lettek.

1670-ben a maráthák fosztogatására hivatkozva a Társaság engedélyt kapott Aurangzeb-től, hogy saját csapatokat állítson fel. Ez képezte a Társaság hadseregének magját. Annyira megerősödtek, hogy Aurangzeb csapatokat küldött ellenük. 1690-ben Bombay blokádja hadisarc fizetésére készítette az angolokat, de nem lehetett elűzni őket.

1674-ben Bombaynak közel 60 000 lakosa volt

1690 – Kalkutta alapítása, aminek 400 ezer lakosa lett a 18. század közepére.

Angol-francia vetélkedés

1664-ben létrejött a francia Kelet-indiai Társaság, aminek tevékenységét a francia állam (Colbert) nagymértékben meghatározta. Puduccséri városában a Kelet-Dekkánon épített ki pozíciókat.

Dupleix márki francia kormányzó az osztrák örökösödési háborúban (1740-1748) sikereket ért el az angolok ellen. Az aacheni béke mégis kedvezőtlen volt a franciák indiai pozícióira.

A haidarábádi nizám halála utáni örökösödési háborúban az angolok és a franciák különböző jelölteket támogattak.

A hétéves háborúban (1756-1763) Franciaország meggyengült Angliával szemben Indiában. Ettől fogva Angliának nincs komoly európai vetélytársa Indiában.

A franciák közvetlenebb segítséget kaptak az államtól, mégis alulmaradtak a britekkel szemben.

A franciák alkalmazták először a szubszidiós szerződések gyakorlatát, amennyiben a helyi fejedelmek rendelkezésére bocsátották csapataikat, ha az együttműködik velük. Az angolok ezt később átvették.

Napóleon is tervezett keleti hódításokat („nagy dolgokat csak Keleten lehet végrehajtani”), de addigra a franciák pozíciói már meggyengültek). A franciák a 18-19. század fordulóján és a 19. század első felében még támogattak baráti indiai fejedelmeket, de ezek már inkább csak utóvédharcok voltak.

Az angol uralom kiépítésének kezdetei Indiában

Bengália meghódítása. A Kelet-Indiai Társaság reformja

A moguloktól önállósuló Bengáliában – a fejedelmek (navábok) mintegy 20 millió lakos felett uralkodnak – az angolok zamindári jogokat nyertek, és pénzt kölcsönöztek az uralkodóknak.

Egy navábbal kialakult vita miatt angol csapatok érkeztek Robert Clive vezetésével. Clive a döntő csata előtt biztosította az ellenséges fővezért, Mír Dzsaffárt, hogy megteszi uralkodónak győzelme esetén. A Palászinál (Plassey) (1757) vívott ütközetben az angolok győztek, és ezzel biztosították politikai és gazdasági befolyásukat Bengália felett.

A kettős kormányzás rendszerének kialakítása: a hadügy és a büntetőjog az uralkodó kezében maradt, de a Társaság kizárólagos jogot kapott az adószedés és a polgári igazságszolgáltatás terén Bengáliában.

A Kelet-indiai elleni kritikák erősödtek a 18. század végén Angliában: a szabadpiaci gondolkodásmód megerősödése a monopoltársasággal szemben (az egyik fő kritikusuk, Adam Smith). Azok is kritizálták, akiket rosszul érintett az indiai áruk behozatala, illetve akik kimaradtak a zsákmányból. A sikkasztások és a Társaság fizetéseképtelenné válása jó alkalom volt a fellépésre.

1773 „Törvénycikk a Kelet-indiai Társaság jobb irányításának szabályairól.”

A csőd szélére jutott Társaság egyszeri másfél millió font támogatást kapott, de az összes indiai ügyet a Bengáli Tanácsnak rendelték alá (5 fő, elnöke a főkormányzó, tagjai 4 tanácsnok, szótöbbséggel határoz). Első alkalom az indiai angol uralom központosítására. A

madrászi és bombay-i kormányzóságok is csak engedélyükkel üzenhetnek hadat. A főkormányzó kinevezése az uralkodó és a parlament kezében.

A Társaság igazgatótanácsának évente be kell számolnia a kormányznak döntéseikről.

Warren Hastings főkormányzósága (1773-1785) – korábban a Társaság alkalmazottja volt, és már bizonyította rátermettségét. Ő volt az első főkormányzó. Igyekezett rendet tenni. Megszervezte az adóigazgatóságot, ki akarta szorítani az indiaiakat az adószedésből, de a Társaság alkalmazottainak megtiltotta, hogy magánkereskedést folytassanak.

Avadh államot szipoj csapatokkal erősítette meg, hogy az afgánok ellen védekezni tudjon. Az első szubszidiós szerződés.

Később kialakul a szubszidiós szerződések rendszere: az angolok az indiai fejedelmek rendelkezésére bocsátották csapataikat, azok pedig vállalták, hogy angol érdekeknek megfelelő politikát folytatnak. Aztán a fejedelmek nem tudtak szabadulni ettől a hadseregtől, és eladósodtak az angoloknak a katonai költségek miatt, amit ráadásul ők fizettek.

Az indiai gyarmatpolitikára hatást gyakorolt, hogy az észak-amerikai gyarmatok elvesztése után Anglia „államosítani” akarta gyarmatait. A Társaság befolyása miatt ezt nehéz volt elfogadtatni Londonban. Végül 1784-ben megszületett a Pitt-törvény, amely szerint egyebek mellett Ellenőrző Bizottságot neveztek ki az indiai ügyek felügyeletére, és igyekeztek a korábbi törvény hiányosságait kiküszöbölni. Erősödő állami ellenőrzés!

Cornwallis-t nevezték ki főkormányzóvá (1786-1793) a törvény végrehajtására. (Nála és utódainál is megfigyelhető az angol arisztokrácia előtérbe kerülése az indiai tisztségek betöltésénél.) A Társaságot kereskedelmi és politikai ágra osztotta. Az angol uralom alatt álló területeket körzetekre osztotta, élükre angol hivatalnokokat nevezett ki. Angol ellenőrzés alá vonta a bíraskodást, és megreformálta a muszlim büntetőjogot. Betiltotta a gyermekkrabszolgaságot. Alsóbbrendűnek tekintette az indiaiakat, mégis támogatta a helyi kultúrát (szankszkrit főiskola alapítása Benáreszben).

Cornwallis egyik legnagyobb hatású intézkedése a zamindár-rendszer bevezetése volt. Kereste a megoldást a túladóztatás problémájára. A hűbérúr zamindárok mostantól földjeik teljes jogú tulajdonosai lettek. Eddig a tulajdonjog és a birtoklás megosztott az állam, a hűbérurak, faluközösségek között. Ez egyértelművé tette, ki felelős az adófizetésért, és létrejött az angol uralom fennmaradásában érdekelt réteg. A zamindárok az angolok által – részben tájékozatlanság miatt – magasan megállapított adóterhek miatt sanyargatták a parasztokat. A földbirtokok egy része hamarosan gazdát cserélt, és a gazdag hindu kereskedők is tulajdonhoz jutottak.

Az angol uralom hatása India gazdaságára a 18. század második felében

Az európaiakat kezdetben elkápráztatta az indiai áruk bősége, amiért arannyal kellett fizetniük. Ez aranykiáramláshoz vezetett Európából.

Ezt a problémát feloldotta a keleti kereskedelem első rendszerének kialakulása: csecsbecsékért arany és elefántcsont Kelet-Afrikában, ezért indiai szövetek, amit Délkelet-Ázsiában fűszerekért adnak el. Ezt Európában aranyért adták el.

Az olcsó indiai munkaerő kihasználásában rejlő lehetőségek: nemcsak felvásárolták, hanem meg is termeltették a helyi nyersanyagokat. Ültetvények + kézművestelepek, ahol takácsok dolgoznak. Kiváló indiai textilipari termékeket visznek Európába.

Az ipari forradalom után ez megváltozik a 19. század első évtizedeiben. India a gépi szövésű angol textíliák hatalmas felvevőpiacává válik és az indiai textilipar tönkremegy. Takácsok százezrei vesztették el munkahelyüket.

Emellett hatalmas hadisarc az angol győzelmek után + a szubszidiós szerződésekben a rendelkezésre bocsátott csapatok költségeit irreálisan magasan határozták meg + az adóbérlők mohósága + eleve magas adóterhek

A hatalmas adószedés révén Bengália kifizette saját gyarmatosításának költségeit. A tartomány fokozatosan tönkrement. 1770-ben éhínség pusztított, aminek a lakosság fele áldozatul esett. Az angol felvásárlóknak kiszolgáltatott takácsok is fellázadtak, illetve fegyveres felkeléshez vezetett az adóbérlők mértéktelen harácsolása.

Vita az európai történetírásban, hogy az angol ipari forradalmat mennyiben India kirablása finanszírozta.

India meghódítása

Az angoloknak kedvezett India szétagoltsága. A mogul uralkodó már csak névleges ura az országnak, és a helyi uralkodók formálisan a hűbéresei.

Maiszúrban – Dél-India – Haidar Ali szultán modernizálta a hadsereget, és Tipu szultánnal együtt, aki fia volt, és utódja lett, az angolok veszélyes vetélytársává vált. Négy angol-maiszúri háborúra került sor a 18. század második felében, aminek eredményeként Anglia meggyengítette, és szövetséges fejedelmekkel felosztotta az országot.

A 18-19. század fordulóján három angol marátha háborúra került sor. A marátha fejedelmek, a pésva és a szomszédos fejedelemségek közötti ellentéteket kihasználva az angolok győztek, és az egyik marátha állam elfoglalásával az idős, vak és már hatalom nélküli mogul uralkodó is ellenőrzésük alá került. A maráthák legyőzésével a legjelentősebb erővel rendelkező államszövetség szűnt meg Indiában.

Az angol-nepáli háborúban a 19. század elején Nepál ugyan megőrizte függetlenségét, de kompromisszumokra kényszerült.

Az angol-burmai háborúban (1824-1826) az angolok elfoglalták Asszámot, és ettől fogva ellenőrizték Burma külpolitikáját. Ezzel Hátsó-India is a befolyási övezetük lett.

Az 1830-1840-es évek fordulóján kísérlet Afganisztán meghódítására. Beleavatkoztak a helyi viszonyokba egy trónkövetelőt támogatva bevonultak Kabulba. De a törzsek felkelése miatt az intervenciós hadsereg elpusztult.

Afganisztán megőrizte függetlenségét! Great Game!

India utolsó jelentős önálló regionális állama a nagy képességű Randzsit Szingh (1780-1839) uralkodása alatt Pandzsábban alakult ki, aki a szikhek egyik katonai vezetője volt. A „Pandzsáb Oroszlánjának” is nevezik. Központosította és egybekovácsolta a szikh

közösséget. 1799-ben bevonult Lahorba, és egész Pandzsáb uralkodója lett. Hadseregét angol mintára modernizálta és korszerű fegyverekkel szerelte fel. A napóleoni háborúkban jártas francia tisztekre támaszkodott.

Randzsit Szingh sikeres hadvezér, és kiszorította a félelmetes afgánokat Indiából.

Óvatos volt és tartott az angoloktól, franciákkal keresett kapcsolatot. Amíg élt, országa erős hadserege miatt megőrizte a függetlenségét.

Fejlesztette a gazdaságot, modernizálta az országot.

Tevékenysége elősegítette egyfajta pandzsábi nemzettudat kialakulását.

Halála után hatalmi ellentétek gyengítették meg a szikh államot, amit az angolok kihasználtak. Az 1840-es években két angol-szikh háborúra került sor. Az angolok győztek, és Lahorba angol rezidens került. Kasmír is angol bábállam lett.

Az angolok Pandzsábból mintaállamot szerveztek.

Elfogadták és támogatták a paraszti kisbirtokok rendszerét. A földet paraszti birtokként privatizálták, és az adók alacsonyabbak voltak, mint máshol Indiában. A mezőgazdaság modernizálása előrehaladt. Hidak, utak, csatornák építése. A tartományt irányító katonai kormányzás rugalmas közigazgatást hozott létre. Nem véletlen, hogy Pandzsáb nyugodt maradt a szipoly lázadás idején. Pandzsáb (szikhek) az angolok egyik fő toborzóterülete lett a szipolylázaadás alatt és után.

Gyarmati politika a 19. század első felében

Továbblépés a gazdasági berendezkedés kialakításában

A rájativár-rendszer bevezetésére ott került sor, ahol az arisztokrácia angolelles volt (Maiszúr, maráthák), így nem akarták kedvező helyzetbe hozni őket. A birtokviszonyokat az adószedés miatt kellett rendezni. A rájativár-rendszer kiiktatta az adóbérlőket és a földesurakat, egyben felszámolta a hagyományos faluközösségi rendet, mert a birtok tulajdonosai a faluközösség teljes jogú tagjai lettek. Ez a földművest közvetlenül kiszolgáltatta az adószedőnek. Itt is sok helyen az adókat irreálisan magasan állapították meg.

A Kelet-indiai Társaság újabb reformja

1813-ban ismét törvény született, amely megszüntette a Társaság kereskedelmi monopóliumát a kínai kereskedelem kivételével.

1833-ban újabb törvény, ami a kínai monopóliumot is eltörölte, és megszüntette a Társaság kereskedelmi tagozatát. A Társaság kereskedelmi szervezetből hivatalnoki apparátussá vált.

Modernizáló törekvések

Minto (1807-1812) és Lord Hastings (1812-1823) alatt megkezdődött a mogul kori csatornák helyreállítása, és új csatornák, utak épültek.

Bentinck (1828-1835) racionalizálta az adóapparátust, lehetővé tette az indiaiak számára alacsonyabb posztok betöltését, betiltotta a szatít, felszámolta az útonállókat, megalapította az első nyugati típusú orvosi egyetemet Kalkuttában.

Dalhousie (1848-1856) – az első vasútvonalak, távirók, orvosi ellátás, gyógyszertárak, kórházak, természettudományos oktatás támogatása.

Vita az oktatásról

1823 Közoktatási Bizottság létrejötte

1835-ben kezdődött a korszerű iskolarendszer kiépítése. Anglicisták (westernizálók) és orientalisták vitája. Kell-e angol műveltség az indiaiaknak? Macaulay az anglicista álláspont mellett, ami el is döntötte egy időre a vitát. Eszerint kevés indiainak angol műveltséget kell biztosítani, mert az magasabb rendű, és az angolos műveltségű indiaiak biztosítják a gyarmatosítókkal való együttműködést.

Az annexiós politika vagy közvetett kormányzás?

Az annexiós politika Dalhousie főkormányzósága alatt érte el tetőpontját, amikor több államot megszüntettek. (Ekkor hozták létre a Központi Tartományokat.) Erre lehetőséget nyújtott, hogy a fejedelem halála után nem ismerték el az örököszt, hanem átvették a kormányzást. Avadh államát „rossz kormányzás ürügyén szüntették meg. Az annexió további ürügye az eladósodás volt. A törlesztés fejében az angolok elcsatolták az állam egyes területeit.

Az 1860-as évektől India területének kétharmada angol, egyharmada fejedelmi irányítás alatt állt. A fejedelmi India körülbelül 500 fejedelemségből állt. A legnagyobb, Haidarábád Olaszország méretű volt, a legkisebbek egy nagyobb földbirtokkal voltak egyenlőek.

A fejedelmi kormányzás változó minőségű volt. Összességében rosszul hatott a fejedelmekre az angolok védelme – korrupt és elkényelmesedett uralkodók lettek –, de azért néhányan törődtek alattvalóikkal és modernizálódtak.

Az angolok közül többen már a 19. század derekán a fejedelemségek megtartásának, és a közvetett kormányzás fontosságára felhívták a figyelmet. Például Canning főkormányzó (1856-1859)

A szipoly lázadás 1857-1859

Az angol uralom legnagyobb válsága a szubkontinensen.

Előzményei: általában véve a westernizáló modernizálás, Avadh bekebelezése megdöbent a fejedelmeket, kézművesek elvesztették munkájukat az elmúlt évtizedekben egész Indiában, szipoly katonák zsoldjának, nyugdíjának csökkentése, egyesek a keresztény térítésektől tartanak (az angolok általában véve nem támogatták a térítést).

Közvetlen kiváltó ok: a hadseregben rendszeresített új töltények papírhüvelyét marhafaggyúval és disznózsírral vízhatlanították. Mivel foggal kellett feltépni, az előbbi a hindukat, az utóbbi a muszlimokat sértette rituális okokból.

A felkelőkhöz egyre többen csatlakoztak, nemcsak a szipolyok, hanem népfelkelők is (60 ezer fő). Elfoglalták Delhit, az idős Bahadur sahot, a mogult tekintették vezérüknek, aki nem

nagyon értette, mi a helyzet. Védelemre rendezkedtek be Delhiben, ami nagy stratégiai hiba volt. Közben népfelkelések törtek ki szerte a Indiában. Az angolok kisebb, de hatékonyabb csapataikkal nagy nehezen kerekedtek felül. Kölcsönös kegyetlenkedések.

1858 Viktória királynő rendelete a Kelet-indiai Társaság felosztatásáról. A részvényeseket kárpótolták. A korona átvállalta a Társaság kötelezettségeit és szerződéseit. Amnesztiát ígértek azoknak az indiai főuraknak, akik nem harcolnak az angolok ellen. Vallási megkülönböztetés nélkül számítanak az indiai alattvalók szolgálatára. Ígéretet tett arra, hogy tiszteletben tartják a fejedelmek jogait és az ország szokásait.

A főurak távozása után a felkelők meggyengültek. A partizánháborúk még egy ideig tartottak.

A felkelés bukásának okai: nem volt egységes irányítás, modern politikai program, heterogén társadalmi csoportok és érdekek, rossz és korszerűtlen katonai vezetés. A régi társadalmi és állami rendet akarták helyreállítani, egyes régiók és népcsoportok kitartottak az angolok mellett (szikhek, gurkhák)

India a Brit Birodalomban. 19. század második fele

A 19. század második fele az indiai angol gyarmat aranykora. Az angolok kedvelték Indiát. Néhány százezer angol uralma százmilliók felett. Fejlesztés és kizsákmányolás egyaránt jelen volt.

A hadseregben megnövelték a hűséges gurkha és szikh csapatok arányát. Az angol katonák aránya elérte a 30-50%-ot. Tüzérség az angolok kezében. Általában véve kevésbé számítottak a muszlimokra és inkább a hindukra.

A főkormányzó alkirályi rangot kapott

Az alkirály mellett öt főből álló Végrehajtó Tanács (Executive Council)

Indiaügyi minisztérium és államtitkár

Győzött az orientalista irányvonal.

Nem folytatták a fejedelemségek beolvasztását.

1861 közigazgatási törvény reformja – az alkirály melletti tanácsadó testület kibővítésével létrehozták a Törvényhozó Tanácsot (Legislative Council), aminek már néhány indiai tagja is volt.

Átszervezték a már korábban is létező Állami Szolgálatot (Indian Civil Service)

Csökkentették a katonák, növelték a polgári alkalmazottak számát a közigazgatásban

Egy idő után az állások egyhatodát indiaiaknak tartották fenn. (Népszerű pálya 25 év szolgálat után jó nyugdíj)

Külön szakigazgatási ágazatok az Állami Szolgálaton belül: erdészeti és vasúti ügyek.

Kormányzóságok, alkormányzóságok, főbiztosságok, amelyek határai változtak. A kerületek az alapegység, ebből a századfordulón kb. 250 volt. A Collector (adószedő) vezette, akinek teljhatalma volt, és az igazságszolgáltatás is a kezében volt.

1877 Viktóriát India császárnőjévé koronázták (paramountcy). A szertartáson 600 indiai fejedelem vett részt.

A gyarmatosítás ideológiája és gyakorlata:

A fehér ember felsőbbrendűsége (Kipling)

Oszd meg és uralkodj!

Ha az angolok kivonulnának, az ország káoszba süllyedne.

Fokozatosan megtanítani az indiaiakat önmaguk kormányzására.

Gazdasági fejlődés a viktoriánus korszakban

Párszi kereskedők szerepe!

Ópiumkereskedelem és ópiumháború Kínával.

Angol tőke és vállalkozók jelenléte, de az indiai kereskedők és pénzemberek is részt vesznek a pénz- és adóügyekben.

Kávé, tea, dohány, gyapot, indigó, juta ültetvények.

Az angolok vasutakat építettek gazdasági és katonai okokból. Először csak a magántőke finanszírozta.

Az angol vállalkozók viszonylag kevés bányakincset tártak fel a lehetőségekhez képest. Jelentős mennyiségű szénkészlet. Lassan fellendülő szénbányászat.

Nagyipar születése – a századfordulón egymillió az ipari munkásság létszáma. Igazi nagyüzem kevés volt, az ipar inkább kisiparként működött. Indiában a nagyipari kezdeményezések is gyakran szétestek kisipari egységekre.

Kézi és gépi textilipar egyaránt létezett.

A legtöbb ültetvény és vasúti szerelóműhely angol kézen. Az indiai tőke a textilipar területén jelentősebb.

A font-rúpia árfolyam nehezítette az indiai tőke kivitelét, de megkönnyítette az angol tőke beáramlását.

Tata család – nagyvállalkozó, az indiai acélipar megteremtője.

Társadalmi és politikai változások

Hindu középosztály születése. Vállalkozók és értelmiségiek. Vagy megragadják a kibontakozó kapitalizmus lehetőségeit, vagy a tanulnak és állami szolgálatba állnak.

A muszlimok egyikben sem vesznek részt. Mint India egykori urai nem állnak angol zsoldba. Konzervatív feudális szemléletük miatt is tartózkodóak. Az erőviszonyok átalakulása a hinduk javára.

Lytton alkirály (1876-1880) – szigorú sajtótörvény, tűzfegyverek betiltása

Ripon alkirály (1880-1884) alatt liberalizálódási folyamat – visszavonják a sajtótörvényt, városi önkormányzatokba tehetősebb indiaiak bekerülhettek.

A gyarmati kormányzat korlátozottan engedte, egyben keretek közé is szorította a civil szerveződéseket.

Radikális parasztmozgalom – Phadke (elítélték), munkásszervezések

A kialakuló liberális középosztály megszerveződése.

1885 – Nemzeti Kongresszus – mérsékeltek és lojálisak az angolokhoz politikailag az alapításkor. Gyárosok, nagykereskedők, hivatalnokok, értelmiségiek.

Kultúra a 18-19. században:

Urdu irodalom nagy korszaka

Bengáli reneszánsz

AZ INDIAI NEMZETI FÜGGETLENSÉGI MOZGALOM A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN. A NEMZETI ÉS VALLÁSI MEGÚJULÁS IRÁNYZATAI ÉS DOKTRÍNÁI

Kiéleződő politikai küzdelmek a századfordulón

A századfordulón India megtartása stratégiai szempontból egyre fontosabbá vált az erősödő orosz veszély ellen. Megnövelték a hadsereg létszámát, hadihajók a Perzsa-öbölben, katonai akció Tibetben az esetleges orosz befolyás kivédésére.

Curzon alkirálysága (1899-1905) alatt visszahátrálás a liberalizációból és a belpolitikai konfliktusok kezdete a helyi politikai erőkkel.

Az 1890-as években a Nemzeti Kongresszus már követelte a gyarmati gazdaságpolitika megváltoztatását, és az indiai képviselők arányának növelését a döntéshozó testületekben.

Curzon alkirály a Kongresszus békés kimúlásában reménykedett. Helyette fokozatosan az indiai nemzeti függetlenségi mozgalom irányítójává vált.

Nemzeti liberális (mérsékelt, fokozatos reformokon nyugvó politika – Naorodzsi, Banerdzsi, Gokhale) és nemzeti radikális irányzat (az angolokkal a konfliktusokat felvállaló határozottabb politika – Tilak) kibontakozása. A Kongresszuson belül is megjelent a két irányzat.

Szvadési (honi áruk vásárlása, de jelentheti az angol áruk bojkottját is) és szvarádzs (önkormányzat, de jelentheti a teljes függetlenséget is) mozgalom a századfordulótól vált erőteljesebbé.

Az indiai középosztályt felháborította, hogy a Brit Birodalom háborús költségeit (például búr háborúk) India is fizette.

Curzon már tartott a megerősödő hindu középosztály nacionalizmusától. Felemelte az egyetemi tandíjakat, hogy kiszorítsa az indiaiakat a felsőoktatásból.

Bengália 1905-ös kettéosztása azt a célt szolgálta, hogy a keleti tartományban átjátssza a hatalmat a muszlim elitnek.

1905-1906 – válaszul országos tiltakozás. Városi tömegmozgalmak, sztrájkhullámok. Ilyen kihívással eddig nem találkoztak az angolok.

A nemzeti ellenállás új szervezeteinek létrejötte:

Például:

Muzulmán Liga (1906) – muszlimok is politikai szervezkedésbe kezdtek!

India Szent Vallásának Köre (1906)

Hódolat Anyánknak Egyesület (1907)

1905-ben a Kongresszus határozatot hozott a szvadési és a szvarádsz támogatására.

Az angolok korlátozták a gyülekezési jogot, szigorították a sajtótörvényt, eljárást indítottak a nemzeti radikális mozgalom több vezetője ellen. 1908-ban letartóztatták és hat év börtönre ítélték Tilakot (harcos marátha hagyományok). Bombay-ban válaszul hatnapos sztrájk, a város élete megbénult.

1907-ben kiéleződött az ellentét a helyes politikai taktikát illetően a Kongresszus mérsékelt és radikális szárnya között, ami egy ideig szakadáshoz is vezetett. (A Szúrátban tartott ülés botrányhoz vezetett, és a radikálisok kivonultak az ülésteremtől.)

A nemzeti ellenállás jelentős sikert ért el az angol áruk bojkottja terén.

Morley államtitkár és Minto alkirály részleges engedményeket tartalmazó reformokat készítettek elő a politikai feszültség enyhítésére. Ebben elsősorban a mérsékelt módosabb rétegeket igyekeztek leszerelni.

Morley-Minto törvény: a tartományi és központi választott testületekben felemelték a választott (indiai) képviselők számát, de arra ügyeltek, hogy ez a kinevezett (angol vagy angolbarát) képviselők száma alatt maradjon. Választójoggal a felnőtt lakosság alig egy százaléka rendelkezett.

Saját muszlim választókereteket hoztak létre, ami aránytalan mértékben juttatta a muszlimokat képviselethez (vallási kommunalizmus kezdetei). Ez ellen a Kongresszus is tiltakozott.

Cél: a hindu és muszlim vallásúak megosztása a muszlimoknak nyújtott kedvezmények révén. Ezért támogatták az angolok a Muzulmán Liga létrehozását. A mintegy 60 millió muszlim alattvaló lojalitását akarták biztosítani.

1911-ben megszüntették a Bengália kettéosztásáról szóló határozatot.

1911 – V. György Indiába látogatott, Delhi lett a főváros (a döntés végrehajtása 20 évet csúszott az első világháború miatt).

India az első világháborúban

Milliószámú indiai haderő bevetése a Török Birodalom ellen Mezopotámiában. Mintegy 100 000 halott, 130 millió font háborús költség.

Az ipari termelés megnövekedése a háború miatt. Növekszik a nemzeti vállalkozások tőkeereje.

Az indiai politikai erők nagy része, még a radikálisok egy része is támogatják az angol háborús erőfeszítéseket. Csak a marginalizálódó legradikálisabbak nem alkudtak meg, és a német hadvezetéssel kerestek kapcsolatot. Kabulban emigráns indiai kormány alakult.

1914-ban Tilak kiszabadult, megalapította a Honi Kormányzás Egyesületet. Kiegyezett a nemzeti liberálisokkal, így a radikálisok 1916-tól ismét részt vettek a Kongresszus munkájában. 1916-ban a Kongresszus előállt a domíniumi státusz követelésével.

A Muhammad Dzsinnah vezette Muzulmán Ligában az angol védnökséggel szakító radikális irány került előtérbe, ami maga is önkormányzatot akart.

Megromlott a muszlim-angol viszony, mert Anglia a Török Birodalommal állt háborúban, aminek szultánja egyben a kalifa a szunniták számára! 1918 – tiltakozásul Kalifátus Bizottság létrehozása!

Muszlim-hindu barátkozás, majd egy ideig egységfront.

A világháború után gazdasági recesszió + sztrájkok + a szovjet kommunizmus győzelmének hatása + az indiaiak csalódtak, hogy az angolok nem méltányolták eléggé a háborús erőfeszítéseket.

Nagy felháborodást váltott ki az 1919-ben életbe lépett Rowlatt-törvény, ami lehetővé tette, hogy bírósági eljárás nélkül internálják a gyarmati rendszer ellen fellépőket.

Amtírszári vérengzés – Dyer tábornok, 400 halott

Montagu államtitkár és Chelmsford alkirály irányításával az angolok a kedélyek megnyugtatósára újabb engedményeket tartalmazó reformokat készítettek elő.

1919 – Montagu-Chelmsford-reform a tartományi törvényhozó testületekben bevezette a kétkamarás parlamentet (Törvényhozó Testület + Államtanács) Nagyobb számban kerülnek be indiai képviselők, de a lakosság alig 1-3% százaléka választó.

Diarchia rendszere:

Mezőgazdaság, ipar, egészségügy, oktatásügy a tartományi hatóságok kezében.

Hadügy, pénzügy, külügy a központi kormány kezében.

Az alkirály vétőjoga.

A vallási alapon bevezetett szavazási rendszer megmarad, amit a muszlim politikusok egy része is ellenzett ekkor.

Nemzeti ellenállás az 1920-as években. Gandhi fellépése

Gandhi világhépe

Gandhi (1869-1947) jómódú gudzsarati családból származott.

Kísérleteim az igazsággal című önéletrajzi írása.

Egyetemi tanulmányok Londonban

Dél-Afrika ügyvédi gyakorlat (1903-1914) Felvállalta a jogfosztott helyi indiai lakosság védelmét Dél-Afrikában (kb. 100 000 indiai). Itteni polgári engedetlenségi kampányai ismertté tették Indiában is.

Gandhit érő hatások: hinduizmus filozófiája, dzsainizmus tanítása az ahimszáról (dzsainizmus Gudzsarátban elterjedt), Thoreau, Emerson utópikus szocializmusa, Tolsztoj erkölcsfilozófiája, nyugati jogállamiság.

A hinduizmust etikai alapon fogta fel.

A hinduizmuson túl kereszténység (Hegyi beszéd) és általában véve a világvallások örökségét is fontosnak tartotta.

Szatjagraha – az igazság megragadása. Az ellenség legyőzése magunkra vállalt szenvedéssel. Erőszakmentes ragaszkodás az igazsághoz. Erőszakmentes ellenállás, ami nem azonos a passzivitással.

Az ember mindig tiszteletet érdemel, de a rossz cselekedetek ellen küzdeni kell.

Polgári engedetlenség. Erőszak esetén böjtölni kezdett, akár saját támogatóit kényszerítve békére.

Társadalomképe tradicionalista volt, és rossz véleménye volt az industrializációról. (Maga is dolgozott rokkáján, kifejezve a hagyományos kézműipar fontosságát, amit az angolok elpusztítottak.)

Vegetáriánus volt.

Sokan bhakti-szentnek tartották, illetve „nagy léleknek”, Mahátmának nevezték.

Felfogása szerint a békés együtt nem működés esetén az angoloknak végül be kell látniuk, hogy el kell menniük Indiából.

Konkrét politikai akcióiban, Gandhi nem nélkülözött egy csepp ravaszságot, másfelől a végletekig ragaszkodott ahhoz, hogy célok nem szentesítenek eszközöket.

Gandhi olyan karizmatikus politikus, aki megteremtette a kapcsolatot a kongresszusi értelmiség és a néptömegek között. Tilak ellenállási mozgalmának aktivitását örökölte, de erőszak nélkül.

Gandhi és a Nemzeti Kongresszus tevékenysége az 1920-as években

1918-ban megfogalmazta a Satjagraha Eskü szövegét, és megalapította a Satjagraha Szövetséget. Ettől fogva növekvő mértékben vállalt politikai szerepet.

Maga is tiltakozott a Rowlatt-törvény ellen.

1920-as ülésén a Kongresszus felkérte Gandhit a szervezet vezetésére.

Gandhi mozgalmának hatására 1920 körül indiai értelmiségiek mondtak le kitüntetéseikről, bojkottálták az egyetemeket, a szavazók alig jelentek meg a választásokon, népszerű foglalatosság lett az otthoni szövés és fonás

A Nemzeti Kongresszus elfogadta Gandhi politikáját.

A nágpuri ülést (1920) követően demokratikusan választott tömegszervezetté vált, amit az Összindiai Bizottság és a Munkabizottság irányított. A Kongresszus felfogása szerint demokratikus szekularizált államot kell létrehozni, ahol minden vallás megfér egymás mellett...

Tömeges megmozdulások és letartóztatások.

Gandhi a feszültség csúcspontján ultimátumot intézett az alkirályhoz kilátásba helyezve az adófizetés megtagadását.

A feszültség tetőpontján Gandhi a rendőrök elleni erőszakra – az erőszakmentesség megsértésére – hivatkozva a kongresszusi Munkabizottságon keresztül leállította az akciót.

Sokan ezt hatalmas politikai hibának tartották.

A Kongresszus tekintélye csökkent a csalódott tömegek szemében, 10 millióról néhány százezerre csökkent a tagság.

Néhány évre Gandhi is kikerült az események középpontjából. 1922-től kétéves börtönbüntetését töltötte, majd tevékenysége az érinthetetlenek kiközösítése elleni szatjágrahára, illetve az Összindiai Kézifonó Szövetség megszervezésére irányult.

1923 – ismét szakadás a Kongresszusban. Motilal Nehru óvatosabb politikát javasolt a gandhista együtt nem működéshez képest. Ki is vált, és megalapította a Szvarádzs Pártot, amely a létező testületeken belül akarta tágítani az önkormányzatot.

Hinduk Nagy Szövetsége (Hindu Mahászabhá) egyre jobban hallatta hangját – hindu nacionalisták megerősödése, amely nehezítette az amúgy is foszladozó hindu-muszlim együttműködést.

Simon-bizottság 1928-ban Indiába érkezik, és az ország állapotáról kell jelentést készítenie. Csak angolok a tagjai, ami felháborodást kelt.

Dzsaváharlál Nehru és Csandra Bósz összekovácsolták a kongresszusi baloldalt, amely bojkottálta a Simon-bizottságot. Gandhit is meg akarták nyerni, vállaljon ismét nagyobb szerepet.

Közben a szélsőségesek politikai akciói is erősödtek (pokolgépes merénylet)

Motilal Nehru mérsékelt alkotmánytervezete (1928) domíniumi státuszt akart, a kongresszusi baloldal pedig teljes függetlenséget.

Válaszul az alkirály úgy nyilatkozott, a domíniumi státusz nincs kizárva „ha majd eljön az ideje”. Az angolok mindig le vannak maradva a követelésekhez képest...

1931 – Westminsteri statútum

A nemzeti ellenállás kiteljesedése az 1930-as években

A sómenet és következményei

1929-ben a Kongresszus a függetlenség kivívásáról döntött.

1930 – Gandhi ismét politikai szerepet vállalva levelet írt az alkirálynak, jelezve, hogy az angol sómonopólium megtörésére a tengerhez megy, és sót fog lepárolni.

Sómenet. Tömeges sztrájkok és letartóztatások (60 ezer ember).

A nemzeti mozgalmat megosztandó a Simon-bizottság jelentése után a gyarmati kormányzat megpróbált tárgyalni néhány indiai szervezettel. A Muzulmán Liga, a Hindu Mahászabhá és az érinthetetlenek szervezete részt vett a tárgyalásokon.

Végül Irwin alkirály belátta, hogy a Kongresszust nem tudja kizárni. A Delhi Paktum megszüntette a letartóztatásokat, a Kongresszus pedig felfüggesztette a szatjágrahát. Ez a ponthelyzet a Kongresszus erejének korlátait is feltárta.

Ezért a nemzeti ellenállás egységét kialakítandó a Kongresszus nyitott az érinthetetlenek felé (egyezmény arról, hogy a hinduk és érinthetetlenek közös választókerületekben szavaznak, és képviselői helyek az érinthetetlenek számára). Az érinthetetlenek képviselője: Ámbédkar. A Kongresszus összességében állampolgári egyenlőségen alapuló felfogást tett magáévá, ami meghaladta a kasztrendszeret. (Maga Gandhi böjtbe kezdett, amikor látta, hogy az angolok az érinthetetleneknek külön választókerületeket akarnak, mert úgy érezte, hogy ezzel a hindu társadalmat osztanák meg végzetesen.)

A Kongresszus felújította a párbeszédet a Muzulmán Ligával is, de az angolok megosztó politikája miatt sikertelenek voltak a tárgyalások. (A Kongresszus felajánlotta a muszlimoknak a képviselői helyek 31%-át, de az angolok „ráígértek” 33,3%-al.)

A Liga 1929-től minden testületben egyharmados muszlim részvételt akart. Ezzel a Kongresszus és a Liga útjai elváltak.

1930-as években parasztszövetségek megerősödése, és kisebb kommunista csoportosulások.

Az 1935-ös törvény és következményei

A Simon-bizottság jelentésére hivatkozva új törvényi szabályozás születik Indiáról 1935-ben.

Előrelépés a tartományi kormányzást illetően: 11 tartomány korábbinál nagyobb autonómiával. 3%-ról 12%-ra emelték a választók számát a cenzus csökkentésével. Az európai és muszlim képviselők aránytalanul magas arányban 36%-os kvótát kaptak. Alkirályi vétő fennmaradt. Domíniumi státusztól nem volt szó.

India Föderáció terve – a fejedelmek a központi törvényhozásban megkapták volna a helyek 40%-át, de megőrizték volna autonómiájukat. Beleszólhattak volna mindenbe, de az ügyeikbe nem lehetett volna beleszólni. A felháborodás miatt nem vezették be.

Indiai Jegybank létrehozása. Nagyobb szabadság a rúpia árfolyamának meghatározásában.

A Kongresszus elutasította az Alkotmányt, de elindult a tartományi választásokon.

8 tartományban elsőprő többséggel megnyerte, és tartományi kormányt alakított azzal a feltétellel, hogy a gyarmati apparátus nem bírálja felül a döntéseket. Nemzeti Tervbizottság létrehozása. Jelentős munkálatok tartományi szinten oktatás, egészségügy stb. terén. India először – részben – saját kezébe vette sorsát, ami felszabadító hatású volt.

Hagyjátok el Indiát! Gyarmati uralom és nemzeti ellenállás a második világháború éveiben

Az alkirály hadviselő félnek nyilvánította Indiát úgy, hogy nem konzultált indiai politikusokkal.

A nációk szívesen felvették volna a kapcsolatot Nehruval, de ő erre nem volt hajlandó. A Kongresszus elítélte a fasizmust, de az angol önkényt is Indiában. Demokrácia mellett foglalt állást, de Indiában is!

A Kongresszus hajlandó volt támogatni Anglia háborús erőfeszítéseit, de garanciákat kért India önrendelkezési jogához, alkotmányozó nemzetgyűlés és felelős kormány létrehozásához. A kormány az 1935-ös törvény kibővítését ígérte csak.

A Muzulmán Liga már 1940-ben határozatot hozott egy önálló Pakisztán megalapításáról. Ez gyengítette a nemzeti ellenállás egységét.

A Kongresszus balszárnyán Csandra Bósz radikalizálódott, és felvette a kapcsolatot a németekkel és a japánokkal.

A japánok közeledtek 1941 után, az USA hadviselő fél lett, és követelte Londonban, hogy az angolok tegyenek engedményeket a nemzeti függetlenségi mozgalomnak biztosítandó India politikai stabilitását.

Erre válasz az 1942-es Cripps-misszó: javaslat a domíniumi státuszra, de a fejedelmek eldönthették volna, hogy belépnek, vagy a Brit Birodalom részei maradnak. Nem titkolt cél volt a szubkontinens megosztása, és a fejedelmeken keresztül az angol befolyás további biztosítása. A Kongresszus elutasította, a tárgyalások megszakadtak.

1942 augusztus – Gandhi: Quit India! – csak független demokratikus India tud harcolni mind az angolok, mind a japánok ellen. Erre a Kongresszus teljes vezetését internálták. Tömegmegmozdulások és tömeges letartóztatások. Egyesek „augusztusi forradalomról” beszéltek, ami végül nem tört ki.

20 millió indiai állt a háborúban fegyverben. Hadikonjunktúra és az évszázad legnagyobb éhínsége Indiában több millió áldozattal a háború alatt.

A gyarmati uralom utolsó évei és a függetlenség elnyerése

A politikai kibontakozás keresése

A világháború második felében (1943-1944-től) a hadszíntéren bekövetkező győzelmek és a háború megnyerése tudatában Wavell marsall alkirály szabadon bocsátotta a kongresszusi vezetőket és kereste a politikai kibontakozást.

A Liga önálló muszlim államot akart, amit a Kongresszus nem kívánt elfogadni.

Alkotmányozó nemzetgyűlési választások, majd ideiglenes kormány. A Liga nem akar belépni, de végül belép a kormányba.

Az angol kormányküldöttség javaslatot tett India Domínium alkormányára, amely vallásközösségi alapon (is) jött volna létre, és a fejedelmi hatalom megtartásával számolt.

Nehru – aki egyre nagyobb szerepet kapott az események irányításában – számára elfogadhatatlan volt mindkettő. A Kongresszus erős központi hatalommal rendelkező, népszuverenitáson alapuló egységes demokratikus szekularizált államban gondolkodott.

A fejedelmek vonatkozásában majd eléri, amit akart – Indiába történő integrációjukat –, de az önálló Pakisztán létrejöttét nem tudta megakadályozni. Ez utóbbit Gandhi is valóságos tragédiának tartotta.

Az angol kivonulás okai

Az USA nem támogatja a gyarmatosítást, és egyre nagyobb szava van a nemzetközi politikában. Ráadásul a háborúban Anglia gazdaságilag függ tőle.

Az angolok már nem mertek Indiában szolgálatot vállalni. Az utolsó években már alig volt angol származású tisztviselő Indiában. Egyre kevésbé volt fenntartható a megszállás.

A két világháború között kezdődő népességnövekedés hatásai is nehezítették az angolok helyzetét.

A bombay-i flottalázadás (1946) is jelezte, hogy az elégedetlenség behatolt a hadsereg soraiba.

Erősödő tömegtüntetések és fokozódó zűrzavar a háború végén szerte Indiában.

A gyakori hindu-muszlim összecsapások miatt is egyre nagyobb a zűrzavar. Gandhi személyesen mérsékelni akarta az indulatokat, és többször is börtönbe kezdett.

A Mounbatten-terv

Churchill a Brit Birodalom fenntartásának makacs híve volt, de Attlee, az új munkáspárti miniszterelnök inkább otthon akart hatékony szociálpolitikát, és tehernek tartotta a gyarmati megszállás költségeit.

Továbbá az angolok tartanak a kibontakozó zűrzavartól, és kerülni akarják a presztízsveszteséget, így a gyors és rendezett hatalomátadás mellett döntenek.

Mounbattent nevezik ki utolsó alkirálynak, aki a függetlenség megadásának a feladatával érkezik.

Dzsinnah és a muszlimok mindenképp önálló államot akartak.

Mounbatten terv – az angolok két domíniumnak adják át a hatalmat: Indiai Unió és Pakisztán. A vegyes lakosságú területeken népszavazás lehet a hovatartozásról. A fejedelmek eldönthetik, hova szeretnének tartozni.

1947 augusztus 15 – India és Pakisztán független állammá váltak.

Sokan féltek attól, hogy az angolok kivonulása után elszabadulnak a nacionalista indulatok.

Az 1947-es felosztás során a muszlim lakosság kétharmada került Pakisztán területére, ami további zűrzavarok forrása lett. A Partition a 20. század egyik legnagyobb népvándorlását indította el. 5-10 millió ember cserélt hazát!

Az elszabaduló indulatokat jelzi, hogy egy hindu nacionalista megölte Gandhit, mert szerinte túl sok engedményt tett Pakisztánnak. (Gandhi ellenezte Pakisztán létrejöttét, de az volt a véleménye, ha már létrejött, korrektül ki kell szolgáltatni a nemzeti vagyon rá eső részét.)

A vallási és nemzeti ébredés irányzatai és doktrínái

A hindu vallási és politikai gondolkodásra termékenyítően hatottak az európai vallások és politikai eszmék. Egyesek a hinduizmus megújulását a nyugatról érkezett eszmék hatására képzelték el, és pozitívan viszonyultak az Európából jött gondolatokhoz. Mások elutasították az idegen eszméket, és a hindu vallási és kulturális tradíciót akarták megújítani.

A hindu gondolkodás üdvözli a nyugati eszméket

Rám Móhan Ráj (1772-1833) és a Brahma Szamádzs

Bengáli reneszánsz.

Gazdag bengáli családból származott. Apja vaisnava, anyja saivita volt.

Járt muszlim, hindu iskolába és a missziós iskolában „szent nyelveket” tanult.

Fiatal korában nagy műveltséget szerzett, megtanult szanszkritul, arabul perzsául, ógörögül, héberül. A világvallások szövegeit eredetiben akarta tanulmányozni.

A keresztény misszionáriusok Jézus hinduizálása miatt nehezteltek rá, a hinduk keresztény térítőt láttak benne.

Egyfajta vallási szinkretizmus.

1828-ban megalapította a Brahma Szabhát reformpárti hinduk gyülekezetéből.

Maga hindu akart maradni, megőrizve a szent fonalat és néhány hindu szertartását, de a hinduk többsége árulónak tartotta és kiközösítette.

Modern tudományos oktatás fontossága. Támogatta az európai humanizmus és felvilágosodás eszméit.

Küzdelem a szatí betiltásáért.

Később a csoport neve Brahma Szamádzs-ra módosult. A kortárs megfigyelők egyfajta hindu protestantizmust láttak benne.

Tanítása monoteista volt, megtagadta a képek tiszteletét a puránikus mitológiát, és puritán erkölcsi nézeteket hirdetett. Az upanisadokat tekintette szent iratnak. A védánta metafizika és a keresztény evangélium erkölcsiségének társítása jellemezte.

Rámakrisna (1834-1886)

Szegény ortodox papi családban született.

Káli templomában szolgált.

Bengáli nyelven tanított, általában példabeszédek keretében

Hindu misztikus, önkívületi élményekkel, ekstázissal. Vándorló szerzetesek, aszkéták és a bhakti gondolkodásmód hatott rá.

Szúfizmus, advaita védánta, Krisna hatott rá. A női princípium tisztelete felé fordult.

Származása ellenére érinthetetleneket szolgált. Elvetette a kasztokat.

Foglalkozott kereszténységgel és iszlámmal, arra jutva, hogy ezek mind elvezetnek istenhez. Egyesek éppen toleranciája miatt tekintették szentnek. (Ezt a hagyományt is viszi tovább az emlékezetére alapított Rámakrisna Misszió.)

Szerinte az istenség megismerése minden élőlény legfőbb célja. A testi vágy, kapzsiság stb. tartja az embert a tudatosság alacsony szintjén és az újjászületések láncolatában.

Tanításából később egyfajta hindu internacionalizmus fakadt.

Gégerákban halt meg.

Vivékánanda (1863-1903)

Rámakrisna tanítványa

Védikus tradícióra támaszkodott.

Fel akarta mutatni a hinduizmus tanítását az egész világ számára.

Bizonyos értelemben szocialista nézeteket vallott.

Létrehozta a Rámakrisna Missziót a társadalmi felemelkedés és oktatás előmozdításáért, ami mára hatalmas szervezetté vált.

1893-ban a maiszúri uralkodó felkérte Vivékánandát, hogy tartson előadást a Vallások Világparlamentjében (Chicago)

Amerikában maradt és arra kérte az ottaniakat, hogy ne térítőket, hanem mérnököket küldjenek...

Ásramokat alapított.

Gyakorlatias humanizmust vallott, az embereken kell segíteni...

1897-ben visszatért Indiába, ahol úgy ünnepelték, mint aki visszaadta/megteremtette a hinduizmus megbecsültségét.

Aurobindó Ghós (1872-1950)

Nagyon különös életpálya, nézetei nehezen sorolhatók be.

Angliai tapasztalatok.

A nemzeti ellenállás radikális szárnyához csatlakozott. Nem értett egyet Gandhi erőszakmentességével, de hirdette az együtt nem működést. A nacionalizmust Istentől jött hitnek tekintette.

Politikai merénylet gyanújával bebörtönözték. A börtönben misztikus élményei voltak. Utána élete fordulatot vett, tett egy nyilatkozatot, hogy nem foglalkozik többet politikával, és ásrámjában élt évtizedeken át.

Hinduizmussal kapcsolatos felfogása nemcsak a hindu tradíción alapult, hanem a nyugati eszmék által befolyásolt kreatív újraértelmezésnek tekinthető. Hatott rá például Bergson életerőről szóló filozófiája.

Belső jóga. A tudat kialakulása a világban.

Mirra Alfassa török és egyiptomi szülők gyermeke vezette ásrámját, ő határozta meg, ki járulhat a mester elé.

Mestere halála után kezdeményezte Auroville városának megalapítását Indiában, amely az UNESCO támogatását élvezi. Cél az emberi élet új modelljének megalkotása. Planetáris tudat fejlődése.

Rabindranáth Tagore (1861-1941)

Költő, író, zeneszerző, polihisztor. A bengáli reneszánsz fontos alakja.

Gazdag bengáli családból származott.

Irodalmi Nobel-díjat kapott. Ötven verseskötetet, 19 regényt, mintegy 40 színdarabot és 2000 dalt írt.

Angol műveltséggel is rendelkezett, különféle brit kitüntetésekben részesült.

Az aktív nacionalizmustól távol tartotta magát.

Gandhival tisztelték egymást, de viszonyuk ellentmondásos volt. Tagore kelet és nyugat szintézisében gondolkodott, míg Gandhi összességében kulturálisan elutasította a nyugatot.

Egyetemet is alapított Indiában, ahol Germanus Gyula is tanított.

Az indiai kultúra népszerűsítője szerte a világon hatalmas nemzetközi ismertsége miatt.

Balatonfüreden is járt. Baktay Ervin: Tagore-breviárium

India himnuszának szövegét és zenéjét ő szerezte.

A hindu gondolkodás elutasítja a nyugati eszméket

Dajánanda Szaraszvati (1824-1883) és az Árja Szamádzs

Fellépett a „védikus szellemiséget megrontó” nyugati eszmék ellen.

Elvetette a kereszténységet és az iszlámot.

Eredeti, örök vallás, az emberiség vallása. A Védákban minden lényeges eleme benne foglaltatik

Mindent elutasított, ami a Védák után került a hinduizmusba.

Elutasította a kasztrendszer is, gyermekházasságot, és az érinthetlenséget.

Nőket is felvettek az Árja Szamádzsba.

Elutasította a templomi istentiszteletet, de bevezette a védikus tűzáldozatot.

A modern tudományt védikusnak nyilvánította és elfogadta.

Fontosnak tartotta a hinduk anyagi jólétének emelését. Legismertebb tanítványa Ladzspat Ráj volt.

A nemzeti liberálisok inkább a Brahma Szamádzs eszméire, míg a nemzeti radikálisok az Árja Szamádzsra támaszkodtak.

Bhárat Mátá (= India Anya), illetve a hozzá írt dicsőítő ének egy 19. századi bengáli író, Bankim Csandra Csattardzsi Ánandamath című regényében jelent meg.

A hindu nacionalizmus felé...

Kulcsfogalom: hindutva

Főbb alajkai Szávarkar, Hédgévar, Gólvalkar

Főbb szervezetei RSS, Hindu Mahászabhá

Mai képviselője: BJP

Az indiai iszlám

Muhammad Ikbál volt (1877–1938) pandzsábi urdu költő, filozófus, politikus, „Pakisztán szellemi atyja” – pániszlám gondolat: indiai muszlimok igazi gyökere nem India, hanem a közös iszlám hit.

A FÜGGETLEN INDIA

A Nehru-korszak alapvetése

Gazdaság, társadalom, politika a 20. század második felében.

India külpolitikája

A vallásos nacionalizmus és a BJP felemelkedése.

A születő gazdasági nagyhatalom

1947 augusztus 15 a független India születése

Gandhi meggyilkolása

Gandhi börtönbe került a vallási összecsapások ellen. A hindu Náthurám Gódszé azokhoz a politikai körökhöz tartozott, akik muszlimbarátsággal vádolták Gandhit. A Birlá-ház kertjében 1948 január 30-án meggyilkolta. Szávarokkal és más hindu nacionalistákkal is kapcsolatban állt. Úgy tűnik, Nehru meggyilkolását is tervezték. A gyilkosság kijózanítóan hatott...

India területének egynegyede (majdnem 1 millió négyzetkilométer), lakosságának egyötöde (80 millió ember) Pakisztánhoz került. Zavaros helyzet, kb. 5-10 millió ember cserélt hazát, pogromok...

Ellátási, gazdasági nehézségek stb. Demográfiai növekedés, szegénység, írástudatlanság, egyoldalúságok a gazdaság szerkezetében. Még 1951-ben is kétmilliárd rúpia értékben importálni kellett gabonát.

Mounbatten személyes segítsége a helyzet normalizálásában

Az ország területi egységének biztosítása

A fejedelemségek integrációja

A fejedelemségek az angol időkben a rossz kormányzás megtestesítői.

Kb. 500 fejedelemség volt a Brit Indiában. 1927-ben kinevezték a Butler-bizottságot, ami számba vette a fejedelemségeket: 562 fejedelemséget sorolt fel, ebből 109 tagja lehetett saját jogon az 1920-ban létrehozott Fejedelmi Kamarának, további 126 fejedelem 12 tagot delegálhatott, a többit földbirtoknak minősítették.

Az angolok kezdetben laza konföderációban gondolkodtak, ahol a fejedelmek önállóságának megmaradása brit érdekeket képviselt. Ezt a Nemzeti Kongresszus elutasította. A britek végül magukra hagyták a fejedelmeket, és jelezték nekik, hogy csatlakozzanak Indiához vagy Pakisztánhoz.

Indiai kormány – Nehru – politikai deklarációja: aki nem csatlakozik a domíniumhoz, az ellenség, India nem ismeri el a fejedelmek isteni jogát az uralkodáshoz, India a brit paramountcy örököse. Patél (belügyminiszter) és Menon (Mounbatten korábbi tanácsadója) sikerrel rávették a fejedelmeket, hogy csatlakozzanak az alkotmányozó nemzetgyűléshez.

Patél India „vaskezű” egyesítője...

Kezdetben standstill agreement-ek: India tiszteletben tartja a fejedelmek és a britek közötti egyezségeket és adminisztratív gyakorlatot

Instrument of Accession (csatlakozási okirat): a fejedelem csatlakozik Indiához

Merger agreement-ek: kisebb fejedelemségek integrációja fejedelmi uniókba, amelyek irányítói úgy viselkedtek, mint a tagállamok kormányzói. Később beolvadtak Indiába.

India elismerte a fejedelmek angoloktól kapott kitüntetésüket, kegydíjakat folyósított nekik, a műveltebb fejedelmek az indiai állam szolgálatába álltak, pl. diplomácia terén.

Problémás esetek – Haidarábád, Kasmír, Dzsunágarh

Haidarábád (nizám) – Itália méretű állam muszlim fejedelemmel, már korábban is törekedett az önállóságra. Megfenyegette Indiát, hogy katonai akció esetén lemeszárolja a hindu lakosságot. Az indiai hadsereg néhány nap alatt elfoglalta az országot

Dzsunágarh – törpeállam közel a pakisztáni határhoz, muszlim fejedelemmel, de hindu többséggel a fejedelem Pakisztánhoz akart csatlakozni. India katonai blokádot vont köré és kikényszerítette a népszavazást. Az állam Indiához csatlakozott.

Kasmír – Hindu fejedelem, de muszlim többségű ország. Nehru rábeszélte a fejedelmet az Indiához való csatlakozásra, aki aláírta a csatlakozást és elhagyta az országot. Pakisztán tiltakozott, 1947-ben a pathán törzsek és a pakisztáni hadsereg is nyugatról támadást indított. ENSZ BT határozat alapján 1949-től tűzszünet, de máig nem megoldott a kasmíri kérdés. (India nem akar népszavazást.) (első indiai-pakisztáni háború)

Francia területeket India 1949-ben integrálta, 1962-ben diplomáciai úton is rendezte a kérdést. (Pondicherry)

Portugálokkal tárgyalások, amelyek 1961-ben kudarcot vallottak. Ezután India elfoglalta Goa városát és más portugál területeket.

Későbbi területi átszervezések

Cél volt a nyelvi államok kialakítása. 1956 – területi-nyelvi átszervezés
1960-as évek eleje – hosszú harcok után Nágaföld tagállami státuszt kapott
(India keleti határain kis méretű államok a helyi nemzetiségi problémák kezelésére.)
1966 Harijáná kivált Pandzsábból
1971 Himácsal Pradés
1986 Arunácsal Pradés
2000-ben három kisebb terület vált ki, és lett teljes jogú tagállam:
Uttar Pradésből kivált Uttaráncsal
Madhja Pradésből Cshattiszgarh
Bihárból Dzshárkand

India alkotmánya

Kezdetben két domínium.

India 1950-ben köztársasággá vált, de a Nemzetközösség tagja maradt, és elismerte a brit uralkodót, mint „*a független tagállamok szabad társulása szimbólumának és mint ilyet, a Nemzetközösség fejének*”.

Első köztársasági elnök: Rádzséndra Praszád

India alkotmánya 117 ezer szó

A világ legterjedelmesebb alkotmánya

Előzmény: amerikai, weimari francia alkotmány stb. + 1935-ös India kormányzásáról szóló törvény, aminek nagy részét átvették

Alkotmányozási folyamat dokumentumai, jegyzőkönyve hozzáférhető

2010-ig 110 módosítás

1976-os módosítás: szuverén, szocialista szekuláris demokratikus köztársaság

Föderális köztársaság (Hatáskörök megosztása: Union List, State List, Concurrent List)

Kétkamarás törvényhozás: Nép Háza Államok Háza

Elnök – rendkívüli állapot és elnöki kormányzás

Miniszterelnök, kormányzók, főminiszterek

Legfelső Bíróság (egyben alkotmánybíróság is). Egységes büntetőjog még az angol időkből. Külön polgári jog (házassági, örökösödési jog) a különféle vallási csoportok számára.

Híres 17. cikkely eltörölte a kasztrendszerből fakadó megkülönböztetést.

1950 Scheduled Castes, Scheduled Tribes – pozitív diszkrimináció (1936-os eredetű lista) Meghosszabbították, fenntartották.

Nehru személyisége. Felfogása a független Indiáról

Apja Motilal Nehru tekintélyes politikus, lánytestvére, Vidzsaja Laksmi Pandit az ENSZ közgyűlés első női elnöke, másik lánytestvére író.

Angliában természettudományos és jogi tanulmányokat folytatott. Elkötelezett demokrata, távolságtartó a faszizmussal szemben.

India felfedezése c. műve mértékadó írás Indiáról.

Családja a modern India politikailag legbefolyásosabb családja. Lánya India és unokája Radzsiv is miniszterelnök lett.

Már a függetlenség előtt egyre inkább ő vált a Kongresszus politikai irányítójává.

1947-1964 miniszterelnök

Kéthetente írt levelei a főminisztereknek nevezetes dokumentumok

Brit India intézményei megmaradnak, de a népszuverenitás ellenőrzése alá kerülnek.

Békés átmenet

Egységes állam erős hatalmi központtal, amiben nincs helye a fejedelmeknek.

Demokratikus rendszer kiépítése a hatalommegosztás intézményi biztosítékaival

Szekuláris állam

Indiai Közigazgatási Szolgálat (brit Civil Service jogutódja) az egység legfőbb tényezője

Állami tervezés a magánszektor mellett az iparosítás gyorsítására. Nagyra becsüli a Szovjetunió iparfejlesztésben elért eredményeit.

Külpolitikai elképzelése kezdettől fogva: semleges ország, amely békés külpolitikát folytat mindenkivel. Már 1946-ban az ideiglenes kormány kinyilvánította ezeket az elveket. + Elfogadja mind az USA, mind a SZU segítségét a modernizációhoz, és ellenez minden gyarmatosítást.

Nehru hatalmas morális nemzetközi tekintélye

Belpolitikában számos esetben megértő és toleráns politika, pl. helyi nemzetiségi törekvésekkel szemben.

Amíg élt, a Nemzeti Kongresszus vitathatatlan vezetője volt

Centrista és a „balszárny” képviselője. A Kongresszus „jobbszárnyát” Patél vezette

Az első választások, 1951-1952

1951-es népszámlálás szerint 361 millióan éltek Indiában

Epikus esemény. Megszervezése hatalmas munkát igényel (napjainkban is). Központi és tagállami választások. A választók nagy része méltányolta a Kongresszus függetlenségi harcban játszott szerepét.

1957-ben még régi mítoszának köszönheti újabb sikerét a Kongresszus, 1962-ben már gazdasági sikereinek.

Számottevő kongresszusi többség a parlamentben. Jelen van a vallásos jobboldal és a kommunisták is.

Belpolitika

Kétfrontos harc a hindu jobboldallal és a kommunistákkal szemben

Kasmíri kérdés – Nehru nem tudja megoldani.

Telugu, tamil önállósulási törekvések (három nemzet hindu-muszlim, dravida)

Nágaföld – 1950-es években Nehru először tárgyalni akart velük, utána kijelentette nem kapnak tagállami státuszt, és bevetik ellenük a hadsereget. 1960-as évek elején végül tagállami státuszt kapott.

Külpolitika

1947 Ázsiai Kapcsolatok Konferencia

Dulles külügyminiszterrel hűvös viszony – koreai háború idején az amerikaiak határozottabb szovjetellenességet várnak

1954 találkozás Csou-en Lajjal: Panca Sila, mint a nemzetközi kapcsolatok öt alapelveinek elfogadása: 1. egymás területi épségének tiszteletben tartása, 2. meg nem támadás, 3. egymás belügyeibe való be nem avatkozás, 4. egyenlőség és kölcsönös előnyök, 5. békés egymás mellett élés

1955 afro-ázsiai konferencia Bandung

1961 Titóval és Sukarnóval megteremtették az el nem kötelezettek mozgalmát

Nehru-féle soft power

A bandungi nyilatkozat

1. Az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása...
2. Valamennyi nemzet szuverenitásának és területi sérthetetlenségének tiszteletben tartása.
3. Valamennyi emberfajta és valamennyi... nemzet egyenlőségének elismerése.
4. Más nemzetek belügyeibe való be nem avatkozás.
5. Minden egyes nemzet azon jogának elismerése, hogy... egyénileg vagy kollektíven védelmezze önmagát.
6. a) Tartózkodás az olyan kollektív védelmi rendszerekbe való belépéstől, amelyeknek célja bizonyos nagyhatalmak különleges érdekeinek szolgálata; b) tartózkodás attól..., hogy nyomást gyakoroljon más hatalmakra.
7. Tartózkodás az agressziótól, az agresszióval való fenyegetéstől vagy az erőszak alkalmazásától más országok területi épségével vagy politikai függetlenségével szemben.
8. Minden nemzetközi viszály békés eszközökkel... való rendezése az ENSZ Alapokmányával összhangban.
9. A kölcsönös érdekek és az együttműködés elősegítése.
10. A nemzetközi jog és a nemzetközi kötelezettségek tiszteletben tartása

1959-1962 indiai-kínai határháború: 1959-ben Indiába menekült a Dalai Láma, amit Kína rossz néven vett. Kína igényt tartott Ladákh egy részére, keleten pedig a brit időkben meghúzott MacMahon vonal jelentett feszültséget. Kína győz, USA fegyvert szállít, indiai kudarc, bár Kína leállítja a hadműveleteket. Nehru emberileg megtört, népszerűsége mélyponton

Gazdaság

Földreform – állam felvásárolta a bérbe adott földeket, közvetlen tulajdonos lett és a paraszt tőle bérelhetett. Földbirtokplafon-vita. Tagállami változatok. A földbérletek nem csökkentek jelentősen, de a közvetítő láncot kiiktatták, és a módosabb parasztok megvásárolhatták a birtokokat. Összességében sok vitával övezett és ellentmondásos reform.

Tervek – Nehru Mahalanóbiszra, a neves matematikusra bízta a Tervbizottság megszervezését, aki matematikai alapokon álló fejlesztési modellt dolgozott ki. Nehézipari és alapanyagipari beruházásokat támogattak, és ezekben az állami tulajdont preferálták.

Ötéves tervek az 1950-es években – kezdetben a mezőgazdaságra, majd az iparra összpontosítja a forrásokat. Jelentős ipari termelés növekedés, de alacsony bázisról.

Tudományos és ipari kutatóintézetek hálózatának kiépítése

Autarkias gazdasági modell. Importpótló iparosítás. Engedélyek rendszere

1955 – Kongresszus éves gyűlésén: társadalom szocialisztikus mintájának kiépítése (nyomor és egyenlőtlenségek felszámolása)

A piacpártiak támadták. Lassú egy főre jutó GDP növekedés

Sásztrí miniszterelnöksége (1964-1966)

Sásztrí miniszterelnök utódlása, aki került az ellentétek kiéleződésébe. Centrista volt, de nagyobb szerepet helyezett a mezőgazdaságra.

Nyelvi kérdés: korábban szó volt arról, hogy a hindi fokozatosan felváltja az angolt. Amikor ennek végrehajtása bekövetkezett, a déli területek (dravida nyelvek!) egy része tiltakozott. Sásztrí kompromisszumként biztosította őket, hogy továbbra is használhatják az angolt. (1949-ben kimondták, hogy 15 évvel később a hindi legyen az ország hivatalos nyelve.)

A kasmíri vita kiújul, a minek következménye a második indiai-pakisztáni háború (1965). Nagyhatalmak és az ENSZ meg akarják akadályozni a konfliktus eszkalálódását. A SZU segít a békemegállapodás kidolgozásában. Sásztrí Taskentbe repült, 1966-ben ott megállapodás, néhány nappal később a miniszterelnök szívrohamban még a SZU-ban meghalt.

Indira Gandhi miniszterelnöksége (1966-1977, 1980-1984)

Indira Gandhi (Indirá Gándhí) családi helyzete (férje párszi közgazdász, két gyermekük, később különváltak)

A Szindikátus frakció (Morárdzsi Deszái, Mórárdzsi Dészáí) képviselte az aktivizálódó jobboldalt a Kongresszuson belül.

1969 A kereskedelmi bankok államosítása. Kivált Deszái és a Szindikátus frakció és megalapította a Nemzeti Kongresszus Ellenzéki Szervezetét.

Újszerűen erőszakos hatalmi módszerek, a Kongresszus szakadása. Populista politikai stílus

Bizonyos mértékű balratolódás

Szorosabb kapcsolatok a Szovjetunióval (1971 20 éves együttműködési szerződés) Nyugattal sem rosszak a kapcsolatok, de Kínával romlottak, mert a kínaiak egyre határozottabban Pakisztán támogatói.

1971-es választások jelmondata: Garíbí hatáó! Győzd le a szegénységet!

Demokrácia, szekularizmus, szocializmus a kongresszusi politika három alapja. Csak ez jelentheti a társadalom jelentős rétegeinek emancipálását.

Újabb államosítások – bányák, nagyvállalatok. Ezzel együtt Indira Gandhi óvatos a nagytőkével szemben.

1966 Zöld forradalom meghirdetése (műtrágyázás, vízellátás, új vetőmagok). Az ország területének 20%-ra terjedt ki. Jelentős eredmények, de elsősorban a módosabb gazdák profitáltak belőle, akik elmozdultak a modern farmgazdaság irányába.

Népesedési probléma, kényszersterilizáció. Indira fiatalabb fia, Szandzsaj Gandhi sterilizációs kampánya (becslések szerint 8 millió férfit érintett.)

(Szandzsaj Gandhi: Maruti népautó + Delhi nyomornegyedeinek erőszakos eltüntetése. 1980 repülőbalesetében meghalt. Utána: Radzsiv Gandhi a politikai színtéren.)

Sikeres háború Pakisztánnal (1971). Harmadik indiai-pakisztáni háború. Kelet-Pakisztán önállósulási törekvéseit a pakisztáni kormány nem fogadta el. 10 millió bengáli menekült Indiában. Indira Gandhi nyugati körutat tett, hogy elfogadtassa az indiai beavatkozást. India támogatta az önálló Banglades létrejöttét és megnyerte a háborút Pakisztánnal szemben. A független Banglades létrejötte India támogatásával (1972). Külpolitikai siker belpolitikai hatása.

1975 A rendkívüli állapot bevezetése

Választási vereség (1977), majd győzelem (1980): 1977 Dzsana Párt létrejötte. Deszái alakított koalíciós kormányt Indira ellenfeleiből. Hindu nacionalista felhangok. Megszüntették a rendkívüli állapotot. Gazdasági problémák, belső koalíciós viták. Deszái lemondott, utóda nem tudta megőrizni a koalíció egységét, többségét. Indirát zaklatták, amíg ellenzékben volt. A koalíció lejáratva önmagát, így 1980-ban Indira ismét megnyerte a választásokat.

Konfliktus a szikhekkel: Akáli Dal szikh párt követelte az önálló szikh államot Khálisztánt. 1984-ben a kormánycsapatok megostromolták az Aranytemplomot, mert tudomásukra jutott, hogy ott a szikhek fegyvereket halmoztak fel. Válaszul a miniszterelnök szikh testőrei megölték Indirát. Utána országszerte véres pogrom a szikhek ellen.

Radzsiv Gandhi (Rádzsív Gándhi) miniszterelnöksége (1984-1989)

Radzsiv Gandhit (Rádzsív Gándhi) tisztakezűnek nevezték és megértőbb, mérsékeltebb politikai stílus, mint anyja idején

Bofors ügy, pénzt fogadott el a svéd cégtől az indiai fegyvervásárlások során?

A tamilok ellen indiai békefenntartó csapatokat bocsátott Srí Lanka rendelkezésére. Később a srí lankai miniszterelnök kérte ezek visszavonását.

1989 Nemzeti Front és a Dzsana alakított kormányt, de ez nem stabil, így 1991-re újabb választások kiírása. A kampánykörúton a tamilok elleni fellépése miatt meggyilkolták.

Változások az 1970-1990-as években:

A helyi nemzeti mozgalmak felerősödése. Egybemarad-e India?

India, mint erőszakos demokrácia... Az indiai társadalom állandó elemévé vált az erőszak. (pl. felsőbb kasztbeliek érinthetetleneket égettek meg...)

A globalizálódó világgazdaságban nehezen tartható a gazdaságirányítás jelentős állami szerepvállaláson nyugvó rendszere.

A hindu vallásos jobboldal fokozatos megszerveződése

A politikai viszonyok átalakulása

Politikai változás:

A Nemzeti Kongresszus szerepének átalakulása. Kezdetben a nemzeti függetlenséget felvállaló össznemzeti párt, amely hitelesen mutatja, hogy a modernizációt is sikerre viszi. Felzárkóztak mögé a tőke csoportok, a bürokrácia és széles társadalmi támogatottságot mondhatott magáénak. Ennek a rendszernek a szimbóluma lett Nehru, aki maga a rendszer stabilitását biztosította.

Később a Nemzeti Kongresszus a hatalmi establishment centrális eleme. A hatalom és a patronátus elosztása a konszolidáció lényege. Itt kell lobbizni, ha valaki valamit el szeretne érni. Korrupciós mechanizmusok.

A fellépő új erőkkel és kihívásokkal szemben veszített eredeti karakteréből és befolyásából. A demokráciából következik a magukat kizártnak érző csoportok fellépése és az etnikai elismerését küzdő csoportok megerősödése, valamint a vallási identitások, konfliktusok felerősödése. Ezekkel a tendenciákkal szemben a Kongresszus fokozatosan elveszítette irányító szerepét.

Bhárátija Dzsánata Párt BJP (1980 alapítás – hindu vallási jobboldal pártszerű előzményei: a BJP a Dzsánata Pártból vált ki, ami Indira Gandhi ellen jött létre és tartalmazta az 1951-ben alakult Dzsánata Szanghot is), később 1998-ban választásokat nyer a Nemzeti Demokratikus Szövetség élén. Elsősorban a felsőbb kasztok és a középosztály támogatását nyerte el, de ennél változatosabb a kép, mert széles spektrumú koalíció. India hindu vallási-kulturális karakterének hangsúlyozása.

Vele szemben a Nemzeti Kongresszus az utóbbi évtizedekben az alacsonyabb kasztok tagjaira és a muszlim szavazókra számít. A szekuláris indiai állam hagyományainak fenntartása.

Hindu vallásos jobboldal megszerveződése

20. század eleje – Hindu Mahászabhá létrejötte a muszlim politikai szerveződés ellensúlyozására. Fontos elnöke Szávarkar

Szavarkar (1883-1966) Jómódú papi családból származott. Angliában tanult. Példaképei hindu nacionalisták, mint Tilak. Gerilla hadviselésről, bombakészítésről az egy orosz terroristától szerzett tudást.

Testvére lázadást szított Indiában. Európában letartóztatták, több évig börtönben volt, nem értett egyet az erőszakmentességgel. Fellépett a kasztrendszer és az érinthetlenség ellen. Sokat írt: versek, színdarab, regény. Többek szerint Gandhi meggyilkolásának értelmi szerzője, de nem tudtak rábizonyítani semmit.

1923 Hindutva – nagyhatású művét a börtönben írta

Magát a szót nem lehet elemezni, mert maga a történelem. Nem azonos a hinduizmussal, mert az csak a hindutva töredéke. Ősibb kultúra Egyiptomnál, Mezopotámiánál. Nem az a hindu, aki a hinduizmus előírásai szerint él, hanem akinek India földje szent. Buddhát tisztelni lehet, bár a buddhizmus elbukott Indiában. A keresztényeknek és a muszlimoknak India nem szent föld.

Punjabhúmi – a szent föld, ahonnan a vallás származik

Hédgévar (orvos) vezetésével 1925-ben létrejött az RSS (Rástríja Szvajamszévák Szangh – Országos Önkéntes Szervezet) Oktatási céllal létrejött szervezet a hindu egység szolgálatában. Kéttarcú szervezet: tagjai között minden vallású, aki Indiában született, másfelől markáns indiai kulturális nacionalizmus. Az árják nem bevándorlók Indiába, hanem őshonos civilizáció. Kritikusai szerint az RSS-t fasiszta ifjúsági szervezetek mintájára szervezték meg.

Gólvalkar (1906-1973) RSS második vezetője. India nyugati történetírás által elbeszélte története zavaros imperialista kitalálás. A muszlimok és keresztények idegenek Indiában. RSS második vezetője. Egységes indiai társadalomra és kultúrára van szükség. Csak hindu lehet indiai állampolgár.

Szangh Parivár – az RSS szervezeteinek családja. Autonóm szervezetek csoportja. A különféle szervezetek elismerik az RSS irányító szerepét és vallási kérdésekben a VHP iránymutatását.

Visva Hindú Parisad (VHP)– 1964-ben alapították

Női szervezetek

Hatalmas oktatási hálózat (az indiai állam bizonyos mértékig kivonult a közoktatásból, helyét az RSS szervezetek foglalták el)

RSS és a Szangh Parivár szervezi a BJP kampányait

A BJP ideológiai megnyilvánulásai

Az Ajódhjá-ügy:

Advání a BJP második embere kocsifelvonulást rendezett Indiában Ajódhjába

A hinduk szerint Ráma szülőhelye. A Bábur által 1527-ben épített Bábri Maszdzsid lerombolása 1992-ben. Korábbi próbálkozásokat a karhatalom már visszavert, de most az RSS 150 ezer embert mozgósított. A tömeg a gyenge rendőri ellenállás után órák alatt szétszedte a mecsetet. A Legfelsőbb Bíróság tiltása ellenére újabb épületeket is lerombolt. A RSS adakozásból Ráma templomot akart építeni a mecset helyén, de a Legfelsőbb Bíróság megtiltotta. Egyelőre hindu zarándokhely.

Hindukat sértő könyvek és tankönyvek betiltása

Gazdasági reformok az 1990-es évektől

Rúpia leértékelése

Dereguláció, liberalizáció, külföldi tőke beengedése, vámok csökkentése, engedélyezési rendszer felszámolása a kisvállalkozások számára.

Állami szubvenciók felszámolása a veszteséges állami cégeknél. Állami szektor privatizációja

A gyorsuló növekedés ellenére a társadalmi egyenlőtlenségek növekedése

A gazdasági fellendülés ellentmondásai

Szélesedő gyarapodó középosztály

Informatikai ipar fejlődése

Nehézségek ellenére (iskolázottság, analfabetizmus stb.) a fiatal munkaerőutánpótlás jelentős előny

Még mindig nagy az informális szektor

Villamos energia és kőolaj hiánya

Jóslatok 2050-re: harmadik legnagyobb GDP a világon

Indiai kormányok az 1990-es években és az ezredforduló után

Naraszimha Raó miniszterelnök (1991-1996) kongresszusi kormánya nehézségek ellenére végül kitöltötte a ciklusát. Manmóhan Szinghet kérte fel pénzügyminiszternek, akinek javaslatai megmentették az indiai gazdaságot az összeomlástól.

1996-1999 Rövid átmeneti kormányok

BJP első teljes ciklusa (1999-2004) Vádzspéj miniszterelnökségével

Folytatta a piacgazdasági reformokat.

Negyedik indiai-pakisztáni háború (1999). Pakisztáni csapatok és gerilla felkelők szivárogtak be egy kasmíri kerületbe (kargili háború). India visszaverte a támadókat és Pakisztán vereséget szenvedett. A nemzetközi reakciók is inkább Indiát támogatták.

Első indiai atomrobbantás

Hindu nacionalizmusa miatt szavazókat veszített.

Manmóhan Szingh miniszterelnöksége (2004-2014)

BJP elvesztette a választásokat és a Kongresszus alakított kormányt.

Manmóhan Szingh két cikluson át India miniszterelnöke. Előtte gazdasági, majd politikai karrier. Szikh származású. Technokrata, pragmatikus. BJP kritizálta, a külvilág értékelte.

Magas 6-9%-os növekedés. A 2008-as válság éveiben sem szűnik meg a növekedés, de mérséklődik.

ÁFA bevezetése a fogyasztó által fizetendő fogalmi adó helyett

Falusi egészségügyi ellátás, gyerekek joga az ingyenes és kötelező oktatáshoz, falusi foglalkoztatást garantáló program, iskolai étkeztetés, egyetemek reformját sürgette.

Kínával normalizálta a kapcsolatokat. 2010 Kína lett India második legnagyobb kereskedelmi partnere.

Naréndra Módí kormánya (2014-től)

1950-ben született alacsony kasztban, hatan testvérek, RSS-hez csatlakozott nyolcévesen, feleségével nem élt együtt. Puritán hindu életmód. Gudzsaráti főminiszter volt. Büszke volt itteni gazdaságfejlesztő tevékenységére, mások ezt kétségbe vonják. Muszlimellenes híre van (muszlimellenes erőszakcselekmények Gudzsarátban), de börtölt is a vallásbékéért.

Vetélytársa Rahul Gandhi, Radzsiv Gandhi fia a 2014-es választásokon.

Módí aktív és dinamikus miniszterelnök.

Különösen fontosnak tartotta a külföldi tőkebehozatal és a jólét előmozdítását, amiért sokat tett is.

Miniszterelnöksége alatt kulturális őrsváltás teljeseedik ki a hindu nacionalisták javára, ami félelemmel tölti el a nyugatos értelmiséget.

A BJP holdudvarához kötődő erőszakos nacionalista megnyilvánulások.

Az indiai politikai berendezkedés átalakításához egyelőre úgy tűnik nincs elég ereje a parlament felsőházában.

Kérdés, hogy hosszú távon marad-e a demokratikus modell.

India külpolitikája a közelmúltban

Egyre nagyobb félelem a megerősödő és az Indiai-óceán országokban is terjeszkedő Kínától.

Multipoláris kapcsolatrendszer kiépítése (USA, Japán, Oroszország stb.)

Már az 1990-es években Arccal Keletnek program. Módí alatt: Cselekedj Keleten (Act East) (dél- és délkelet-ázsiai gazdasági és politikai együttműködés erősítése)

Kísérletek az Új Selyemút program ellensúlyozására alternatív útvonalak feltárása, megszervezése révén, de India nem olyan tőkeerős, mint Kína.

Elhúzódó EU-India szabadkereskedelmi tárgyalások